

Sosyalist kültür derneği kuruluyor

C.H.P.' de Tasfiye!..

Yıl : 2 - Sayı : 53 19 Aralık 1962 100 Kuruş

OKUYUCU'DAN YÖN'E

Tevetoğlu'na açık mektup

27 Ekim 1962 tarihinde, Türkocağında yapılan Ziya Gökalp'ı anma ile ilgili konuşmanızda, Abdullah Cevdet'ten milliyet düşmanı ve Ziya Gökalp'ın intihar ameliyatının müspet neticesinden pişman olan bir doktor, şair olarak bahsettiniz.

Abdullah Cevdet, hürriyet mücadelesine tâ Tıbbiye sıralarında iken girişmiş, bu idealini ömrünün sonuna kadar devam ettirmiş bir kıymettir.

Abdullah Cevdet, gizlice İttihat ve Terakki Cemiyetini kurmuş, hürriyet mücadelesine başlamıştır.

Daha yürüyeceği yolun başında iken Abdullah Cevdet, Garp Trablusuna sürüldü. Burada kendisine bir çalışma sahası bulamayınca, Cenevre'ye kaçtı. Orada «Osmanlı» isminde gazeteyi çıkarıp, hürriyet fikrini milletine uzakta dahi olsa, aşılamaya çalıştı. Fakat Osmanlı İmparatorluğu için bir tehlike olduğu kabul edilen Abdullah Cevdet'e Viyana Elçilik hekimliği verilerek, uzaklaştırıldı. Abdullah Cevdet, burada üç sene sustu. Bu susuş, onun istek ve idealler projesinin çiziliş devresiydi. Burada kalma kaybının çok büyük olduğunu anlıyan hürriyet aşkiyle yüklü şair, Mısıra geçti.

Artık galeyana gelen hürriyet duyguları, şairin kaleminde esaret zincirini kırdı. Yalnız bu esaret zincirini yurda döndükten sonra, kendisini destekliyenler yardımiyle ortadan kaldırmıştır ki bunların başında Ziya Gökalp gelir.

HÜRRİYET SUSUZLUĞU

Ey hürriyet susuzluğu, yak bir alev et beni.
Gece gündüz serapların arkasından koşturma.
Nice hicran güneşleri doğdu yaşadı,
Ateşdendir, içimdeki ummanları coşturma.

Diyen Abdullah Cevdet'in bütün benliğinin hürriyet ve milliyet aşkıyla yandığının en güzel ifadesidir.

Abdullah Cevdet, bu aşkın heyecaniyledir ki İstanbul'da ilk defa hanımiyle şapka giyerek sokağa çıkmış, taşlanmış ve yuhalanmıştır.

Yine bu aşkın ateşiyle Lâtin harflerini kabul ettirebilmiştir.

Düşündüm bir kere; bulunduğumuz sıralarda bile, atılması icap eden adımları engelliyen kütle var. Ya bir de bundan daha öncesi geriliklerle yoğrulmuş bir zümre devrini düşünürsek, Abdullah Cevdet'in attığı adımlar, inkârı mümkün olmıyan bir mücadele eseridir. Bu mücadele kendinden sonrakilerin geleceğinin hür düşünüş ideallerine kavuşabilmiş olabilmeleri içindi.

Ziya Gökalp, milliyetçiliğin ifadesi olan çalışmalarına Diyarbakır'da başlamıştır. Abdullah Cevdet'in İstanbul'da gizlice açılan İttihat ve Terakki'de çalışmaları devam ederken, Diyarbakır'da bulunan Ziya Gökalp'le muhaberede bulunarak Meşrutiyet İnkılâbından sonra orada açılacak İttihat ve Terakki şubesinin açılması fikrini vermiştir.

Bu derece milliyet ve hürriyetsever şair için savrulan fikirler, ne dereceye kadar doğru olabilir?

Damarlarındaki kanın son damlasına kadar insancı olan Abdullah Cevdet'in bir hâtırasını anlatacağım:

Bir gün, bütün arkadaşlarını toplantıya davet eden Abdullah Cevdet, misafirlerine çayı kuru üzümle ikram etmişti.

Süleyman Nazif — «Abdullah Bey ne kadar cimrisiniz ki bize çayı kuru üzümle ikram ediyorsunuz.»

Abdullah Cevdet — «Çayın içilmesi için lâzım olan şeker parasını muayenehaneme gelip de reçetesini yaptırma parasını bulamıyanlara hasrediyorum» der ve şu şiiri okur:

OK VE GÖĞSÜM

Olurum bin okla mecruh,
Bir göğsü nişan alan ok *olmam,*
İçmem su susuzlar elinden
Açlar arasında ben tek olmam.

Abdullah Cevdet, bir penisilini veya su olan meydana gelmiş serumu Amerika'dan gelmiş diye otuz — kırk liraya satan bir doktor değil, şeker parasına kadar bütün gelirini hastaları ve milleti için hiç düşünmeden hasreden, koyu milliyetçi, vatanperver ve insancı bir vatan şairidir.

Cansu KORKDAĞ
(Abdullah Cevdet'in torunu)

Toplumun haykırışı

Susuk, sinmiş toplumlardan korkunuz. Çünkü, susuk toplumlar, diyeceği olan, fakat korku ve baskının altında şimdilik susmuş görünen kişilerin toplumudur. Düşünceye zincir vurduğunuz gün, birden toplumda büyük bir sessizlik göreceksiniz. Bu sessizlik, konan yasaların, baskıların başarılı olduğu yolunda yorumlanmamalıdır. Baskı hepçe bir tepkiye karşılaşır. O günün koşullarına göre bu tepkinin biçimi ve zamanı de girişebilir. Günceleri (gazeteleri) bir sabah açıp okuyorsunuz; bilmem nerede bir toplum haksızlığa, ezikliğe baş kaldırma savaşını kazanmış. Kıvançlanıyorsunuz. Ama o günedeğin, o toplumdan bir ses, bir yankı, bir tepki duymamış, okumamıştınız. Demek, toplum baskının altında sessiz sessiz kıpırdanmakta, dallanıp budaklanmaktaymış. Dikkat ederseniz, tüm tarihi devrimler, gizli bir ön çalışmaya dayanıyor. Ama toplumun davranışından denemelere dayanarak bu çalışmaları sezmek mümkündür. Nedense toplumu yönetenler, «atı alan Üsküdarı geçtikten» sonra gözlerini açıyorlar. Budala kişiler de ondan.

Toplumun sessizliği unutulmasın ki, kopacak olan haykırının, çığlığın birikmesidir. Birden boşalan bir haykırış, nelere malolur hiç düşündünüz mü?

İşte Yemen!. Ortaçağın bin yıllık derebey düzeninde yaşıyan Yemen!. Yemen, bir Şeyhlikti. Yemende bir mutlu azınlık vardı. Yaşıyan, Şeyhin çevresindeki o mutlu azınlıktı. Ama kim derdi ki, Arabistan'ın o yaşamsız çöllerinde bir devrim olacak. Şimdiyedek o mutlu azınlık gerçek Yemen'in değil ancak kendi sesini duyurmuştur.

Sözünü ettiğimiz susuk toplumun tipik bir örneği olan Yemen, birdenbire şahlanıverdi. Bu şahlanış gerçekte yılların giderek, çağların birikmesi sonucudur. Yemen devrimcileri, şeyhliği ve şeyhcileri ilk elde darağacına götürdü. Ve şimdi Yemen tarihinde darağaçlariyle bir sürü kesik baş oldu. Yemen'in tarihini önceden Şeyhliğin kendisi çağına uygulasaydı, daha unutulmaz olurdu adları. Çevreyi görmemekten, tarihi ve çağının gerçeklerini *bilmemektendi bu, ya* uyanışlardan korkmaktı. Bi da inanmamaktandı.

Uyanışlara ırak durmak, le bile sömürmek, aldatmaktı yaptıkları. Bir bitmiyecek kapkaçta sanıyorlardı kendilerini. Yemen'deki âni devrim, toplumun dışarıdan etmen olmadıkça gelişmiyeceğini, uyanmıyacağını sanmalarındandı. Yemen devrimcileri, çağdan çağa sıçrıyorlar. Zor ama, olmaz değil. Yemen devrimcileri çağın gerçeklerini biliyor ve tek çıkar yol toplumculuğa sarılıyorlar.

Mansur AKYIL

Faşizm tehlikesi kapıdadır

İlerici aydınlarımız arasında bir süre devam eden tartışmayı hatırlıyorsunuz: Günün meselesi demokrasi mi dir, sosyalizm midir? Aydınlara düşen ödev, demokrasiyi mi, sosyalizmi mi savunmaktır? Demokratik rejim, bugünkü şartlar içinde, Türkiyede yerleşebilir mi, yerleşemez mi? Bu tartışmalar hâlâ devam ede dursun, Faşizm tehlikesi, bütün korkunçluğuyla kapımıza gelip çattı.

Mübalâğa etmiyorum, son iki haftalık olaylara şöyle bir göz atmak bile, tehlikenin sanıldığından çok daha büyük ve yakın olduğunu anlamaya yeter: A.P. kurultayı, 1932 den hemen önceki bir Nasyonal — Sosyalist Partisi kongresinden farksız geçti; CHP. nin yayın organları — Başta AKİS dergisi olmak üzere — Hitler Partisinin sosyalizmi halk kütlelerinin gözünden düşürmek için açtığı kampanyanın eşini yürütüyor. Aynı iftira, jurnal, şantaj metodlarını kullanıyor; Türkiye İşçi Partisinin her toplantısı, Türk Göbels'inin gazetesinden verilen işaret üzerine, bir çeşit Hitler gençliği bozuntularının saldırışına uğruyor. Bir milletvekili, Meclis kürsüsünden gençliği, Meclisi ve Hükümeti, «Müdafaa—i nefsi millide» birleşmeye davet ederek, alkışlanıyor. Ve nihayet, işin en hazin tarafı, açık rejim şampiyonu İnönü'nün Adalet Bakanı «Ceza Kanununun 141 ve 142 nci maddelerinin Anayasaya aykırı, antidemokratik olduğuna işaret edenler komünistlerdir. Maddeleri aynen muhafazada kararlıyız» diyor, diyebiliyor.

Acaba, Türkiye'de Faşizm tehlikesini umursamıyanlar daha neyi bekliyorlar? Ankara üzerine yürüyüş yapılmasını mı? Merak etmesinler, o da yakındır. Çünkü, siyasî ve ekonomik hayatımız tipik bir «faşizm öncesi» devrenin içine girmiştir. Bunun başlıca sebebi ise, demokrasi adına oynanan oyunun yalnız ve yalnız halk düşmanlarının işine yarıyacak şekilde tertiplenmiş olmasıdır. Bir rejim ki: Anayasasının ruhunu inkâr eder, Meclisinde bir tek emekçi temsilcisi barındırmaz, hükûmeti ve hükümetine hâkim çevreleri uydurma bir sosyal adalet paravanasının arkasına gizlenerek köy ve şehir ağalarının çıkarına hizmet eder; böyle bir rejime ne ad verirseniz verin, ama o demokrasi değildir. Çünkü demokrasi, en basit, fakat kesin anlamiyle, sermayenin karşısına emeğin, patronun karşısına işçinin, ağanın karşısına köylünün, kısacası; sömürenin karşısına sömürülenin kanun himayesinde hakkını savunabileceği bir siyasî rejimin adıdır. Demokrasinin arenasında, sosyal sınıflar eşit haklarla güreş tutarlar. Bu, zaten bir «eşitsizlik içinde eşitlik» tir. çünkü hâkim sınıfların elindeki silâhlar, emekçilerinkinden kat kat üstündür. Ama ezilen sınıflar ve onlarla ülkü birliği yapan aydınlar, bu kadarına da razıdır; yeter ki hâkim sınıf bir de Devlet kudretiyle zırhlanmasın. Devlet denilen kuvvet, bir kez hakemlik rolünü bırakıp da oyunun dengesini bozdu mu, faşizm diktatoryası gelip çattı demektir. İsterse ortada henüz bir diktatör bulunmasın.

İşte, Türkiye'nin içine düşmek üzere bulunduğu çukur budur. Milleti bu çukura sürüklemek istiyenlerle mücadelede, ne politikacı çoğunluğuna, ne de Atatürkçü geçinen, fakat sol düşmanlığını beslemekten vazgeçemiyen çıkarcı aydınlara güvenilemiyeceği anlaşılmıştır. Faşistlerle savaşı sosyalistler verecektir. Memleketini ihtirassız, ivazsız, gerçekten sevenlerin korku bilmez gücüyle, yalancı milliyetçilerin, muhteris politikacıların, çıkarcıların karşısına sosyalistler dikilecektir. Bu, kaçınılmaz bir tarihî misyondur. İnönü'nün vaktiyle dediği gibi «Bir memleketin namuslu insanları en az namussuzları kadar cesur olmasını bilmelidirler.»

Bugün yapılacak iş, 27 Mayısta açılan savaştanberi halk kitlelerinin yararına olarak elde edilen bütün mevzileri sonuna kadar savunmaktır. Faşistler, mevzileri zorlamaya başlamıştır zira her geçen günün gerçek milliyetçiler, yâni sosyalistler lehine bir gelişme yarattığının farkına varmışlardır. Bunların sindirme, yıldırma teşebbüsleri karşısında ilerici cephenin kapılacağı en ufak tereddüt, sosyal hareketi yıllarca geri atmak sonucunu verebilir. Bunun günahını, tarih önünde ebediyyen taşımaya razı mıyız?

M. F.

Ağalar çağı

D.P.'nin keyfi idaresine karşı 27 Mayıs devrimini yaratan kuvvetler, Memleket ve Millet yararına pek çok yenilikler sağlanacak ümidi ile kısa zamanda parlamentonun kurulması için çalıştılar. Parlamentonun kuruluşundan bu yana bir iş başarılamadı ve bu gidişle başarılacağı da şüphelidir. Siyasî hayatımıza ağalar (zenginler) hâkim olduğu müddetçe yapılan her iş sosyal adaletten uzak ve ağalar çıkarına olacaktır. Böyle olunca da bu mutlu azınlığın menfaatleri uğruna büyük çoğunluğun ezildiğini göreceğiz. Ezilenlerin inilti ve feryatları hakiki milliyetçileri daima rahatsız edecektir. Memleketimiz uzun müddet ağalar tarafından idare edildi ve duruma göre gene de devam edeceğe, hatta daha da güçlü olarak devam edeceğe benziyor.

Ağa denince sadece toprak ağası hatıra gelmez, bana göre, zenginliği sayesinde nüfuz ve mevki sahibi olup kendi çıkarından başka düşüncesi olmayan ve çıkarı için çoğunluğun hakkına tecavüz eden, milletin kanını emmekle semirip göbek bağlayan herkes ağadır. Bizim ihracatımızın da, ithalâtımızın da, sanayimizin de, meclis çoğunluğumuzun da, seçimlerimizin seçme hürriyetlerinin de ağalar elinde olduğunu söyliyebiliriz. Hele son zamanlarda hükümetin özel sermaye sahiplerine (ağalara) karşı aşırı tâvizkâr tutumu ve her işi onların arzularına göre ayarlamaya çalışması, Türkiyede ağalar çağının en parlak devresine ulaşmak üzere olduğunu belirtiyor. Meclis çoğunluğu ağalar elinde olursa, toprak reformu ağaların çıkarına olursa, vergi reformu ağaların çıkarına olursa, uzmanların büyük emeklerle hazırladıkları kalkınma plânı ağaların çıkarına göre değiştirilirse, endüstrileşme ağalara bırakılırsa, çiftçiler ağaların kölesi, işçiler patronların uşağı yapılırsa, devlete ait hastahanelerin ağalara devri düşünülürse buna ağalar çağı denmez de, ne denir?

HALİL COŞKUN
(İlkokul Müdürü)

Yeni İş kanunu tasarısı

Yeni hazırlanan İş Kanunu Tasarısında, emekçilerin haksız kanun olarak adlandırdıkları 3008 sayılı İş Kanununun hükümlerini arattıracak bir yenilik var. Ahlâk ve iyi niyet kurallarına uymayan haller dışında işveren tarafından; ayni hallerle ve hastalık sebebiyle de işçi tarafından ve herhangi bir sebeple kendiliğinden bozulması veya işin bitmesi halinde işveren işçiye yeni bir iş yerine girinciye kadar ücret ödemeğe zorunlu bulunmaktadır. Ancak işverenin bu şekilde ödeyeceği paraların toplamı:

a) İşi altı aydan az sürmüş işçiler için 10 günlük,

b) İşi altı aydan bir buçuk yıla kadar sürmüş olan işçiler için 15 günlük,

c) İşi bir buçuk yıldan üç yıla kadar sürmüş olan işçiler için 20 günlük,

d) İşi üç yıldan beş yıla kadar sürmüş olan işçiler için 30 günlük,

e) İşi beş yıldan son yıla kadar sürmüş olan işçiler için 45 günlük,

f) İşi on yıldan fazla sürmüş olan işçiler için 90 günlük,

ücret tutarından fazla olamıyacaktır.

3008 sayılı kanunda ise ayni sebeplerle işin bitmesi veya bozulması halinde işveren üç yılını dolduran işçiye her yıl için 15 günlük ücret ödemekte ve üç yılını dolduran işçinin alacağı ücretin toplamı 45 güne baliğ olmaktadır. Yeni tasarıda ayni işçinin alacağı ücret 30 güne indirilerek aradaki 15 günlük ödenmiyen ücret işverene kalıyor. Başka bir örnek; Malûliyet, ya da ihtiyarlık sebebiyle işten ayrılan 40 yılını doldurmuş bir işçi 3008 sayılı kanuna göre 600 günlük ücret alırken tasarıda bu 600 günlük ücret 90 gün olarak hesap edilecek ve aradaki 510 günlük ödenmiyecek ücret gene işverene bırakılacaktır. Bir *örnek daha: Bir işveren* yanında çalıştırdığı on yıllık bir işçisinin iş akdini haksız olarak bozarsa bu haksızlığın mahkeme karariyle kesinleşmesi halinde kanuna göre işveren işçiye 150 günlük tutarında ücret ödemekte, tasarıda ise 150 gün, 90 güne indirilmektedir. Aradaki 60 günlük fark işverene kalmış oluyor.

Örnekleri çoğaltmıyacağız. Gerekli açıklamalar yapılmıştır. Bunlar için kanunla verilmiş bir hakkın başka bir kanun konarak geri alınamıyacağı ölçüsünü tartışacak hukukçular olacaktır.

Necip AKAN
(Muhasebe Şefi Tarsus)

HAFTALIK FİKİR VE SANAT GAZETESİ

(Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.)

Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu, Mümtaz Soysal, Doğan Avcıoğlu

İmtiyaz sahibi ve mesul müdür: DOĞAN AVCIOĞLU

İDARE: ZİYA GÖKALP CADDESİ 28/1 Yenişehir — ANKARA
Telefon: 17 59 70 ★ İstanbul Bürosu: Mollafenari Sokağı: 32 Cağaloğlu, Posta kutusu 512 — İstanbul, Tel: 229315 — 229316 ★ Dizilip basıldığı yer: VATAN Gazetecilik ve Matbaacılık T.A.Ş. — İSTANBUL

ABONE Yıllığı (52 sayı) 50 T.L. altı aylığı (26 sayı) 25 T.L., üç aylık (13 sayı) 12.50 T.L.'dır. 1962 yılı için özel indirimli abone tarifesi: Yıllık 40 TL., altı aylık 20 TL., Üç aylık 10 T.L. dır. Yurt dışı abonelerinde posta ücreti tutarında ilâve yapılır.

İLÂN: Beher sütunda santimetresi 25 T.L. dır. 1, 3, 4, 5 ve orta sayfalara ilân kabul edilmez. Renkli ilânlar özel tarifeye ve pazarlığa tâbidir. Devamlı çıkacak ilânlar için özel anlaşmalar yapılır. İlânlardan dolayı hiç bir mes'uliyet kabul olunmaz.

YÖN — HAFTALIK GAZETE

BAKIŞ

İkinci yılın eşiğinde

Haklı dâva

YÖN bu sayısıyla ikinci yılına giriyor. Geride bıraktığımız bir yıl Türkiye'nin siyasî tarihi bakımından *daima hatırlanacak* olaylarla dolu. Bu derece hareketli bir ortamda, her yandan gelen iftiralara rağmen sosyalizmin savunuculuğunu yapmak kolay olmamıştır. YÖN, bütün güçlükler karşısında yoluna başarıyla devam edebilmişse, bu, ancak tuttuğu dâvanın haklılığı sâyesinde olmuştur. Yoksa, *bu dergiyi başarısızlığa uğratabilmek* için çelme atanlar, engel çıkaranlar kolaylıkla amaçlarına erişebilirlerdi. Türkiye'de resmî ilânsız yayın yapmanın bile güç olduğu bir devirde, YÖN, resmî ilân şöyle dursun, hemen hemen hiç özel ilân almadan da yaşayabilmiştir. Dâvanın haklı oluşu, *okuyucunun sayısını* ve ilgisini yüksek tutmuş, yazarlara güç vermiştir.

Sosyalizm, bir yıl önce olduğu gibi, bugün d e, okuyanlar, düşünenler, Türkiye'nin meselelerine kafa yoranlar arasında yaygın bir kütleye tek çıkar yol olarak gözüküyor. Aslında, bir önceki şartlarla bugünün şartları karşılaştırıldığı zaman, sosyalizm zorunluluğu bakımından büyük bir fark görmek imkânsız. Meselelerin temeline inilirse, çıkmaz yine o çıkmazdır. Çok partili rejim hâlâ en küçük rüzgârla sarsıntı geçirebilmekte, ufak bir olay herkesin zihninde hemen tereddütler uyandırabilmektedir.

Demokrasi, henüz, özlediğimiz ve düşünce hürriyetinin, insanca yaşamanın teminatı saydığımız sağlam temeller üzerine oturtulamamıştır. Atılan adımlar ve başarı diye gösterilmek istenen hareketler, nihayet, saray entrikalarına benzeyen çekişmeleri çözmekten, şu veya bu baş kaldırmayı önlemekten öteye geçmemiştir. İktisadi ve sosyal alanlardaki meseleler ise, hâlâ el atılmamış olarak bekliyor. Geçiştirici tedbirlerin ne kadar süreceği, Plânın ne olacağı belli değil. Bütün bu şartlar ortasında, sosyalizm, yine, demokrasiyi kurtaracak, Türkiye'nin iktisadi ve sosyal alanlardaki meselelerini çözümleyecek tek çıkar yön, tek aydınlık yol olarak ortadadır.

Halk sevgisi

YÖN, bir yıl önce, gerçek milliyetçiliğin kuru sıkı palavra atmaktan ibaret olmadığını, «milliyetçiyim» diyen herkesin, her şeyden önce, millet meseleleri üzerine eğilmesi gerektiğini ispat etmek iddiasıyla ortaya çıkmıştı. YÖN çevresinde toplananlar, milliyetçiliğin halkçılıktan geçtiğine inanıyorlar. Halkı sevmek, halkın dertlerine çözüm yolları aramak, bu alanda kafa yormak, çalışmak ve didinmek milliyetçiliğin en olumlu yolu. Milliyetçiliği süslü sözlerin açık arttırmasına ve kimsenin tekeline kaptırmak niyetinde değiliz. YÖN'ün bir yıllık yayınına göz gezdirecek olanlar, bu derginin sütunlarında Türkiye'nin dertlerine el atıldığını, dertler üzerine eğilindiğini, dertlere çözüm arandığını göreceklerdir. Millet sevgisinden, halk sevgisinden kuvvet alan bu sosyalist çabanın karşısında iftira kampanyasından başka bir şey görülmüş müdür? Milliyetçi geçinenler, memleket dâvalarına Ergenekon'dan başka çıkar yol gösterebilmişler midir? Aksine, o alandaki bütün gayretler, özel çıkarcıların ekmeğine yağ sürmekten, reform istemeyenlere bahane bulmaktan öteye geçmemiştir. Gerçek milliyetçilerin, milletini ve halkını seven gençlerin, uyanık çevrelerin, kendileri de fakir halk tabakalarından yetişmiş kimselerin, özel çıkarıcılarla uzun bir süre işbirliği yapabileceklerine inanmıyoruz. Milliyetçilerin yeri, sosyalist cephedir.

İnsan haysiyeti

YÖN'ün bir yıllık yayınına bakanlar, millî bağımsızlık konusunda bu derginin herkesten daha kıskanç davrandığını göreceklerdir. Dünyanın bugünkü şartları için de, Batı ittifakını Türkiye'nin millî bağımsızlığını koruyan bir sistem sayıyoruz ve bu amaca hizmet ettiği ölçüde sistemin desteklenmesi gerektiğine inanıyoruz. Batılılık, Türkiye için, her şeyden önce, kuvvetini insancı felsefeden alan ve insanların eşit şartlar içinde, insan haysiyetine uygun şekilde yaşamalarını isteyen bir değerler bütünüdür. İnsanın insan tarafından sömürülmesini, milletlerin milletler tarafından sömürülmesini, devletlerin özel çıkarlar için devletlere saldırmalarını bu değerler bütünü içinde saymıyoruz. Bunun içindir ki, YÖN, başlangıcından beri sömürgeciliğe karşı olmayı, şu veya bu siyasî tutumun değil, Batılı insancı düşüncenin tabiî sonucu diye benimsemiştir. Türkiye'nin de, dış politikasında, millî uyanış hareketlerine karşı daha anlayışlı davranmasını, her defasında belli hesapların aracı hâline gelmemesini istiyoruz. Aynı şekilde, Türkiye'nin savunma amacıyla girdiği ittifaklar içinde, yine bu batılı insan haysiyeti anlayışına uygun olarak, daha vakarlı hareket etmesi, lûtuf dilenir bir memleket durumuna düşmemesi gerekmektedir. Bunun içindir ki, YÖN, ümitleri hep dışarıdan gelecek dolarlara bağlayan, plân ve reform sözlerini bu amaçlar için kullanan, kendi imkânlarımızı düzenli bir iktisadî sistem içinde seferber etmeğe yanaşmayan bir kalkınma anlayışını reddetmektedir. Sosyalizm, batılı değerler bütünü içinde insan haysiyetine en çok önem veren bir sistem olarak gözüktüğü için, Türk kalkınmasını mutlaka özel teşebbüsçü yollara çevirmek isteyenlerin davranışlarını da gerçek batılılığa yakıştıramıyoruz.

Demokrasinin temelleri

Yön, ilk çıktığı gündenberi, Türk *demokrasisini sağlam temellere oturtmak* için, iktisadî ve sosyal alanlarda köklü reformlara girişilmesi lüzumunu savunmuştur. Devletçilik, sosyalist açıdan ele alınırsa, demokrasinin iktisadî temelini Türkiye gibi bir memlekette sağlıyabilmek bakımından tek çıkar yol olarak gözükmektedir. *Kilit sanayilerin devlet elinden çıkarılmaması*, demir — çelik, petrol gibi sanayi kollarında kamu kesimi dışına kayma eğilimlerinin önlenmesini, devletin kredi ve dış ticaret mekanizmaları yoluyla iktisadi hayata kesin şekilde yön verebilecek duruma getirilmesi, kamusal ve özel kesimlerdeki *millî sanayiin dış sömürücülere karşı* korunması, devlet kesimi dışındaki sanayiin sömürücü yollara sapmadan çalışması gibi esaslar YÖN'ün bir yıldan beri savunduğu görüşler arasındadır. Üzerinde önemle durulan ve her defasında ısrarla belirtilen bir tutum, Türkiye'deki devletçiliğin *millet parasını şuna buna dağıtmak*, siyasî nüfuz sağlamak ve zorla milyoner yaratmak için başvurulan bir yol olmaktan çıkarılması ve halk yararına, halkçı bir görüşle yöneltilen sistem hâline getirilmesi olmuştur. YÖN, iktisadî hayatın şu veya bu çevre nüfuzundan kurtarılmasıyla, büyük kütlelerin iktisadî alanda da güç sahibi edilmesiyle Türk demokrasisini ideal ölçülere biraz daha yaklaştırmanın mümkün *olduğuna inanmakta*, şekli *demokrasinin* mutlaka iktisadi alandaki hamlelerle tamamlanması gerektiğini savunmaktadır.

Tarım ve toprak reformu, YÖN'ün başlangıçtan itibaren ön plâna aldığı meselelerden biridir. Kadastro yokluğu gibi bahanelerle oyalanmaktansa, Anyasanın verdiği *imkânlara dayanarak*, bütün çiftçileri toprak sahibi yapacak geniş bir toprak reformuna girişilmesi, ondan sonra da devletin öncülüğü ile derlitoplu bir kooperatifçilik hareketinin başlatılması Türk demokrasisini tarım çevrelerinde sağlam zemine oturtmanın tek yolu olarak gözüküyor. *Türk köylüsünün eşraf ve ağa hâkimiyetinden* kurtulması, onun genel oyla edindiği gücü arttıracak, köylü oyları belli menfaatleri korumak veya falanca kimseyi Ankaraya yollayabilmek için değil, bu toprağın dertlerini dile getirmek için kullanılacaktır.

Halkın okuması

YÖN, geçen bir yıl içinde, halkçı eğitim isteyenlerin sesi oldu. Cahilliğe terkedilmiş kütlelerin eğitime kavuşturulması, herkese her kademede eğitim kapılarının açılması, kısaca söylemek gerekirse, bu konuda Anayasanın noktası noktasına uygulanması Türk demokrasisine anlam kazandırmak ve genel oyu değerlendirmek için şarttır. Bu yapılmazsa, kütlelere dayanan demokrasiyi ve genel oyu istemeyenler, bahane olarak hep cahillikten bahsetmek fırsatını *bulacaklardır*. YÖN, *bunun içindir ki*, Köy Enstitüleri fikrini şiddetle savunmuş, bu hareketi batırmak için girişilen tertiplerin altında yatan özel çıkarları açığa vurmağa çalışmıştır. Sosyalizm, eğitimde ve kültür nimetlerinden faydalanmada herkese eşitlik kapılarını açan, kabiliyetlere sonuna kadar *gelişme* imkânı veren, kültür alanındaki başarıları en iyi şekilde değerlendiren rejimdir. YÖN'ün bugün geniş bir öğretmen kütlesi tarafından ilgiyle okunmasındaki nedeni burada aramak gerekir. Aynı şekilde, doğru dürüst bir okul bitiremedikleri, iki kelimeyi düzgün yazıyla yanyana *getiremedikleri* ve insanlığın yüzyıllardan beri birikmiş güzelliklerini değerlendirmeyi bilemedikleri hâlde, bir iki ihaleyle, ithal kotasıyla ve nüfuzlu krediyle milyon vuranların YÖN'e düşmanlıkları da bu yüzdendir.

YÖN, gücünü, «demokratik ve sosyal *devlet*» isteyen *Anayasadan* ve sosyalizmden alıyor. Sosyalizmin gücü ise halkta, doğrulukta, güzellikte, iyilikte, akılda ve ahlâkta. Halkı, doğruluğu, güzelliği, iyiliği, aklı ve ahlâkı yenmedikçe sosyalizmi yenmek mümkün değil. Eğer bir gün çıkarlar da «Türkiyede sosyalizmin belini kırdık» derlerse, *dikkat edin, mutlaka, bir yerde*, halkın, doğruluğun, güzelliğin, iyiliğin, aklın, ahlâkın belini kırmağa ve güçlerinin yetmiyeceği bir işi yapmağa kalkışmışlardır.

CHP KONGRESİ

İLHAN

Mümtaz Soysal

C.H.P.

Kurultaydan sonra CHP... İhraçlar disiplini sağlayıp partiye kuvvet mi verecek?

İnönü Kurultayı

Anlaşmazlığın esasında, fikir ve görüş ayrılıkları olsaydı, Genel Başkan İnönü'nün tutumunu haksız bulmak mümkün değildi. İnönü, «Ben bir politika yürütüyorum, onlar başka bir politika. Dörtlerin ihracı ile ilgili komisyon raporunu kabul etmekle, benim politikamı tasvip etmiş olacaksınız. Reddetmekle, ötekilerin politikasını benimsediğinizi ortaya koyacaksınız. Bu takdirde ben çekileceğim, onlar gelecekler. Ortada bir politikanın reddi veya kabulü meselesi mevcuttur. Bir şefkat ve âtıfet dâvası ile karşı karşıya değiliz. Onun için af düşünülemez» diyordu.

Bu sözler, mücerret olarak ele alınırsa, doğrudur. Batı memleketlerinde de özellikle, İngiltere de, politik görüş ayrılıkları yüzünden, bu tip tasfiyeler sık sık görülür. Ne var ki, CHP. nin 16. kurultayında çarpışan iki politika yoktu. İnönü, «Benim politikam demokratik nizamı korumak» diyordu. Dörtler de, «Demokratik nizama tamamen bağlı olduklarını» söylüyorlardı. O halde? İşte bundan sonra, şahıs çekişmeleri ve bu çekişmelerde âdet olan bir sürü mesnetsiz iddialar sahneye çıkıyor.

İnönü, «Bunlar cuntacı. Ondörtlerle, mondörtlerle işbirliği yapıyorlar» diyor. Dörtler, «Bu bir iftira. İspat et» cevabını veriyorlar. İnönü, ispat etmek külfetine katlanmıyor. Esasen, «Cuntacılık» bir politika değil, ağır bir suç. Avni Doğan, «Adalet Bakanı harekete geçsin» diyor. Cevap yok. Kuliste ise dedikodu ve iftira makineleri çalıştırılıyor. Yok, «Gülek, Partiye verilen Atatürk'e ait altın bir tabakayı evine götürmüş. İnönü, Gülek'in evine giderek, tabakayı orada bulmuş», yok «Gürsel, Erimi Başbakan yapacakmış», yok «Dörtlerin, Talât Aydemir'le münasebetlerini gösteren Millî Emniyet raporları varmış..» Daha bir sürü mesnetsiz iddia.

Cumhuriyetin Ankara mümessili Ecvet Güresin, bu iddiaları şöyle değerlendiriyor: «Açıkça itiraf edelim ki, Kurultayda Dörtler için birtakım ikna edici deliller getirileceğini ümit etmekle pek iyimser davranmışız. Söylenenlerden bir kısmı, bilinen hattâ senelerden beri sakız haline getirilen şeylerdi. Bir kısmı ise tevatüre, şüpheye dayanan ve delil bakımından hiçbir değeri olmıyan söylentiler.. Bu söylentileri biz de duymuştuk. Ama yalnız bir kişi, iki kişi için değil, dün akşam kurultayda İnönüyü ve arkadan Aksalı çılgınca alkışlayan bazı CHP. liler için de.. Anlaşılan bu zevat, ya vaziyete göre fikir değiştirdi, yahut âsi evlât olmadıkları için partide kalmaları, ötekiler kadar mahzurlu bulunmadı.»

Fıkracı Esin Talû ise, meselenin başka bir tarafına dokunuyor: «Siyasî bünyedeki olaylar, İnönü tarafından açıklanırken, askerî bünyede döndürülmek istenen dolaplar da Tansel tarafından gün ışığına çıkarılmıştır. Şu farkla ki...... Üçler, bu suçtan dolayı partilerinden ihraç edilirlerken, Hava Kuvvetlerindeki 11 ler, Genel Kurmaya nakledilmekle kalmıştır. Bunlar, meseleleri ince eleyip sık dokuma itiyadında olanlar nezdinde, şüphe yaratacak mukayeselerdir.»

İşte İnönü'nün bahsettiği iki ayrı politikanın dayanakları, bu tarz dedikodulardan ibaret. Ortada iki ayrı politika yok. Sadece Savcıları ilgilendiren, ağır ve mesnetsiz iddialar var. Bu durumda halk efkârı, haklı olarak, «iki ayrı politika» iddialarına iltifat etmiyor ve mücadeleyi, bir «sen, ben» çekişmesi şeklinde görüyor. Çetin Altan ise, bunu «Siyasî aşiret kavgalarını demokrasi diye yutmak ve yutturmak» tarzında yorumluyor...

Kurultay delegelerinin çoğunluğu için de mücadele, iki politikadan birinin seçilmesi etrafında dönmüyordu. Onlar bakımından anlaşmazlık, «tatsız bir aile kavgası» ndan ibaretti. Delegelere, «tarafları barıştırın, öyle gelin» demişlerdi. Bu yüzden, Kurultayda «Dörtlerin affı» tezi, büyük bir rağbet gördü. Ama İnönü, dayattı. «Dörtler affedilirse, ben giderim» dedi. Bu sebeple, Kurultay delegeleri için gerçek tercih, «İnönü mü, yoksa Dörtler mi?» şeklinde ortaya çıktı. Buna rağmen, Kurultayın havası, önemli bir delege çoğunluğunun İnönüyü dinlemiyeceği intibaını veriyordu. Bunlar da, «İnönü giderse, demokratik rejim çöker. Askerler gelir» tehdidiyle, kadere rıza gösterdiler. Geriye yine de, herşeye rağmen Gülek'in peşinden gitmeye azimli birkaç yüz delege kaldı...

CHP. Genel Başkanı İsmet İnönü
Memleketin kaderi...

Kurultayı başından sonuna kadar dikkatle ve sabırla izliyen Hakkı Devrim, bu siyasî şantajı şöyle anlatıyor:

«Şimdi, CHP. deki İnönücü takımın yeni sloganını ele alalım ve kısa bir tahlile tâbi tutalım: Slogan, hileli şekilde birbirine kenetlenmiş üç hükümden ibarettir:

1) *İnönüsüz CHP. olamaz.*
2) CHP. siz demokrasi olamaz.
3) Demokrasi olmayınca Türkiye ayakta duramaz.

Hile, pek açık bir hakikatin ifadesi olan üçüncü cümle ile, doğru olduğu son kurultayda da görülen ilk cümlenin, aksak ikinci cümle vasıtasiyle birbirine bağlanması ve Aristo mantığı ile bu tertipten «İnönüsüz, bir Türkiye olamaz» neticesinin çıkarılması suretiyle yapılmaktadır.»

Çetin Altan ise, demokrasinin geleceğini, 80 yaşındaki İnönü'nün hayatına bağlamanın tehlikelerine şu sözlerle işaret etti: «Günün propagandası şuydu: Paşa giderse, asker gelir, diyorlardı. Bunun biraz da Paşa gidince asker gelecek mânasını taşıdığını ve şimdiden bu şekilde bir halef tâyin etmenin mahzurlarını görmüyorlardı.»

Meselenin hukukî yönü

Bu, meselenin siyasî tarafıydı. İnönü, bütün ağırlığını koymuş ve siyasî mücadeleyi kazanmıştı. Meselenin bir de hukukî tarafı vardı. Üçlerin, partiden atılışı hukuka uygun gözükmüyordu. Üçlerin avukatları olan Sinasi Özdenoğlu ve Kemal Sarıibrahimoğlu, dâvanın hukuk yönünü iyi bir şekilde ortaya koydular. Bir defa, Anayasaya göre, savunma hakkının kullandırılması şarttı. Sonra, Haysiyet Kurulu, «savunmanızı yapın» diyerek üçleri çağırmakla, bu hakkı tanımıştır. Yani, Anayasaya aykırı olarak, tüzüğün 69. maddesindeki «yazı yoluyla işlenen suçlar için, savunma alınmıyabilir» hükmünden komisyon faydalanmamış ve savunma hakkını vermiştir. Fakat kullandırmamıştır. Parti merkezinde 45 dakika bekletilen üçler ise, savunmalarını yapacaklarını, mehil istediklerini bildirerek partiden ayrılmışlardır. Bu, üçlere tüzükçe tanınan bir haktı. Tüzük, sanıklara savunmalarını yapmak için bir aya kadar mehil veriyordu. Bu hak kullandırılmamıştır. Yani Anayasa şöyle dursun, yeni Anayasa hükümlerine uydurulmamış olan parti tüzüğü dahi çiğnenmiştir. Ne var ki, Ankara 10. Asliye Hukuk Mahkemesi, dâvayı esasa girmeden, vazifesizlikten dolayı reddetti. Bu yüzden üçler, kurultaya katılamadılar. Halbuki başka mahkemeler, bu gibi hallerde dâvanın esasına girmişlerdi. Meselâ, 27 Mayıstanönce Şeref Bakşık, DP. aleyhine tedbir dâvası açmış ve kazanarak, Menderes'e rağmen, DP. kongresine katılabilmiştir. Daha sonra da savunma hakkı alınmadan ihraç edildiği için, iptal dâvası açmış ve kazanmıştır. *Bu karar, Temyiz 4. Hukuk Mahkemesince tasdik edilmiştir.*

Üçler için de bu yol açıktır. Haklarında alınan geçici ihraç kararını, mahkeme yoluyla iptal ettirip, partiye dönebilirler.

Kurultayda ihraç kararlarının hukukî yönünü açıklayan dürüst, tarafsız ve bilgili bir hoca olarak, çeşitli çevrelerin sevgisini toplayan Prof. Tahsin Bekir Balta oldu. Balta, savunma hakkının mutlaka alınması gerektiğini kesin bir dille belirtti ve bunu tescil için bir de önerge verdi. Fakat önerge, kurultayın oyuna sunulmadı ve genel merkezce hazırlanan Parti Meclisi listesinde Tahsin Bekir Balta'nın ismi yer almadı!

Bu durumda, üçlerin kurultayda konuşmalarından korkulduğu için, savunmasız yıldırım cezaya çarptırıldıklarına hükmetmek gerekiyor. Gerçekten Üçler, kurultaya gelebilseler ve *orada konuşabilseler*, durum daha farklı olabilirdi. Zira Üçler, biraz da içeride mücadeleyi yürütenlerin acemiliklerinin kurbanı oldular. Genel Merkez ise, mücadeleyi büyük bir ustalıkla yürüttü ve Üçler cephesini tam bir bozguna uğrattı.

Giyotin nasıl işledi

Cumartesi günü öğleden sonra, Üçlerin ihracı meselesi ele alındığı zaman, kurultayın kararı tamamen Üçlerin lehindeydi. İstanbul milletvekili Oğuz Oran tarafından, 640 imzalı birkaç arşın boyundaki af önergesi başkanlığa sunulurken, en ön sıralardaki milletvekilleri ve senatörler grupu hariç, Kurultay büyük çoğunlukla affı tasvip ediyordu. Konuşan hatipler de affı savundular.

Kasım Gülek
Yeni bir parti...

Bir hatip, «Kayserideklleri bile affettik» diyordu.

Parti Meclisi üyesi Osman Alişiroğlu da, parti meclisinde ihraç kararına, Tahsin Bekir Balta ve Cemal Yıldırım ile birlikte muhalefet ettiklerini açıkladı ve 640 imzalı af önergesinin kurultayın *oyuna sunulmasını istedi.* İnceleme komisyonu sözcüsü Çanakkale İl Başkanı Orhan Özkan ise, «Atatürk, müşküllerinizin halinde İnönü'ye başvurun, dedi. Biz de öyle yapıyoruz» diyerek, tarafsızlık anlayışının şaheser bir örneğini verdi ve Üçlerin durumunu kuvvetlendirdi. Birçok delege, «Bu zihniyetle hazırlanan bir inceleme komisyonu raporu, elbette Üçlerin aleyhinde olur» dediler.

Konuşan hatipler de İnönü'ye olan bağlılıklarını belirtmekle beraber, af istediler. Nitekim söz isteyip kürsüye geldiği zaman, İnönü, «af, af» diye, kurultay çoğunluğunca uzun uzun alkışlandı. İnönü, «Ben en zor şartlar altında dahi zor kullanmak istiyenlere boyun eğmemişimdir» diyerek, sözlerine başladı ve «Af talebini kabul ederseniz, yeni birtakım, CHP. nin ve mümkün olursa memleketin başına geçerek, idare edecektir... Affı kabul ederseniz, bugün dahi temasta bulundukları cereyanlarla onlar memleketi idare edeceklerdir» dedi. Bu sözler, tasvip görmedi. İşler, bu noktada kalsaydı, yeni bir stilde «ya ben, ya onlar» diyen Paşanın görüşü belki *istenmiye istenmiye, yine kabul edilecekti.* Ama İnönü de mücadeleden iyice yıpranmış olarak çıkacaktı. İnönü'yü iyice yıpratmaktan, geçen yıl gibi, bu yıl da, kurultayın hatibi İsmail Rüştü Aksal kurtardı.

Önce, ihracı kurultaydan sonraya kalan Turgut Göle söz aldı. Cunta iddialarını şiddetle reddederek, kendini savundu. Fakat iyi bir hatip olmadığı anlaşılan Göle'nin, uzun savunması, beklenen tesiri yapmadı. Göle, sert ve kısa bir konuşma yapmak yerine, uzun ve hissî konuşma yolunu tutmuştu. Bu yüzden, Göle kürsüden inerken, dörtlerin durumu kuvvetlenecek yerde, zayıflamıştı. Hele Aksal konuşunca, Dörtler grupu çöktü.

«Burada konuşan arkadaşa cevap vermeyi İnönü'ye bırakmak istemiyorum» diye sözlerine başlıyan Aksal, müstağni davranışı ve sesinin dramatik ifadesiyle, Kurultayı derhal tesiri altına aldı. Aksal, delegelerde, ıstırap çeken, doğru sözlü ve politikadan hiçbir şey beklemiyen insan intibaını yaratmasını bildi. Aslında eski Genel Sekreter, önemli bir ifşaatta bulunmadı. Turgut Göle'nin, Bakan olamadığı için muğber olduğunu, 20 Şubat günü, askerî bir hareketi tasvip etmediklerini açıklıyan CHP. Gençlik Kolu üyelerine Göle'nin, «Ya bir ihtilâl olursa, sizi Feyzioğlu mu kurtaracak?» diye çıkıştığını anlattı. Fakat bunlar, Göle'nin *askerlerle işbirliği yaptığı* kanaatini uyandırmaya yetecek deliller değildi. Kaldı ki, Kurultayda Göle'nin değil, Avni Doğan, Kasım Gülek ve Nihat Erim üçlüsü yargılanıyordu. Aksal, bunlar hakkında birşey söylemedi. Sadece, «Bu arkadaşımızın bugün işbirliği ettiği şahıs, o karanlık günlerde bize zulmedenlerle, bize haksızlık yapanlarla kolkola değil miydi?» sözleriyle Erim'e çattı.

Görüldüğü gibi, Aksal'ın konuşması, akıl ve mantık süzgecinden geçirilince, önemli değildir. Buna rağmen, his bakımından dolgun konuşma, «Dörtler cephesi» ni çökertmeye yetti.

Aksal, sözlerini bitirince, salon alkıştan inliyordu. Dörtler cephesi, darmadağınık olmuştu. Artık oylamaya gidilebilirdi. Netice artık belli olmuştu. Dörtler cephesi son bir gayretle, gizli oy istedi. Gizli oya gidilirse, milletvekillerinin ve il başkanlarının yanında, Dörtler lehine oy kullanmaya cesaret edemiyecek olan delegelerin, serbestçe oy kullanacağı umuluyordu. Fakat bu talep reddedildi. Oylama, el kaldırarak yapıldı ve Kurultay ezici çoğunlukla, ihraç kararlarını tasvip etti.

Gülek taraftarlarından ancak 8 — 10 kişi aleyhte oy kullanabildi. Gerisi, elini kaldırmayı dahi lüzumsuz buldu.

Doktrin tartışmaları

«Ya ben, ya onlar» tartışmaları arasında, Kurultayın fikriyat tarafı ilgi görmedi. Pek az delege, parti programı üzerinde durdu. İzmir delegesi Ergin Unaran, Adam Smith'in devletçiliğini savunan bakanların mevcudiyetini hatırlatarak, ciddi ve halktan yana bir devletçiliğin uygulanmasını istedi. İzmir delegesini, 10 — 15 kişi alkışladı. Diğer delegeler, bu meseleyle ilgilenmedi. Başka bir delegenin, devletçilik ve halkçılık hakkında yaptığı güzel bir konuşma, yazılı olduğu için pek dinlenmedi. Ana Dâvalar Komisyonunun, Coşkun Kırca tarafından kaleme alındığı anlaşılan güzel raporu da aynı âkıbete uğradı. Rapor, YÖN'ün bir yıldır savunduğu köklü reformların gerçekleştirilmesini istiyor. Ne çare ki, Parti Meclisine temenni mahiyetinde sunulması kararlaştırılan Ana Dâvalar Komisyonu raporu da, diğer sayısız raporlar gibi, kâğıt üzerinde kalmaya mahkûm.

Tahsin Bekir Balta
«Vur, fakat dinle...»

Seçimler

Parti Meclisi seçimlerine, bu hava içinde gidildi. Genel merkezciler, Dörtleri bertaraf etmişlerdi, artık istedikleri gibi bir liste yapabilirlerdi.

Merkezciler, cumartesi akşamı, Kemali Bayezit'in Bahçelievlerdeki pembe evinde toplandılar. Toplantıya ilk Paksüt ve Öktem geldi. Onlara Baykam ve Yetkin katıldı. Bir ara Cihat Baban ve Turhan Feyzioğlu da pembe eve uğradılar. Genel Merkez listesi, o gece hazırlandı. Orhan Öztrak, listeye alınmadı ve 39 isimli Genel Merkez listesi, delegelere dağıtıldı. Listenin 39 isimli oluşunun sebebi, Öztrak unutulmuş diyebilmek imkânını elde bulundurmaktı. Listeye, Muammer Aksoy, Tahsin Bekir Balta gibi doğru bildiğini dosdoğru söyliyen kimseler alınmadı. Cemil Sait Barlas da bir kenara itildi. Politik çekişmeler, Dicleli, Halil Sezai Erkut, Cemal Yıldırım gibi Parti Meclisi üyelerinin listeden çıkartılmasını gerektirdi. Bunların yerine, bazı genç milletvekilleri listeye alındılar.

Bununla beraber, liste tam bir başarıya ulaşamadı. Genel Merkez ekibinin gayretlerine rağmen, Muammer Aksoy, Tahsin Bekir Balta, Selim Sarper, Vedat Dicleli, Halil Sezai Erkut gibi isimler Parti Meclisine girdi. Genel Merkez listesindeki gençlerin çoğu seçilemedi. Bu arada, gazeteci İhsan Adanın göğsündeki delegelik kartını yırtan gazeteci Ratıp Tahir Burak, seçimi kaybetti. İbrahim Öktem, Kemali Baye

zit ve Nüsit Yetkin sonlardan Parti Meclisine girebildiler.

En yüksek oyu, Dörtler aleyhinde müdahalesine rağmen, İsmail Rüştü Aksal topladı ve böylece Aksal'ın İnönü'den sonra, partinin ikinci adamı olduğu, bir defa daha ortaya çıktı. Genel Merkez ekibi, oy kaybedeceğiz endişesiyle, Dörtler aleyhinde söz almaktan dikkatle kaçınmış, bu iş, İnönü'ye ve Aksal'a bırakılmıştı. Aksal'ın bu müdahaleye rağmen, oy kaybetmemesi, onun parti içindeki kuvvetini gösteriyor.

Bundan sonrası

Dörtlerin tasfiyesi, partinin nispeten daha disiplinli bir hale getirilmesine imkân verecek. Nitekim İnönü, kapanış konuşmasında, bunu belirtti: «Fikir hürriyeti ve onun gibi kutsal bildiğimiz, saygıyla bağlandığımız fikeleri partiyi tahrip etmek ve hususi maksatlara âlet etmek için kullanmak hevesinde olanlara karşı uyanıklığımız artmış olarak mücadele edeceğim.»

Fikir hürriyetinin, maksatlı şekilde kullanılıp kullanılmadığının tâyini ise, tabiî parti idarecilerine düşecek.

İnönü, bu arada, basından ilk defa ciddî şekilde şikâyet etti. Genel Merkezin bazı önde gelen simaları ise, basını Menderes devrinde olduğu gibi, tiraj endişesiyle, Dörtler'i tutmakla suçlandırdı. Bu hayırlı bir başlangıç değil.

Dörtlere gelince, İnönü onları hayatta oldukça, bir daha partiye yanaştırmama kararında gözüküyor. Ancak, büyük buhranlar, durumu değiştirebilir. Bu şartlar altında, Dörtler'in yeni bir parti kurmayı denemeleri düşünülebilir.

Dörtler, Hatay, Adana, Ankara, Kocaeli v. s. gibi bazı illerde, CHP. teşkilâtının önemli bir kısmını peşlerinden götürebileceğe benziyorlar. Her halü kârda, seçim şansı çok yüksek görünen AP. karşısında, gittikçe zayıflayan bir parti manzarası gösteren CHP., Dörtler'in ayrılmasiyle biraz daha kuvvetten düşecektir. Bu zayıflama, partiye fikir ve prensip alanında birlik ve canlılık getirseydi, faydalı olabilirdi. Fakat partide böyle bir gelişme gözükmüyor.

Plânın başarısı

İktisat Fakültesi Talebe Cemiyetinin «Karınca Bayramı» dolayısiyle düzenlediği açık oturum, istifa eden uzmanlarla halen görev başında olan Devlet Plânlama Teşkilâtı uzmanlarının plânın yürümesi konusundaki karamsar endişelerde ortak olduklarının açığa vurulması bakımından önemli oldu.

Açık oturuma istifa eden uzmanlardan Atillâ Karaosmanoğlu ile Nejat Erder, hâlen görevli uzmanlardan Atillâ Sönmez ve Refet Erim, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinden de Doç İdris Küçükömer ile Doç. Mükerrem Hiç katıldılar.

Nejat Erder'e göre, Türk toplumu diğer az gelişmiş ülkelerden ayrı bir özelliğe sahip. Onlar gibi statik değil, dinamik bir bünyesi var. Hızlı nüfus artışı, siyasî alandaki uyanış ve teşkilâtlanma [illegible] [illegible] yaratmaktadır. Nüfus artışı şehirleşmeyi, şehirleşme yeni yatırımlar yapılmasını gerektiriyor. Günün siyasî bünyesi ise bu meseleleri çözümlemekten uzak, Eğer yöneticiler bu meseleleri hal edemezlerse, meseleler onları hal edecek.

Atillâ Karaosmanoğlu'na göre de, yüzde 7 kalkınma hızına erişmek güç. Erişilse bile 5 yıl sonra Türkiyede gene de 1 milyon işsiz olacak. Gizli işsizlik de caba... Ya bir de yüzde 7 kalkınma hızı sağlanamazsa?.. O zaman her gün biraz daha geri gideceğiz.

İdris Küçükömer, bu hızın sağlanamıyacağını belirtti. Bir defa plânda özel sektör gücünün çok üstünde yatırım payı ayrılmıştı, özel sektör sadece kâr gayesi güttüğünden enflâsyonist bir gidiş arzulayacak, hükümeti bu yola zorlıyacaktı. Böyle bir ortam bulamazsa da yatırıma yanaşmıyacaktı.

Özel sektörün, plânda öngörülen *alanlara yatırıma* yanaşmıyacağı endişesini Karaosmanoğlu da paylaştı: Plân, piyasa ekonomisine göre düzenlendiği halde, özel sektör plândan korkuyordu!.. Bu bile, bir başarısızlık habercisi sayılabilirdi. Bu durum karşısında kalkınmayı gerçekleştirme yükü devlet sektörüne düşüyordu. Ancak, yöneticiler gelir kaynaklarını yanlış yerlerde arıyorlardı. Emekçilere ağır vergi yükü yüklendiği halde, büyük kazançlar, tarımda olduğu gibi, politik kaygılarla vergi dışı bırakılıyordu!...

Hâlen teşkilâtta görevli uzman Attilâ Sönmez de toprak reformunun kaçınılmaz olduğunu söyledi. Kaldor Raporundaki rakamlar plânda yarı yarıya indirildiği halde, yöneticilerin cesaretsizliği yüzünden bu bile uygulama alanına konulamamıştı. Oysa Türkiyede *topraktan geçinen 20 milyonun yüzde 90'ı* esasen çok az gelir sağlıyordu. Geri kalan yüzde 10 arasındaki mutlu azınlığın yüksek geliri ise vergi dışı kalıyordu!..

Görevli uzmanlardan Refet Erim ise, plânın tatbik *edilemiyeceğini*, geçiş devresi olarak kabul edilen 1962 yılında, gerekli reorganizasyonlar başta olmak üzere plânlı devre için hiç bir hazırlık yapılmadığını açıklamak suretiyle belirtti. Bu, mevcut idarî kadro ile plânda başarı beklenemiyeceğini gösteriyordu. Küçükömer, bu müşahedeyi «Türkiyeyi ancak sosyalist bir idare kurtarabilir» demekle tamamladı.

Şu halde plân ne fayda verecekti? Plân gene de faydalıydı. Zira, tatbik edilemese bile bir açıklık yaratacak, meseleler iyice belirecek ve plânı başarıya ulaştıracak *şart iyice anlaşılacaktı*.

Dosyalı iftiracı

Meclis kürsüsünü, tanımadığı insanlara iftira için rahatça kullanan, Gökhan ekolünün güzide simalarından Şadi Pehlivanoğlu da, «dosyalı» lardanmış. Hikâye şu: Pehlivanoğlu yedeksubaylığını yapmak üzere Hopa'ya gitmiş. Arkadan Hopadaki Birlik komutanına, Pehlivanoğlu'nun dosyası gelmiş.. Dosyada, bu ateşli gencin komünist olduğu, gözaltında tutulması gerektiği yazılıymış!...

Bu hikâye yüzde 100 doğrudur. Fakat bu hikâyeyi anlatmakla, Pehlivanoğlunu komünistlikle suçlamak istemiyoruz. Pehlivanoğlu metodlarına başvurmak aklımızın köşesinden geçmez. Söylemek istediğimiz, aşağılık komünistlik iddialarından, bu metodun şampiyonluğunu yapan genç milletvekilinin de masun kalamıyacağıdır. Bu metodlara başvurarak komünizmle *mücadele edilmez, aksine*, herkesi komünistlikle suçlandırmakla, komünizmin ekmeğine yağ sürülür.

Bunun ibret verici bir örneğini, geçen hafta sonunda, Bakırköyden sağlam raporu alan Hür Sosyalist Partisi Genel Başkanı Cahit Topgülle verdi. Topgülle, bütün siyasî parti liderlerini Menderesi de katarak, komünistlikle suçlandırdı!

Söyler misiniz, Pehlivanoğlunun sözleriyle, Topgülle'nin hezeyanları arasında ne fark var? Biz, birinin Meclis kürsüsünden, öbürünün Beşiktaştaki bir meydanda söylenmiş olmasından başka fark göremiyoruz.

Fikir Hürriyeti ve gençler

Hükümet, Anayasa teminatı altındaki bir siyasî partiye yöneltilen fiilî tecavüzleri, alışılmamış bir müsamaha ile karşılarken, İstanbul Teknik Üniversitesi söz ve toplanma hürriyetini taş ve sopa ile boğmak istiyen üyelerini ihraç etti. Gençler, «fikre, fikirle karşı konur» diyor. Anayasayı, noksansız uygulamakla görevli Hükümet ise, «tahkikat yapıyoruz» gerekçesiyle, susuyor...

Dış yardım güçlükleri

Kurultay dolayısıyla insanüstü bir gayret gösteren Başbakan İnönü bu hararetli günlerde, Amerikan Sefirini de aramak zorunda kaldı. İnönü, yanında dış yardım işleriyle uğraşan Feyzioğlu olduğu halde, Amerikan Sefiriyle uzun müddet görüştü.

Buna sebep, son Konsorsium toplantısında, Avrupalı dostların keseyi açmakta, beklendiğinden çok daha nazlı davranmaları. Türkiyeye yardım yapma zaruretini en iyi anlıyan memleket olmakla beraber, Amerika da yardım faturasının önemli bir kısmını Avrupalı zengin dostlara ödetmeye çalışıyor. Gayret yine Amerikaya düşüyor. Sam Amca, *kesenin ağzını* biraz daha açmaz ve Avrupalı zengin dostlara da açtıramazsa, 280 milyon dolarlık yardım talebimizin 200 milyon dolar civarına düşmesinden korkulur. Bu da arzulanan kalkınma hızından vazgeçilmesi demek.

Avrupalı dostlar, ayrıca kısa vâdeli ve yüksek faizli kredilerle yetinmek hevesindeler. Ağır borç yükü altında bulunan memleketimizin, bu tip borçlanmalara tahammülü olmadığını unutmuşa benziyorlar. Yardımdan münhasıran kendi iş adamlarını faydalandırmaya çalışıyorlar.

Velhasıl durum, ümit edilenden kötü. İnönü, Amerikan Sefiriyle bu yüzden görüştü ve Sam Amcanın yardımı arttırmak için bütün nüfuzunu kullanmasını istedi.

Raymond A. Hare
«Kesenin ağzını açınız...»

YAZSIZ

ŞAPKALI KAYMAKAMLAR

Türkiyede gelir dağıtımındaki eşitsizlik artık en gerici, gelenekçi kişilerce de kabu ledilen bir gerçektir. Ancak bu sayrılığın tedavisine hiç kimse yanaşmamaktadır. Hakkını arayanların önüne de daima durumları daha kötü olanlar örnek gösterilmektedir. Bu konuda rekoru bir Konya milletvekili kırdı. Kaymakamlara tazminat ödenmesi hususundaki bir kanun tasarısına «Memlekette açlar, işsizler vardır, çok daha az bir maaş karşılığında köyleri bekleyen öğretmenler vardır, kaymakamın şapkası mı, ayakkabısı mı eksik, Allah aşkına bu kanuna müsbet oy vermeyiniz» naralarıyla karşı çıktı. Ve bütün milletvekilleri coşkunca alkış tuttular. Güzel söylüyorsun sayın milletvekili. En az senin kadar biliyoruz bizler bu gerçekleri. Öğretmenin de maaşı arttırılmalı. Ya kadroları otuzda tıkanıp kalan küçük memurlar n'olacak. Ben, aldığı üçyüz lirayla yedi çocuk beslemek için çırpınan, beline kayış yerine ip bağlayan memurlar da bilirim. Ama madalyonun bir de başka yüzü var. Günde ikiyüz — üçyüz lira alan mühendislere, ayda onbin liraya para demiyen doktorlara ne buyurulur? Aynı fakülte mezunu bankalarda çok daha dolgun ücret alabilmektedir. Üstelik ömrü bakımsız, yıkık kasabalarda didinmekle değil, büyük kentlerin rahatlığı içinde geçecektir. Neden bütün nimetleri bir gurubun eline bırakırken külfetleri başkalarına yükleriz. Yıllar yılı unutulmuş, bakımsız, yoksul köylerimizi, ışıktan, sudan mahrum kasabaları bırakıp kapağı büyük şehirlere atmamızı mı istiyorsunuz? Toplumun kalkınması için feragatla çalışacak aydınlar gerekir bize diyeceksiniz. Siz neon lambaları altında gezinirken, fülöresan ışıklı rahat odalarda otururken bizler alnıyazımızı gazyağına bağlamışız. Altımızda özel arabalar değil, uçurumlu köy yollarında ikidebir bozulan ömür törpüsü jeep'ler var. Tenceremizde pahalı yemekler değil kuru fasulya kaynar. Kışın yollar kapandığında kasabalar sebze yüzü görümez olur. Yurttaşın yakınmalarını dinlemekten kendi dertlerimizi anlatacak insan bulamayız. Bütün bunların dışında kasaba eşrafıyla, parti başkanlarıyla, köy ağasıyla didişiriz. Kapımıza konan dinamitler, tutulan kiralık katiller gece gündüz huzurumuzu bozar. Bütün bunların adı feragat *değil mi beyler. Başımızda* şapka, ayağımızda ayakkabı da mı olmasın! aç, susuz köylülerimizin, işsizlerimizin varlığı yeni mi geldi usunuza. Gelir dağıtımında sosyal adaleti gerçekleştirelim, nimetleri külfetlerle orantılı dağıtalım, memurların dertlerine ortak olalım demek varken, öğretmen az alıyor kaymakam da az alsın düşüncesini ileri sürmek, en ilkel ortaçağ mantığına bile uymaz. Yüzünden uydurma toplumculuk maskeni at, ben kaymakamlardan hoşlanmıyorum, benim partizan kaprislerime boyun eğmiyen bu kişiler sefalete müstahaktır de. Böylece belki daha dürüst hareket etmiş olursun sayın Konya milletvekili.

Erdoğan Alkan
Kaymakam

"AT SIRTINDAKİ ADAM"

Ordunun Politikadaki Rolü : 5

(Londra Muhabirimiz Mete Tunçay, Prof. E. E. Finer'in kitabını özetlemeye devam ediyor)

Ordunun siyasete karışmasının sonuçları: Askerî rejimler

Ordunun kurduğu her rejim, askerî rejim değildir. Üçüncü Napoleon'un İkinci İmparatorluğu, 1960'dan önceki Türkiye Cumhuriyeti ve bugünkü askerî rejim olmamışlardır. Bir rejime askerî rejim denebilmesi için, hükûmetin silâhlı kuvvetlerin elinde ya da geniş ölçüde emrinde olduğuna dair delil bulunmalıdır.

Askerî rejimleri, siyasi veya meşruti yapılar olarak görmekten çok, ordunun isteklerini yapmak için kullandığı özel teknik araçlar saymak doğru olur. Bu bakımdan, rejimin gerçekte nasıl işlediğini anlamak için, şekliyapıya bakmak yetmez; kaba bir tipleştirme yaparak askeri idareleri sınıflandırmak gerekir.

Dolaylı, sınırlı askerî idareler

Bu tip rejimin klâsik örnekleri, İki Dünya Savaşı arasındaki yıllarda Almanya ile Japonya'dır. Siyasî kültür bakımından ikinci seviyeyi temsil eden bu ülkelerin üstünde geçen yazılarımızda uzun boylu durmuştuk. 1959-62 Arjantin'i ise, dolaylı — sınırlı askerî idarelere, siyasî kültürü az-gelişmiş ülkelerden iyi bir örnek teşkil eder. Arjantin tarihinde silâhlı kuvvetler zaman zaman her çeşit idare kurmuşlardı. Bu son devreyi kavrayabilmek için ise şu iki olayı gözönünde tutmak gerekir:

1 — Ordunun 1955'te Parlâmentarizm adına Peron'u düşürmesi ve o zamandan beri de Peroncuları iktidardan uzak tutmakla yükümlenmesi.

2 — Siyasetçilerin, seçimlerde başarı kazanmakiçin, eski Peronculara kur yapmak zorunda olduklarını anlamaları.

1959 Temmuz'unda, Peron sürgünden Başkan Frondizi ile yaptığı bir onlaşmayı yayınladı. Bunun üstüne, askerler kabinede değişiklik yapılmasını, bazı bakanların atılmasını istediler. İçişleri bakanıyla silâhlı kuvvetler bakanları müstesna, bütün kabine değişti. 1959 Eylülünde, Başkomutan Toranzo Başkan Frondizi'yi tehdit ederek Harbiye Vekilini değiştirtti. 1960 Ekim'inde yine bir çatışma oldu. Ordu, hükûmetin petrol çıkartma politikasını beğenmiyordu. Mücadele kızışınca, askerler bütün idare mekanizmasından Peroncuların tasfiyesini ve komünizme karşı yeni bir takım tedbirler alınmasını istediler. Bu kere Başkan direktti. Fakat bir yıl önce gelen Harbiye Vekili, ordunun hükûmete karşı politikasını içeriden kuvvetle yürütemediği için, askerlerin baskısıyla yine değiştirildi. Nisan 1961'de ordu yeni bakanın aracılığıyla Başkan Frondizi'ye rejimde temel değişmeler talep eden bir ultimatom verdirmeğe kalktı. Harbiye Vekili bunu kabul etmedi. Bazı askerler de bakanı destekleyince, Başkomutan Toranzo istifa etti. Fakat siviller lehine gelişen bu zafer uzun sürmedi. 1962 Şubatında Amerikan Devletler Teşkilâtının Punte del Este toplantısında, Küba'nın teşkilâttan ihracına oy vermiyen Başkan Frondizi, Arjantin ordusunun tazyikiyle dış politikasını değiştirdi. Küba ile diplomatik münasebetler kesildi.

18 Mart 1962'de yapılan Eyalet ve Kongre seçimlerine (Peron'un devrilmesinden beri ilk defa) Peroncuların katılmasına izin verildi. Başkan Frondizi, bu jestiyle Peronculuğun halk arasında kuvvetini kaybettiğini ispat etmek istiyordu. Fakat sonuçlar siyasetçileri de orduyu da yıldırım çarpmışa çevirdi. Peroncular genel oyların % 35'ini aldıkları gibi, Buenos Aires dahil beş eyaletin seçimlerini de kazandılar. Frondizi hemen bu eyaletlere müdahele etti. Kongre'deki muhalifleri Başkanı müdahelesinden ötürü tenkit yağmuruna tutakren; ordu iki kısma ayrılmış, biri Frondizi'yi büsbütün baştan atmayı, diğeri de ona Peronculara karşı sıkı bir demokratik koalisyon kurması için baskı yapmayı tasarlıyordu. Bunlardan donanmanın ve nüfuzlu bir albay grubunun tuttuğu aşırı tez kazandı, 29 Mart'ta Başkan Martin Garcia adasında hapse atıldı. Fakat yardımcısı Guido'nun geçici başkanlık andını içmesiyle, buhran sona ermedi. Silâhlı kuvvetler yeni başkana da anti - Peronista tedbirler alması için baskı yapmaya devam ettiler. Guido daha fazla ileri gitmemek için direndi. Ordu kendi içinde bölündü. Fakat, donanma ağırlığını bir kere daha aşırı teze koyarak dengeyi bozdu. Eyalet seçimleri iptal edildi.

Dolaylı Tam Askerî İdareler

Bu rejim tipine en iyi örnek, 1933 ihtilâlinden Batista'nın 1940'ta Başkan seçilmesine kadar Küba'dır. Bütün bu devre boyunca, çavuş - eskisi Albay Batista Ordunun Başkomutanı sıfatıyla gerçek iktidarı elinde tuttu, fakat bu arada göstermelik diye bir sürü kukla - Başkan kullandı. 1933 Eylül ihtilâli, geniş ölçüde öğrencilerin eseri olmuştu. Dolayısıyla onların lideri Dr. Grau San Martin Başkanlığa geldi. Hemen ertesi ay teşebbüs edilen bir karşı - ihtilâli Ordu bastırdı ve bu fırsattan faydalanan Batista, Grau'nun değiştirilmesini istedi. Nacionalista partisinin lideri Albay Mendietta'ya yerini vermeği redden Grau s kuvvetlerin desteğine dayandı. Batista ortaya yeni bir Başkan adayı çıkardı. Kabine'de Tarım bakanı olan bu aday, eski ihtilâlcilerden Hevia'ydı. Hevia 16 Ocak 1934'te Başkan oldu ve 32 saat sonra istifasını Batista'ya sundu. Bu oyun sonucunda Albay Mendieta üçüncü Başkan oldu. İşçiler ve öğrenciler itiraz etmeğe kalkıştılar. Ordu grevleri bozdu, anayasa teminatlarını kaldırdı, bütün adayı askerî mürakabe altına aldı. Batista siyasetçilerin taleplerine aldırmadan 1935 sonuna kadar baskı politikasını devam ettirdi. Yaklaşan seçimler için dört siyasî parti ittifak etmeğe çalıştılar, fakat seçim kanunun üstünde anlaşamadılar. Mendiata umutsuzluk içinde istifa etti. Devlet Bakanı Baruet, Batista'nın dördüncü Başkanı oldu. Bir kaç gün sonra yapılan seçimlerle nihayet hukuka uygun bir Başkan bulundu: Gomez. Bu Başkan, partizan memurları değiştirmek kabilinden bir takım ıslahata girişince Batista ile bozuştu. Ordu işçi çocuklarına okul açmak gibi bazı sosyal teşebbüsler yaptı. Gomez askerlerin böyle sivil hükûmet meselelerine karışmasını önlemek istediyse de, Kongre'nin Batista'yı tutmasıyla «anayasayı ihlâl» suçundan yenik düştü. Başkan yardımcısı Laredo Bru, Batista'nın kullandığı beşinci Başkan oldu. Bu kere hükûmet büsbütün Batista'nın adamlarıyla doldu. Nihayet çavuş - eskisi kendisini Başkan seçtirerek fiili iktidarını hukukileştirdi!

İkili İdareler.

Bu rejim tipinin ordudan ve sivillerden meydana gelen iki temeli vardır. Pek çok askerî diktatörlük böyle gelişir; çünkü silâhlı kuvvetlerin lideri olarak iktidarı alan şahıs, hükûmet işlerine dalınca ordunun aktif komutasından uzaklaşır ve güvenebileceği sivil bir destek kurmaka çalışır. İkili idareler bazan meşrutileştirilmiştir. İki savaş arasının Balkan'larındaki kralî diktatörlükler böyle olmuştu. Örneğin, Romanya Kralı Karol bir yandan Millî Mukavemet Cephesine bir yandan da polisle orduya dayanıyordu. Fiilî ikili rejimler daha yaygındır. Peron diktatörlüğü bu tarzın en sarih örneğini teşkil eder. Peron başa orduyla geldi ve sonuna kadar, ordu bu yönetimin ayrılmaz bir bütünü oldu. Fakat kısa zamanda, sendikalar da rejimin desteklerinden biri hâline geldi. 1942'de 300.000 sendikacı vardı. Peron, bunların kendisine karşı gelmeye çalışan önderlerini ayıkladı, beş kişilik sadık bir sekretorya kurdu. 1955'te sendikalı işçiler 800.000'e çıktı, hepsi de Peronist olmuştu. Peron'un dayandığı ikinci sivil kuvvet, 1949'da teşkilâtlandırdığı «Justicialist» (Adalet) Partisiydi. Bu parti, kendi partilerinden kovulan «işbirlikçi» Radikal liderlerle, liderleri tasfiye edilen Arjantin İşçi Partisi'nin büyük kısmından meydana gelmişti. Peronista Justicialist, resmen çeyrek milyon üyesi olan gerçek bir doktrin partisiydi. Bütün vatan sathına yayılmış ve en küçük idarî bölümlerde bile kök salmıştı. Peron, iktidarı süresince, fiilen başında olduğu sivil ve askeri teşkilâtları biribirlerine karşı oynadı. 1945'e kadar daha çok sivillere karşı orduya dayandı. 45 seçimlerinde Başkan seçildikten sonra, Peron, kabinesinin yarısını sivillerle doldurdu, partisine ve sendikalara arkalanıp orduyu bir miktar ezdi. 1945—49 arasında ordu bütçesi yarı yarıya daraldı. 1949'dan itibaren rejimin iktisadî zaafları ortaya çıkmaya başlayınca, Peron ağırlığını yine askerler tarafına kaydırdı. 1952'de karısı Evita'nın ölümünden sonra, işçi dostluğu politikasından ordu desteği aramaya doğru büsbütün meyletti. Fakat sivil teşkilâtı onu tutmaya devam etti. 1955 cuartelazosunun bastırılmasında, Peroncu milis kuvvetleri büyük rol onadılar. Peron, düşmesinden az önce 31 Ağustos'ta sarayının önünde toplanan 100.000 sivil taraftarına hitap ederken, (yanındaki subaylara baka baka) «yolumuza çıkmaya kalkışanları» öldürmelerini söylüyordu.

Franco'nun İspanya'sı da, daha az sarih olmakla birlikte, yine ikili bir rejim örneğidir. Devlet ve Hükûmet başkanı General Franco, aynı zamanda F.E.T.-nin (Faşist Falanj Partisinin) ve Silâhlı Kuvvetlerin başıdır. Falanj bir kütle partisidir. Fakat İspanya'nın idaresindeki rolü zaman zaman azalıp çoğalmıştır. Meselâ, 1943'te çok mühimdi, sonradan biraz zayıfladı. Yine de sendikalar tamamen Falanj'a bağlı kaldılar. Franco-nun dayandığı diğer iki sivil kuvvet de, siyasî parti olarak teşkilâtlanmalarına izin vermediği monarşistlerle kilisedir. Franco'nun bunca yıldır iktidarda tutunmasının başlıca sırrı, Orduyu, kiliseyi ve Falânjı birbirlerine karşı oynamaktaki mehareti olmuştur.

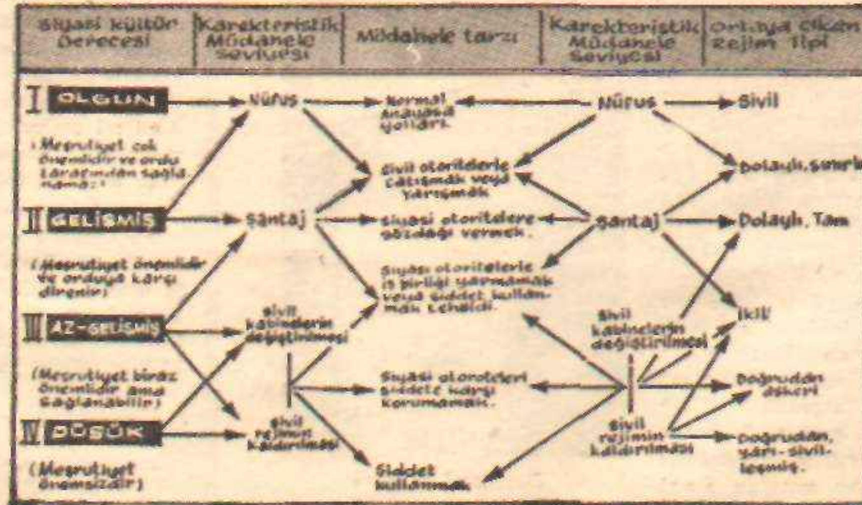
Bu, üçüncü siyasî kültür seviyesinin dışında, ikinci dereceden bir misal olarak da 1932 Almanyası'nın Schleicher devresi gösterilebilir. Schleicher Savunma Bakanı olarak Rekhusehr'i temsil ederken, aynı zamanda Başbakan sıfatıyla parlmanter kuvvetleri de elinde tutuyordu. Fakat siyasî kültür seviyesinin tanımı gereğince, bu durumda sivil desteğinin zayıf oluşu Schleicher'in idaresini kısa kesti.

Doğrudan askerî İdareler

Askerî rejimlerin en yaygın ve teşhisi en kolay olanları, doğrudan doğruya askerler tarafından idare edilenleridir. 1923 — 25 İspanyası'nın Primo de Rivera direktorası, Arjantin'de 1943-45 arasında hüküm süren Rawson — Ramirez — Farrell rejimi, 1948 — 52'deki Venezuela triumvirası; günümüzde, General Abboud un Sudan'ı Kasım'ın Irak'ı, 1961 Mayıs cuartelazosundan beri Güney Kore hep bu tipin açık örnekleridir.

Türkiyenin durumu

1960—61 Türkiye'si ise çok daha girift bir doğrudan askerî rejim örneği olmuştur. Hareketin başından itibaren, fiilî ve hukukî unsurların karışık olarak gelişmesi ve müesseselerin kayganlığı tahlil vuzuhunu azaltmıştır. Askerî darbenin önderleri önce 38 subaylık bir «Millî Birlik Komitesi» kurdular. Bu komite, 15'i sivil ve 3'ü asker olan bir kabine teşkil etti. General Gürsel Devlet ve Hükûmet Başkanlığının yanısıra, Savunma Bakanlığını da elinde tuttu. Kabinenin varlığına rağmen, bütün önemli kararların MBK. tarafından alındığı belliydi. MBK. kısa zamanda çıkardığı geçici anayasa ile kabineyi değiştirme ve denetleme yetkisini ilân etti. Üniversite'den 147 öğretim üyesini tasfiye eden, 55 ağayı süren, en önemlisi Demokratların Yassıada'da yargılanmalarını düzenleyen komite idi. Kurucu Meclis'in açılması durumu büsbütün karmaşık hâle soktu. Yeni Anayasa'yı Kurucu Meclis hazırlayacaktı, fakat MBK. teklif yapmak hakkıyla birlikte veto hakkını da muhafaza etti. Hareketin üstünden bir yıl geçince, Komite üyelerinin komutanlık yetkilerini kaybettikleri, durumu daha da karıştırdı. 1961 Haziran ayında MBK. Hava Kuvvetleri Komutanı General Tansel'i Washington-da bir göreve tayin ederek merkezden uzaklaştırmak istedi. Ankara semalarında alçak uçuş yapan jetlerin sesi, Komite'ye kararını değiştirtti. Bu olayın anlamı, yüksek komutanların bağımsızlaşmış olmalarıydı. Ordunun, yeni tavinler ve genel politika yüzünden MBK. ile hafiften arası açılmaya basladı. Bilhassa Yassıada muhakemelerinin sonlarına doğru, fiilî komuta mevkilerindeki askerler siyasî meselelere daha çok yaklaştılar. Economist dergisinin o tarihlerde yazdığına göre, Kara, Hava ve Deniz Kuvvetlerinin komutan ve üst kurmayları, MBK. nin aşırılık tarftarı dört beş üyesi, diğer bir takım subaylar ve bakan

YÖN 1 Yaşında

YÖN, ilk çıkış tarihi olan 20 Aralık 1961 tarihinden itibaren, Türkiyenin bütün ileri düşünceli yazarlarını sütunlarında toplamağa çalıştı, belli konularda türlü görüşteki düşünürlerden demecler aldı, Türkiye capında ilgi uyandıran acık oturumlar tertipledi. Simdi, ikinci yılın eşiğinde, geriye doğru bakıp, YÖN sütunlarında yer alan imzaları, soyadlarının alfabe sırasına göre, bir araya getirmeyi zevkli bir ödev sayıyoruz.

YÖN'DE KiMLER YAZDI?

Nermin Abadan, Tahir Alangu, Erdoğan Alkan, İsmail afiz Alkan, Avneri Alkan, Muammer Aksoy, Teoman Aktürel, Cetin Altan. Nusret Altuğ, Talip Apaydın. Sadun Aren; Nimet Arzık, Türkkaya Ataöv; Ömer Atillâ, Doğan Avcıoğlu, Behzat Ay, Şevket Süreyya Aydemir, Halil Aytekin, Gürbüz K. Azak. Kayhan Baladuroğlu, Kahraman Bapçum, M. Başaran, Aslan Başer, Süha Baykal, Fakir Baykurt, Nejat Bengül. Âsım Bezirci, Behice Boran, Kudret Bosuter, Kenen Bulutoğlu, Uğur Cankoçak, Güneri Cıvaoğlu: Adnan Çalıkoğlu, İbrahim Çamlı, Cevat Çapan, Necmi Çelikel Celâlettin Çetin, Özdemir Çırpılı. Asaf Çiyiltepe Neşe Deriş, Ali Dilber, Yusuf Âdil Egeli, Kemal Eke, Azra Erhat, Nihat Erim, Vasıf Ersoy, Numan Esin, Sabahattin Etüboğlu, Eyüp T. Fırıldak. Arif Gelen; Ali Gevgilili, İbrahim Göktürk, Turan Güneş, Nail Güreli, İbrahim Güzelce, Mehmet Halil, Sırrı Hocaoğlu, Cemal Hoşgör, Rıfat Ilgaz, Erhan Işıl, Yılmaz İdil, Atillâ İlhan, Abdi İpekçi, Ethem Kahraman, Ceyhun Atıf Kansu, Mustafa Kaplan, Muzaffer Karan, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Kayhan Kargılı, Sami Katırcıoğlu, Gülten Kazgan, Abdi Keçeli, Yaşar Kemal, Sait Kırmızıtoprak, Samim Kocagöz, Şükrü Koç, Hüseyin Korkmazgil, Kemal Kurdaş, İdris Küçükömer, Fatma Mansur, Nermin Menemencioğlu, Avni Mehmetoğlu, Aziz Nesin, İsmail H. Oğuz, Onur Öymen, Örsan Öymen, Yılmaz Özçakır, Hilmi Özgen, Doğan Özgüden, Nijat Özön, Sina Pamukçu, Sevgi Sanlı, Murat Sarıca, Vural F. Savaş; İlhan Selçuk, Seçkin Selvi, Fatma İrfan Serhan, Granville H. Sewell, İlhami Soysal, Mümtaz Soysal, Kemal Tahir, Ülkü Tamer, Cahit Tanyol, Cemal Hüsnü Taray, İlhan Tarus, Erol Temelkuran, Taner Timur, Alâattin Tiritoğlu, Reşat Titiz, Niyazi Toker, Turhan Tokgöz, Engin Tonguç, Şevket Toptan, Aydos Toros, Füruzan H. Tökin, Cengiz Tuncer, Mete Tunçay, Melih Tümer, Ergun Türkcan, Nurer Uğurlu, Burhanettin Uluç, Halûk Ülman, Şevki Vanlı, Vâlâ Nurettin VÂ-NÛ, İrfan Yalçın, Nejat Yardımcı, HasanYılmaer, Tevfik Yılmaz, Sevil Yurdakul, Hasan Zeybek.

YÖN'de Hangi Karikatüristlerin imzası çıktı?

Ergi, Mehmet Can Köksal, Eflâtun Nuri, Ferit Öngören, Turhan Selçuk, Ali Ulvi, Suat Yalaz, Tonguç Yaşar.

Kimler YÖN için Özel Demeç verdi?

Ekrem Alican, Şevket Süreyya Aydemir, Tahsin Bekir Balta, Mehmet Can, Esat Çağa, Nihat Erim, Turan Güneş, Münci Kapani, Bahri Savcı, John Thalmayer, Jean Tinbergen.

YÖN ün Açık Oturumlarına Kimler Katıldı?

I - «Üç Profesör Sosyalizmi Savunuyor»

Sadun Aren, Enver Ziya Karal, Bahri Savcı.

II - «Çıkmazdan Çıkabilecek miyiz?»

Turan Güneş, Bahri Savcı, Ahmet Yıldız.

III «Isciler Konusuyor»

Kerim Akvüz, İsmail Aras. Celâl Beyaz, Ethem Ezgü, Sina Pamukçu, John Thalmayer.

YÖN

YÖN'ÜN iLK SAYISININ KAPAĞI

IV - «CHP Milletvekili Konuşuyor»

Sırrı Hocaoğlu, Şükrü Koç, Süreyya Öner, Fakih Özlen.

V - «Servet Beyanı Kalkarsa Ne olur?»

Sadun Aren, Sırrı Hocaoğlu, Kemal Kurdaş.

VI - «Gençler ne istiyor?»

Süha Baykal, Osman Çalışkan, Raif Ertem, Fikret Karadeniz, Turgut Kazan, Sami Kıbrıslı, Necdet Nural, Sezai Oğuz, Öcal Okay, Süreyya Öner, Mustafa Pirinççi, Nedret Saraç, Erdoğan Sermet, Bozkurt Tezel, Nurer Uğurlu, Mustafa Ünaltay.

VII — «Atatürk'ün özlediği Türkiyeyi kurabilecek mi?»

Sadun Aren, Şevket Süreyya Aydemir, Cevat Dursunoğlu, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Kemal Tahir, Cahit Tanyol, Cemal Hüsnü Taray.

---

lıklarda çalışan bazı yüksek memurlardan teşekkül eden ve Genel Kurmay Başkanının himayesinde olan, takriben iki yüz üyeli gizli bir «Ordu şurası», bütün kabineyle MBK. çoğunluğunun muhalefetine rağmen üç idam hükmünün tasdikine müessirolmuştur.

Doğrudan askerî rejimler konusunda dikkat edilecek bir husus, bu sınıfa giren bazı idarelerde gerçek iktidarla görünüşte iktidarın (1960—61 Türk örneğinde veya 1952'den sonra Mısır'da olduğu gibi) ayrılmasıdır. Bu gibi hallerde, askerler sivil bir kabine kurmalarına rağmen bütün idareye hâkim kalırlar. Doğrudan askerî idarelerin, çoğu kere, gerçekte olduklarından başka bir şeymiş gibi görünmeğe çalışmaları, bir rejime geçişi temsil ediyorlarmış intibaını yaratmaya çalışmaları, meşruiyet ihtiyacını duymalarındandır. Bu yüzden, hakikaten de kısa ömürlü olurlar. Bazan bu tip idareden (Arjantin'de 1945'te olduğu gibi) ikili idareye geçiştir yahut (yine Arjantin'de 1955'te olduğu gibi) dolaylı askerî rejime kayılır. Diğer bazı hallerde ise, iktidarı bırakmak istemeyen askerler, şu veya bu yoldan halkın tasvibini kazanmaya çalışırlar. Lâtin Amerikan terminolojisi, bu metodlar bakımından ince ayrıntılara elverişlidir. Continvismo denildi mi, hukukî müddetin dolmasına aldırılmadığı anlaşılır. İmposicion ise, baştakilerin kendi adaylarını veya kendi partilerini «empoze» etmeleri, zorlamaları ve seçimlerde bunların kazanmasına göz kulak olmaları demektir. Candidato unico (tek aday) metodu ise, resmî adayın karşısına kimsenin çıkmamasını temin etmektir. Bu son düzen, Paraguay'da bir düzine Başkanlık seçiminde başarıyla uygulanmıştır. Nâsır da Mısır'da candidato unico idi. Son yıllarda Peru'da, kolumbiya'da, Venezuela'da birden fazla Başkan adayı görülmemiştir. Bütün bu gayretlerin sonucu, doğrudan askerî idarelerin yarı—sivilleşmesi ve çoğu kere, ömrünü uzatmasıdır.

Askerî Rejimlerin Dinamiği

Herhangi bir ülkedeki askerî bir idare, uzun boylu sabit kalmaz, değişir. Ancak bu gibi değişmeler büsbütün keyfî bir seyir takip etmezler. Yukarıdaki şemada verdiğimiz askerî rejimler listesi, sırayla aşağı yukarı, örtülü müdaheleye, açık müdaheleye, sivil rejimin kaldırılmasına ve nihayet, askerî rejimin müesseseleşip kalmasına tekabül eder. Çeşitli dünya memleketlerinden getirilecek bir çok misal ordunun bir kere siyasete karışınca, bu listeye göre, ya yukarıdan aşağıya doğru ilerlediğini ya da aşağıdan yukarıya doğru gerilediğini gösterir. Askerlerin bütün bu safhalardan nasıl geçtikleri Mısır örneğinde sabittir.

Başlangıçta, Hür Subaylar grubunun Mısır'ın idaresini de almaya niyeti yoktu. Necip, başında bulunduğu hareketin siyasetle ilişkisi olmadığını söylemişti. Nâsır da siyaset sahnesini kötü unsurlarından ayıklayıp, Mısır'ı «iyi siyasetçiler»e teslim etmeği tasarlıyordu. Bu sebeple, cuntanın ilk işi kabineyi devirip Ali Mahir'i başkanlığa getirmek ve Kral Faruk'u yolcu etmek oldu. Böylece 23 Temmuz 1952'de Dolaylı, Sınırlı Askerî Rejim safhasına girildi. Ali Mahir, kabinesini kendi başına seçti. Hür Subaylar ayrı bir İcra Komitesi kurmakla yetindiler. Bu Komite, hükûmete askerlerin aylıklarına zam yaptırttı, fakat toprak reformu kanununu çıkarttıramadı. Nahas Paşa, Vafd ve İslâm Kardeşler gibi eski politikacıların ıslahata karşı direnmesi, ordunun daha ileri gitmesine müncer oldu. Ağustos Eylül ayları arasında, Doğrudan, Tam Askerî İdare'ye geçildi. Hür Subaylar'ın İcra Komitesi 7 Eylül de 43 eski siyasetçiyi tevkif etti. Ali Mahir işbaşından uzaklaştırıldı. Hür Subayların başkanı olan General Necip, Başkanlığı, Harbiye ve Bahriye vekilliklerini, Başkomutanlığı ve bütün Mısır'ın askerî valiliğini şahsında topladı. Fakat, kabine hâlâ sivildi. Böylelikle İkili İdare başladı. Her bakanlığa otuz subay yardımcı verildi. Ama siviller de siyasî iktidarın icrasına hakikaten katılıyorlardı. Vafd Partisinin düşmanlarından Süleyman Hafız, Başbakan yardımcılığına ve İçişleri bakanlığına gelmişti. Vafd'ın Nahas'a karşı bir hizbi de hükümete dahildi. Ayrıca, dört bakan yeni bir siyasi parti kurdular. İkili idarenin karşısında kuvvetli iki sivil teşkilât vardı: Vafd ve İslâm Kardeşler. Ordu, bu mukavemete uzun müddet tahammül edemedi. Nihayet, 9 Aralık'ta bütün politikacı bakanlar kabineden atıldı ve yerlerine hükümet memurları getirildi. Ertesi gün, Necip 1923 Anayasasını kaldırarak «Geçici Hükümet» ini ilân etti. Bu suretle dördüncü safhaya, yani Doğrudan Askerî İdare'ye intikal edilmişti. Bu devrede, bütün siyasî partiler kapatıldı, mallarına el kondu. Mohanna gibi siyasî bakımdan şüpheli subaylar tevkif edildi. Hür Subayların İcra Komitesi İhtilâl Komuta Kurulu adıyla yeniden teşkilâtlandırıldı. Yeniden anayasa idaresine başlamak için üç yıllık bir geçiş devri ilân edildi. Necip bütün siyasî iktidarı eline aldı. İhtilâlci Komuta Kurulu ile yeni Bakanlar Kurulundan bir çeşit yasama organı teşkil edildi. 1956 Ocağına kadar geçen üç yıl boyunca Ordu vereceği büyük kararı düşündü: Gitmeli miydi; kalmalı mıydı? Arjantin ordusu iki kere karşılaştığı bu karar anında (1930'da ve 1945'te) sivillerin mukavemetine rağmen iktidarı muhafaza etmeyi göze alamamış, dolaylı idareye dönmüştü. 1961'de Türk Ordusu da aynı şekilde hareket etmişti. Necip de böyle yapmak istiyordu. Buna mukabil, İhtilâlci Komuta Kurulu'nda Nâsır'ın temsil ettiği bir grup askerî idareye devam etmek taraflısıydı. 28 Şubat 1954'te Necip'e karşı bir teşebbüs başarısızlığa uğradı ve meşruiyete dönüş hazırlıkları devam etti. 28 Mart'ta klâsik bir golpe de estado ile Necip düşürülüverdi. Nâsır, bütün koltuklarını İ.K.K. üyelerinin işgal ettiği bir kabinenin Başbakanı oldu. Orduda tasfiye yapıldı. Sivil teşkilâtlar büsbütün ezildi. Nihayet, 16 Ocak 1956'da halk oyuna sunulan yeni anayasa ile son safhaya, yani Yarı — sivilleşme'ye geçildi. Bu plebisitte Albay Nâsır'ın anayasa'dan binde bir nisbetinde daha popüler olduğu anlaşılmıştı. Çünkü, anayasa ayların % 99.8.ini, yeni Başkan ise % 99.9'unu aldı. Bu devrede İ.K.K. lâğvedildi. Kabinede kalan subaylar, ordudan ayrıldılar. Millî Birlik adlı resmî teşkilâttan başka, siyasî partiye izin verilmedi. Millî Meclis de, üyeleri Başkan tarafından tayin edilen kukla bir organ oldu.

Gelecek Sayıda
SON YAZI:
Askerî Müdahalelerin Geçmişi ve geleceği

Sosyalist Kültür Dern[...] kuru[...]

«Ben sosyalistim» diyenler

Uzun bir süre önce değil, daha henüz geçen sonbaharda, «sosyalizm» kelimesi Türkçenin «tehlikeli deyimler» sözlüğündeydi. YÖN'ün belki de en büyük hizmeti, «sosyalizm»i artık rahatça söylenebilen ve benimsenen bir kelime hâline getirmek olmuştur. Tabiî, hâlâ, kendi çıkarlarına dokunduğu için bu kelimeden rahatsız olan, onu kullananları türlü şekillerde lekelemeğe çalışan ve fırsat buldukça sosyalizmin mutlaka kamçılı rejimlere götüreceğini iddia edenler çoktur. Ama, bugün, sosyalizmi savunan, çekinmeden «ben sosyalistim» diyen ve bu sistemin başarı kazanması için bir araya gelenler de çok. Bunlara Türk toplumunun bütün kesimlerinde rastlamak mümkün: Bazıları, partili ve partisiz olarak, Türkiye Büyük Millet Meclisindedirler; bazıları Meclis içindeki ve dışındaki partilerde yer almışlardır; bazıları üniversite kürsüsündedir; bazıları gazete sütunlarında yazmaktadır; bazıları devlet mekanizması içinde memur veya öğretmen olarak görev almışlardır; bazıları işçidir; bazıları öğrenci. Ama, muhakkak olan birşey varsa ,o da, bugün, Türkiyenin şimdiye kadar hiçbir devirde görülmemiş sayida «ben sosyalistim» diyenlerle dolu oldoğudur.

Muhakkak olan bir başka nokta daha var: her «Sosyalistim» diyen daha henüz ortak bir sisteme varmamış, sosyalizmin Türkiyedeki meseleleri üzerinde uzun boylu düşünüp belli çözümlere erişememiş ve nihayet sosyalizmi nasıl gereçekleştirmek gerektiği noktasında yeter derecede tartışma imkânını bulamamıştır. Ama herkesin içindeki temel inanaç bir: Türkiyeyi içine düştüğü çıkmazlardan kurtaracak, hertürlü sömürücülüğü ortadan kaldıracak, gerçek bir demokrasi düzeninin kurulması için gerekli koşulları yaratacak tek sistemin sosyalizm olduğuna inanıyoruz .Bunun dışında türlü bocalamalar, bize, bugünkü geriliği, dengesizliği sürdürmenin ,ileri ülkelerle aramızdaki uzaklığı büsbütün açmanın bahaneleri gibi görünüyor; sosyalizm dışında şu veya bu şekilde bir çözüm tarzı ileri sürenlerin, ya bilimsellikten uzaklaşıp duygusallığa sürüklendiklerini, ya da özel çıkarları peşinde koştuklarını hissediyoruz. Fakat, demokrasiye, gerçek düşünce hürriyetine herkesten çok inandığımız için, onların iddialarını da serinkanlılıkla dinlemeğe, bilimsel yollardan karşılamağa hazırız Sosyalizmi, Türkiye gibi bir ülkenin koşulları içinde, sosyal adaletsizlik yaratmadan sermaye biriktirebilmenin kütleleri sefalete sürüklemeden büyük yatırımlar yapabilmenin, yurdun bütün bölgelerini ve bütün vatandaşları Atatürk'ün amaç edindiği uygarlık vesiyesine çıkarmanın, nihayet gerçek bir demokrasi ve gerçek bir özgürlük düzeni içinde insanca yaşamanın tek bilimsel yolu sayıyoruz. Bu inancımızın gerisindeki delillerin gücüne inancımız o kadar büyük ki, karşımıza başka delillerle çıkanlardan istediğimiz biricik şey, tahammül, hoşgörürlükten ibaret. Düşüncelerimizi serbestçe yaymak, görüşlerimizi Anayasanın çerçevesi içinde savunmak ve araştırma, inceleme, tartışma amacıyla bir araya gelmek imkânı bize verilirse, çalışmalarımız şu veya bu şekilde damgalandırılmazsa, özel çıkarcıların tertipleri yüzünden insanca düşünüp konuşmak imkânları elimizden alınmazsa, tuttuğumuz sistemin ergeç büyük kütlelerce de benimseneceğine inanıyoruz.

bütün bunlar içinde iktisadî alanda temel üretim araçlarının kamulaştırılmasını, düzenleyici devlet rolünün genişletilmesini, köklü reformlara gidilmesini isteyen bir sosyalist sisteme ve bunun savunmalarına hayat hakkı tanınmazsa, Türkiye'nin günün birinde komünist diktaya sürüklenmek tehlikesiyle de karşılaşabileceğini hatırlatmak istiyoruz. Tuttuğumuz yol, Türkiye'yi diktalı rejimden kurtaracak tek yoldur.

«Sosyalist Kürtür Derneği», böyle bir temel inanç çevresinde birleşenleri daha yakından fikrî temasa geçirmek, aralarında sosyalizmin meselelerini tartışmalarına imkân vermek, belli çözümler üzerinde çalışmak, varılan sonuçları demeçler, konferanslar, açık oturumlar, broşürler, kitaplar yoliyle yaymak ve sosyalist düzenin temellerini hazırlayacak kültürel faaliyetlere girişmek amacıyla kurulmaktadır. Bu çalışmaların sosyalizmi başarıya götürme yolundaki örgütlenme gayretlerine düşünce alanında yardımcı olacağı muhakkaktır. Dernek, «Cemiyetler Kanunu»na göre, bir siyasî aksiyon kuruluşu olmadığı için, üyeliği Türk toplumunun bütün kesimlerinde bulunanlara açıktır. Öğrenci, öğretmen, işçi, çiftçi, memur, mühendis, hukukçu, sosyalizme inanan ve bu inancını bilimsel çalışmalarla karşılıklı tartışmalarla güçlendirmek istiyen herkes Derneğe üye olabilecektir.

Ancak, yayınlanan tüzükte de görüleceği gibi, üyeliğe girme rastgele usûllerle olmamakta ve Derneğin kendi bünyesine almak istemediği kimselere kapılarını kapatabilmesine imkân verilmektedir. Bu Dernek çalışmalarının gizlilik içinde cereyan edeceği şekikde anlaşılmamalıdır. Derneğin faaliyeti, her zaman için, kamu oyunun gözleri önünde, kanun yollarının denetimi altında ve açıkça cereyan edecektir. Dâvalarına ve kendi millet sevgilelrine inançları büyük olan sosyalistlerin kimseden saklayacak, gizleyecek birşeyleri yok. Ama bir tehlikeyi de akıldan uzak tutmamak lâzım. Türkiye'de faşizmin tohumlarını ekenler, daha ilk günden itibaren Dernek aleyhine iftira kampanyasına girişmekte gecikmeyecekler, bu iftira kampanyasında başarı kazanamazlarsa, Derneği içinden yıkmak, sürüklenmek istemediği yollara sürüklemek ve ondan sonra da «vatan hainliği» ile damgalamak isteyeceklerdir. İşte, üyelik için konan usûller ve bu konuda merkez organlarına tanınmış olan yetkiler, böylesine bozguncu faaliyetleri önlemek amacını gütmektedir. Türkiye'de sosyalizmin gelişmesini istemeyen, onun kendi özel çıkarlarına ve sapık ideolojilerine dokunacağını bilen çok kimse var. Bunlar, Derneği aşırılıklara itmek veya incelediği sosyalizmi, «sosyalizm» olmaktan çıkaracak kadar kısırlaştırmak için ellerinden geleni yapacaklardır. Dernek üyelerinin bu çeşit gayretler karşısında uyanık bulunmaları, Derneğin amacındaki bilimsel araştırma, inceleme ve yayma yollarından ayrılmamaları şarttır.

«Sosyalist Kültür Drneği» kurucuları, emeği toplumun temel değeri sayanları, Türkiye'yi yükseltmek için sosyalizm idealine inananları, her türlü sömürücülüğü ortadan kaldıracak bir demokrasi düzeninin kurul-

Sosyalist Kültür Derneği tüzüğüne bugüne kadar imza koyanları tanıtıyoruz:

Niyazi AĞRINASLI (Bağımsız Ankra Senatörü, Avukat, eski Cumhuriyet Senatosu CKMP. Grup Başkan Vekili), Galip AKNİL (Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Yüksek Mühendisi), Erdoğan ALIŞİN (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Asistanı), Sadun AREN (Siyasal Bilgiler Fakültesi Genel İktisat Profesörü), Dr. Türkkaya ATAÖV (Siyasal Bilgiler Fakültesi Asistanı), Doğan AVCIOĞLU (Kurucu Meclis Anayasa Komisyonu üyesi, yazar), Şevket Süreyya AYDEMİR Millî Eğitim Bakanlığı eski Teknik Öğretim Müsteşarı Yardımcısı, eski Sanayi Dairesi Başkanı, Vatan Gazetesi Başyazarı), Seyfi DEMİRSOY (Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu Başkanı, Sendikacı), Işıl ERSAN (İstanbul Üniverstiesi İktisat Fakültesi Asistanı), Asaf ERTEKİN (İstanbul Bırume?' sahibi), Dr. Cemal Reşit EYÜBOĞLU (Kurucu Meclis üyesi Maliye Bakanlığı eski Genel Müdürlerinden, CHP. eski Genel İdare Kurulu üyesi, eski milletvekili, avukat), Müşerref HEKİMOĞLU (Yazar), Dr. Mükerrem HİÇ (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Doçenti), Sırrı HOCAOĞLU (CHP Hatay Milletvekili, Kurucu Meclis üyesi, avukat), Recal İSKENDEROĞLU (YTP Diyarbakır Milletvekili), Nejat İZER (Etibank Genel Müdürlüğü Yüksek Mühendisi), Adnan Başer KAFAOĞLU (Kurucu Meclis üyesi, Maliye Bakanlığı Teftiş Heyeti Başkan Yardımcısı), Aslan Başer KAFAOĞLU (Devlet Plânlama teşkilâtı Uzmanı), Dr. Yahya KANBOLAT (Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Asistanı), Mahir KAYNAK (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Assitanı), Dr. Gülten KAZGAN (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Doçenti), Dr. Abdullah KIZILIRMAK (Ege Üniversitesi Fen Fakültesi Doçenti), Hamdi KONUR (Öğretmen), Dr. İdris KÜÇÜKÖMER (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Doçenti), Güney ÖZCEBE (Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü Yüksek Mühendisi), Hilmi ÖZGEN (Yüksek Murakabe Heyeti Uzmanı, Yazar), Fakih ÖZLEN (CHP. Konya Milletvekili, Yüksek Mühendis), Dr. Mehmet SELİK (Siyasal Bilgiler Fakültesi Asistanı), İlhami SOYSAL (Kurucu Meclis üyesi, Türkiye Gazeteciler Sendikaları Federasyonu Yönetim Kurulu üyesi, Hareket Gazetesi Genel Yayın Müdürü), Dr. Mümtaz SOYSAL (Kurucu Meclis Anayasa Komisyonu üyesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Asistanı), Dr. Metin SÖZEN (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Asistanı), Dr. Cahit TANYOL (İstanbul üniversitesi Edebiyat Fakültesi Profesörü), Dr. Melih TEZİC (İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Asistanı), Dr. Reşat TİTİZ (İktisatçı), Burhanettin ULUÇ (Emekli General, Cumhuriyet Senatosu üyesi, eski İzmir Valisi).

Demokrasinin Gerçek Teminatı

Sosyalizmi ve bu sistemin gerçekleşmesinden önce sosyalistlere tartışma hakkı tanınmasını Türk demokrasisinin geleceği bakımından da en büyük teminat sayıyoruz. Sosyalist düşünce susturulup, sosyalistlere araştırma, inceleme, tartışma ve yayma hakkı tanınmazsa, Türkiye'de meydan yeni beliren büyük sermaye ile aşırı sağcı ideolojinin birleşmesine, yani faşizme açık bırakılmış olacaktır. Aynı şekilde, Anayasaca benimsenen «demokratik ve sosyal» devleti en sağlam temellere oturmak amacını güden, özgürlüğü yalnız belli çevrelerin değil, bütün kütlelerin malı hâline getirmeğe çalışan, herkese insanca yaşamanın kapılarını açan,

Seyfi Demirsoy
Türk — İş Başkanı

Recai İskenderoğlu
Milletvekili

Niyazi Ağırnaslı
Senatör

Sırrı Hocaoğlu
Milletvekili

Fakih Özlen
Milletvekili

...neği
...uluyor

ması bakımından gerekli koşulları bilim ışığında incelemek, böyle bir düzenin kültür temellerini araştırmak ve vardıkları sonuçları yaymak amacıyla Dernek bünyesinde yer almağa çağırmaktadırlar. Kurucuların listesinden de anlaşılacağı gibi, Dernek, sosyalizme inanmış, fakat karşılıklı tartışma, araştırma ve yayma imkânları bulunmadığı için bunun meseleleri üzerinde henüz teferruatlı ortak çözümlere varmamış kimseleri bir araya getirmeğe yarıyacaktır. Üyelikte de, kuruculuk bakımından gözönünde tutulan bu temel kıstasın rol oynıyacağı ve Derneğin herşeyden önce sosyalistler arasında düşünce yakınlığı sağlıyacağı ,ondan sonra da, Batı dünyasında birçok derneğin yaptığı gibi, sosyalist görüşün yayılmasına hizmet edeceği muhakkaktır.

[illegible]
Burhanettin Uluç

Cahit Tanyol
Profesör

Sadun Aren
Profesör

Kurucuların üzerinde anlaştıkları ve kuruluşu takip eden ilk iş günü Ankara Valiliğine verecekleri tüzük

SOSYALİST KÜLTÜR DERNEĞİ

TÜZUK

Derneğin adı, merkezi ve şubeleri.

Madde 1 — «Sosyalist Kültür Derneği» adıyla bir dernek kurulmuştur.

Derneğin merkezi Ankara'dır.

Gerekli görülen yerlerde şubeler açılabilir.

Derneğin amacı:

Madde 2 — Emeği toplumun temel değeri sayan Sosyalist Kültür Derneği, her türlü sömürücülüğü ortadan kaldıracak olan gerçek bir demokrasi düzeninin kurulması için gerekli koşulları bilim ışığı altında inceler, böyle bir düzenin kültür temellerini araştırır ve bunların yayılmasına çalışır.

Üyeler:

Madde 3 — Sosyalist Kültür Derneğinin amacını benimseyen onsekiz yaşını bitirmiş her Türk vatandaşı, ırk, din, mezhep ve cinsiyet ayrılığı gözetilmeksizin Derneğe üye olabilir.

Madde 4 — Derneğe üye olmak isteyen kimse bir giriş bildirisi doldurup üye yazılacağı şubenin sekreterliğine verir. Bu bildiri, on gün süreyle, şube içinde görünür bir yerde askıda tutularak, üyelerin yazılı itirazları varsa bunlarla birlikte Şube Yönetim Kurulunun ilk toplantı gündeminin ilk maddesine konur.

Madde 5 — Başvuran kimsenin Sosyalist Kültür Derneğine aday üye olarak kabulü için, Şube Yönetim Kurulu tam sayısının üçte iki çoğunluğunca kabul oyu kullanılması gerektir. Üyeliğe kabul etmeme konusunda Yönetim Kurulunun gerekçe gösterme zorunluğu yoktur.

Madde 6 — Şubelerce aday üyeliğe kabul edilenlerin adları ve gerekli bilgi, Şube Sekreterlerince Merkez Yönetim Kuruluna bildirilir. Merkez Yönetim Kurulunun ilk toplantısının ilk maddesinde yeni aday üyelerin durumu incelenir. Merkez Yönetim Kurulu, aday üyenin üyeliğe kabulünde bir sakınca görürse, üyelik müracaatını reddeder. Bu red kararı için gerekçe göstermeğe lüzum yoktur. Bu karara karşı Dernek Genel Kurulunda veya mahkemede itiraz edilemez.

Madde 7 — Merkez Yönetim Kurulunun onayı ile Sosyalist Kültür Derneğine kabul edilen üye, kararın kendisine bildirilmesinden sonra en geç bir hafta içinde, Merkez Yönetim Kurulunca belli edilecek münasip bir giriş parası öder ve yıllık tutarı yüz yirmi lirayı geçmemek üzere, ne kadar ödenti vereceğini de yazı ile Şube Sekreterliğine bildirir. Üyelik sıfatı, bu gereklerin yerine getirilmesinden sonra kazanılır.

Madde 8 — Derneğin amacına aykırı faaliyet gösteren, Genel Kurulun, Merkez Yönetim Kurulunun ve kayıtlı bulunduğu Şube Yönetim Kurulunun kararlarına uymayan, üzerlerine düşen görevleri yapmayan üyeler, yazılı savunmaları alındıktan sonra, Şube Yönetim Kurulunun salt çoğunluk kararıyla üyelikten çıkarılır.

Madde 9 — Yukarıda sekizinci maddede yazılı hâllerde, Merkez Yönetim Kurulu da üye hakkında doğrudan doğruya çıkarma kararı alabilir; ancak, bu takdirde, acele haller dışında, ilgili Şubenin yazılı görüşü alınır.

Hakkında Şube Yönetim Kurulunca çıkarma kararı alınan üye, bu karara Merkez Yönetim Kurulunda yazıyla itiraz edebilir. Merkez Yönetim Kurulunun kararı kesindir. Bu karara karşı, Genel Kurulda veya mahkemede itiraz olunamaz.

Madde 10 — Üyelik ödentisini üst üste üç ay ödemeyen üyeye kayıtlı bulunduğu Şube Sekreteiğince yazılı uyarma yapılır. Üye ödentisini yine de ödemezse, kendisinin Dernekten kaydı silinir. Kayıt silinmesi de çıkarma gibi işlem görür.

Madde 11 — Yüz kızartıcı suçlardan birinden hüküm giyip de bu hükmü kesinleşen üyenin kaydı Dernekten silinir.

Derneğin organları ve işleyişi:

Madde 12 — Derneğin organları şunlardır:

a) Genel Kurul
b) Merkez Yönetim Kurulu
c) Merkez Denetim Kurulu
d) Şube Kongresi
e) Şube Yönetim Kurulu

Madde 13 — Genel Kurul, şubelerin her on üyeye karşılık seçecekleri birer temsilci ile Dernek kurucuları, Merkez Yönetim Kurulu üyelerinden ve şube başkanlarından kurulur.

Madde 14 — Genel Kurul, her yıl Aralık ayının ilk pazar gününde olağan olarak toplanır. Bu toplantı, en az bir hafta önceden, iki gazeteyle üyelere duyurulur. İlk toplantıda çoğunluk sağlanamazsa, toplantı, bir hafta sonra, aynı yer, gün ve saatte çoğunluk aranmaksızın yapılır.

Madde 15 — Genel Kurul, Merkez Yönetim Kurulunun kararı veya şubelerde kayıtlı üyelerinin beşte birinin yazılı isteği üzerine, olağanüstü toplantıya çağrılabilir.

Madde 16 — Genel Kurulun görev ve yetkileri şunlardır:

a) Merkez Yönetim Kurulunu seçmek;
b) Merkez Denetim Kurulunu seçmek;
c) Derneğin gelir—gider cedvellerini, Merkez Denetim Kurulunun raporlarını inceleyip karara bağlamak;
d) Yeni yıl bütçesini onaylamak;
e) Dernek tüzüğünde değişiklik yapmak;
f) Derneği sona erdirmek.

Madde 17— Merkez Yönetim Kurulunun görev ve yetkileri şunlardır:

a) Derneğin amaçlarını gerçekleştirmek için, basın ve yayın işleri, konferanslar ve bildiriler konusunda kararlar almak, bunları uygulamak, aynı konularda şubelere genelgeler yollamak;
b) Araştırma büroları kurmak, inceleme gezileri tertiplemek;
c) Şubeler arasında işbirliğini sağlamak;
d) Derneğin bütçesini uygulamak, yeni bütçeyi tasarlamak, gelirleri toplamak;
e) Şube açılması için, bu Tüzük hükümlerine göre yetki vermek, şubeler kaldırmak;
f) Cemiyetler Kanununa göre gerekli defterleri tutmak;
g) Olağan ve olağanüstü Genel Kurul toplantılarının çağrılışlarıyla ve günleriyle ilgili işleri yapmak;
h) Dernek memurlarını ve hizmetlileri alıp çıkarmak;
i) Derneğin amaçlarına uygun çalışma ekipleri kurup bunları belli uzmanlık alanları için görevlendirmek, Derneğin yayınlarını denetliyecek uzmanlar kurulunu seçmek ve bu kurulun kararlarını onaylamak;
j) Gerekli gördüğü takdirde, en az üçte iki çoğunlukla Dernek Başkanının görevine son vermek;
k) Yukarıda yazılı olmayıp da Derneğin amaç ve faaliyetlerinin gerektireceği işleri yapmak.

Madde 18 — Merkez Yönetim Kurulu, Onyedinci Maddede yazılı işlerin Merkez ve şubelerce âhenk içinde yürütülmesini sağlıyacak yönetmelikler ve genelgeler yapabilir.

Madde 19 — Merkez Yönetim Kurulu, ilk toplantısında, iş bölümleri arasından bir Başkan, bir Sayman Üye ve gerekli görürse bir Genel Sekreter seçer.

Madde 20 — Merkez Yönetim Kurulu ayda en az bir defa toplanır. Toplantı yeri Dernek merkezidir. Gerekirse, Merkez Yönetim Kurulu Kararıyla başka yerde de toplantı yapılabilir.

Merkez Yönetim Kurulu toplantılarına mazeretsiz üç defa katılmayan üyeler kuruldan çekilmiş sayılır ve yerlerine Merkez Yönetim Kurulu tarafından Dernek üyelerinden biri seçilir.

Madde 21 — Bu Tüzükte aksi yazılı bulunmadıkça Merkez Yönetim Kurulu salt çoğunlukla karar alır.

Madde 22 — Merkez Yönetim Kurulu, Dernek bütçesinin uygulanmasını, gelirlerin sağlanmasını denetler ve yıl sonunda, Genel Kurula, geçmiş yılın hesapları için bir rapor sunar.

Şubelerin Kuruluşu

Madde 23 — Gerekli görülen il, ilçe, bucak ve köylerde, bir müteşebbis heyet vasıtasiyle ve Merkez Yönetim Kurulunun müsaadesiyle şubeler kurulabilir.

Madde 24 — Derneğin bir şubesinin kurulabilmesi için, en az üç kişilik bir müteşebbis heyetin Merkez Yönetim Kuruluna baş vurması ve şube açma izni alması gerekir. Bir yerde şubenin kesin olarak açılabilmesi için en az on aday üyenin bulunması şarttır. Müteşebbis heyetin faaliyete geçmesinden sonraki üç ay içinde en az on aday üye bulunmazsa, müteşebbis heyete verilmiş olan şube açma izni geri alınır.

Madde 25 — Şubeler, her yıl Kasım ayının ilk Pazar günü, kabul işlemleri tamamlanmış üyelerinin katılmasıyla kongrelerini yapar ve üç ilâ beş kişilik bir yönetim kurulu seçerler. Seçim sonunda Şube Yönetim Kuruluna seçilenler, ilk toplantıda kendi aralarından bir Şube Başkanı, bir Şube Sekreteri ve bir şube saymanı seçerler. Şube çalışmalarını şube Yönetim Kurulları yürütür.

Madde 26 — Şube Kongrelerinde, Dernek Genel Kurulu toplantılarına Şube Başkanı ile birlikte katılmak üzere, her on üyeye karşılık bir temsilci seçilir.

Madde 27 — Şube Yönetim Kurulları, Merkez Yönetim Kurulunun çalışmalarına paralel olarak ve Merkez Yönetim Kurulunun direktiflerine uygun şekilde, bulundukları yerlerde Derneğin amaçlarını gerçekleştirmeğe yarayan çalışmalar yaparlar.

Madde 28 — Şube üyeleri, yirmi beşinci maddeye göre, yapacakları yıllık toplantıda, bir de denetçi seçerler. Denetçi, görevini, Yirminci maddedeki Merkez Denetim Kuruluna paralel olarak ve şube işleri çerçevesinde yerine getirir. Şubelerdeki mali işlerin denetimi bakımından Şube Denetçisi birinci derecede görevli ve sorumludur.

Gelir kaynakları

Madde 29 — Derneğin başlıca gelir kaynakları şunlardır:

a) Kurucu üyelerden alınacak en az elli lira kuruluş parası;
b) Derneğe girecek üyelerden yedinci maddeye göre alınacak giriş ödentisi;
c) Üyelerden on iki liradan az ve yüz yirmi liradan fazla olmamak üzere alınacak yıllık ödenti;
d) Bağışlar;
e) Derneğin türlü sosyal faaliyetlerinden elde edilecek gelirler;
f) Yapılacak yayınlardan elde edilecek gelirler;
g) Dernek mallarının satışından elde edilecek gelirler;
h) Çeşitli başka gelirler.

Madde 30 — Şubeler gelirlerinin yüzde onunu, belli sürelerle, Merkeze gönderirler.

Tüzükteki boşluklar

Madde 31 — Bu tüzükteki boşluklar, Anayasa ilkeleri çerçevesinde, Cemiyetler Kanunu ve Medeni Kanun hükümleriyle doldurulur.

Derneğin sona ermesi, malları

Madde 32 — Genel Kurul, Derneğin feshine karar verebilir.

Derneğin sona ermesi halinde, malları, Genel Kurul kararıyla, Derneğin amacına uygun siyasi veya siyasi olmayan bir derneğe bırakılır.

Bunun dışında, herhangi bir sebeple Derneğin sona ermesi halinde, kendiliğinden veya herhangi bir vatandaşın müracaatı üzerine, Derneğin mallarının bu maddeye uygun bir başka derneğe verilmesi için, Ankara Asliye Birinci Hukuk Hâkimi, kişisel hüviyetiyle hakem olarak kabul edilmiştir.

Geçici Maddeler

Geçici Madde 1 — Bu tüzüğü imzalayarak bir örneğini Ankara Valiliğine sunan Kurucu üyeler, en geç 1963 yılı [illegible] da toplanacak olan ilk Genel Kurul toplantısına kadar Genel Kurul yetkilerine sahiptir.

Geçici Madde 2 — Kurucu üyeler, ilk Genel Kurul toplantısına kadar bu tüzükte uygun görecekleri değişiklikleri yapabilirler. Bu değişiklikler Genel Kurulun onayına sunulur.

22 Aralık Mitingi Niçın Yapılıyor

22 Aralık Ankarada yapılacak büyük işçi mitingi hakkında, sorularımızı Türk - İş Başkanı Seyfi Demirsoy ve Türk - İş Genel Sekreteri Hâlil Tunç cevaplandırdı.

Seyfi Demirsoy

Halil Tunç

Soru — 22 Aralık mitingine neden lüzum gördünüz?

Seyfi Demirsoy — Yönetim Kurulumuzun toplantısında memleketin siyasi havası gözden geçirildi. Komünizm ve faşizm hareketlerinin gelişmekte olduğu müşahede edildi. Yönetim Kurulu, başta komünizm ve faşizm olmak üzere hertürlü diktatörlüğü protesto amacıyla bir miting yapılması için, İcra Heyetine direktif verdi.

Biz inanıyoruz ki, sendikacılık ancak hür ve demokratik idarelerde yaşıyabilir ve gelişebilir. Diktatörlüğün her çeşidı, hür sendikacılığa karşıdır. Kısaca, miting her türlü totaliter cereyanları protesto için yapılmaktadır. Türkiye İşçi Partisine karşı değildir.

Soru — Mitingin, Grev ve Toplu Sözleşme Kanunlarının gecikmesiyle bir ilgisi olmıyacak mı? Çalışma Bakanı, sanırım, 1962 başlarında «Bu kanunlar 3 ay içinde çıkmazsa, istifa ederim» demişti. Komisyonda da müzakereler, bildiğiniz gibi, çok yavaş gidiyor.

Seyfi Demirsoy — İşçi mitinginin endireket olarak böyle bir mânâsı da tabii ki vardır. Grev ve toplu sözleşmenin çıkması için Marta kadar bekliyeceğiz. Marta kadar çıkmazsa ikinci bir miting yapabiliriz.

Soru — Komünizm propagandasının yasaklanmasına kimsenin bir şey dediği yok. Yalnız Ceza Kanununun müphem 141 ve 142 maddeleri bir zamanlar Prof. Fethi Çelikbaşın da Meclis kürsüsünden belirttiği üzere, sendikacılığın gelişmesini de önliyebilecek mahiyettedir. Ne dersiniz?

Seyfi Demirsoy — Komünizm propagandası cezalandırılmalıdır. Yalnız komünizm sarahaten tarif edilmelidir. 141 ve 142. maddeler müphemdir, düzeltilmelidir. Sosyal adaleti getirecek nizamları sarsmak iddiasıyla sosyal adalete zarar verme yoluna gidilmez.

Soru — Sizce faşizm de komünizm kadar tehlikeli mi? Memleketimizde komünist sendika mevcut değil. Komünist propagandasının ve komünist partileri kurmanın serbest olduğu Orta Doğu memleketlerinde de komünizm hiç bir zaman tehlike teşkil etmedi. Halbuki faşist propaganda tamamen serbest. Faşist ideolojiye sâhip insanlar, önemli mevkileri ele geçirmiş bulunuyorlar. Faşizmden, işçilerin ve diğer bütün çalışmaların haklı taleplerini önlemek için kurulmuş diktatörlükleri anlıyoruz. Yarın iktisadî güçlükler artar, grevler ve işçilerin talepleri sermayedarları ürkütürse, bu kimseler haklı talepleri zorla susturmak için otoriter idare istemezler mi? Bu tehlike daha büyük ve yakın değil mi? Sonra komünizm iddialarının, birçok halde sosyal adaleti önlemek için başvurulan iftiralardan ibaret olduğunu hatırlamak lâzım.

Seyfi Demirsoy — Evet, memleketimizde komünist sendikacı yoktur. İşçilerimiz, komünizme karşıdır. Fakat komünist faaliyet var. Komünistler, sendikaları parçalama gâyesi güdüyorlar. Endişe ediyoruz.

Halil Tunç — Komünizm uzun vâdeli çalışıyor. 50 senede, 100 senede netice almaya râzıdırlar. Sendikaların içine girmeye, sendikaları ve sendikacıları bölmeye gayret ediyorlar. Komünizm bu sebeple tehlikeli. Yalnız «Kahrolsun komünizm» diye bağırmakla, komünizmle mücadele edilmiş olmaz. Mesele komünizme elverişli bir ortam yaratılmasını önlemektir. Bu da sosyal adaletin ve kalkınmanın gerçekleştirilmesiyle olur. Bunu unutmamak lâzım. Faşist tehlikeyı de küçümsüyor değiliz. Fakat iki yıldır çok yol alındı. İşçiler artık haklarını aramasını biliyor. Faşizm ihitmali karşısında, Türk — İş'in vereceği bir işaret bütün işçiyi ve emek sâhibini harekete geçirir. Faşizmi yenecek güce sâhibiz.

Soru — Sendikaların, Türkiyenin demokratik gelişmesinde temel olduğuna inanıyoruz. Yalnız sendikalar ,daha yeni yeni gerçek sendikalar hâline geliyor.

Halil Tunç — Sendikalar hızla gelişiyor. Hâlen 300 bine yakın sendikalı işçi var. Bir iki yıl zarfında, sanayi işçilerinin tamamını organize edeceğiz. Bu, 1 milyon 200 bin sendikalı işçi demek.

İşçilerimizde birlik ve dayanaşma duygusu, hızla kuvvetleniyor. Türk—İş aidatının 5 kuruştan 25 kuruşa çıkarılması teklifleri Türk—İşten değil, işçilerden geliyor. Sendikalar birleşiyor, az sayıda kuvvetli teşekküller hâlinde ortaya çıkıyorlar. Bugün en önemli mesele, sendikaların birlik içinde kuvvetlenmesi. Türk işçisinin sesini duyurabilmesi buna bağlı. Kuvvetli sendika olmadıkça, işçileri temsil eden kuvvetli siyasi teşekküller de kurulamaz.

Faşizmle mücadelede, en önemli vazife sendikalara düşüyor. Sendikaları bir an önce kuvvetlendirmek hedef olmalı, siyasi cereyanların sendikaları zayıflatacak ve bölecek bir istikamette gelişmesi önemlidir. Bu sebeple önce sendika, sonra parti diyoruz ve sendikaların bugün bile faşizme karşı durabilecek güce sahip olduğuna inanıyoruz.

Soru — Miting, hazırlıkları hakkında da biraz bilgi verebilir misiniz? Demirsoy, Ankara mitingine 50 bin kişinin katılacağını tahmin ettiğini söyledi, ne dersiniz?

Halil Tunç — Asgari 50 bin kişi. Ben 100 bin civarında iştirak bekliyorum. Sâdece Ankara işçilerinden 50 binin bir hayli üstünde iştirak olacak Her ilden geniş kafileler Ankaraya gelecek. Zonguldaktan özel kafile bekleniyor. 500 maden işçisi de kömür ocaklarında giydikleri kıyafetlerle ve bandoyla mitinge katılacaklar. Eskişehirden de büyük bir kafile geliyor.

Hazırlıklar ciddi şekilde ilerliyor Ankarada 14 kişilik bir miting komitesi kurduk. Komite, her akşam toplanıp çalışıyor. 5 kişilik, tâli komite ise geceli gündüzlü faaliyet hâlinde Her ilde de mitinge katılma komiteleri var. El ilânları, duvar afişleri hazırlıyorlar. Mitingin intizamı için bin işçi vazifelendirilecek.

22 Aralık mitingi, sendikaların birlik ve beraberlik gösterisi olacak.

öhhöööö

Geh bili bili!..

Nasrettin Hocanın eşeği nasıl okuttuğunu bilirsiniz. Kitabın yaprakarı arasına arpa taneleri serpiştirmiş; arpa bulacağım diye yaprakları iştahla çeviren uzun kulak, tezgünde allâme—i cihan olup çıkmış.

Bundan sonrasını bilmezsiniz, durum da anlatayım:

Uzunkulağın gözüne, Ankara Türk Devrim Ocağının bildirileri ilişmiş. Arpa bulma umuduyla bildirilerin altını üstüne getiren uzunkulak, sonunda meşhuuur namesini salıvermiş.

Bu fıkra eksik oldu. Ne diyelim?

«Geh bili bili!
«Geh bili bili!
«Geh bili bili!
Hooşşt!»

Bir «dokunulmaz»

Ve birgün bir pehlivan çıktı meydâne... Ve bu pehlivan oğlu pehlivan, elhaaak, ötekilerden de merdâne (yâni, alîmdir). Üstelik, huylu olduğu için dokunulmazlığı da var. (Yâni, önceleri orasına burasına dokunurlarmış. Oysa, güreşte bazı bölgeler yasak bölgedir, bilirsiniz).

Ve rivayet ederler kim, Karadenizin bu oynak çocuğu, bu pehlivan oğlu pehlivan vaktiyle bir huy kapmış imiş... Yâni, rivayet ederler kim, mumaileyh Doğu Karadeniz illerinden birinde askerlik hizmetini yapmakta iken Üst Makam'dan gelen bir emirde, «Bu kişi sol cenaha mensup olup, göz hapsinde tutulması» denilmekte imiş... Korkudan dudakları uçuklıyan pehlivan oğlu pehlivan biraderimiz, kurtuluşu, bir «dokunulmazlık fermanı» almakta bulmuş imiş...

Ve işte, birdenbire, ardına gelene dokunması, önüne gelene dokunması bundan imiş...

Ve rivayet ederler kim, muhterem Başgil hazretlerinin de müfritlerinden imiş ve de namlı ocaklardan birinde ambarcılık yapmış imiş. Ve «saldıran yıldırır» kaidesine göre hareket eden mumaileyhin son günlerde birden aşka gelerek, ardına gelene dokunması, önüne gelene dokunması bundan imiş. Yâni, zorundan imiş, vesselâm!

Yaz - Boz

Turhan Feyzioğlu CHP Seçim Beyannamesindeki «sosyal adalet» sözünü çizdi yerine «hürriyet» yazdı diye kızıyorlar.

Bence, haksızlık ederler Feyzioğlu'na... Koskoca Başbakan Yardımsıcı ve üstelik profesör olan bir kimse, kupkuru «hürriyet» sözünün «sosyal adalet»in yerini tutmıyacağını bilmez mi? «Hürriyet»in Türkiyede çıkan ve tirajı 300 binin üstünde bir gazete olduğunu bilmez mi? Yooo, vallahi de haksızlık...

Sayın Feyzioğlu, «sosyal adalet»i çizip, üstüne «hürriyet» yazmakla şunu demek istemiştir: Halk Partisi sosyal adaleti bitirdi, hürriyete geçti.» Ya da, «sosyal adaletten hürriyet doğar.»

Ama, belki de şöyle demek istemiştir: «Hürriyet olan yerde sosyal adaletin ne gereği var?»

Bakın şu da akla gelebilir: «Sosyal adaleti nasıl olsa gerçekleştiremeyiz, en iyisi hürriyet»...

«Yüksel ki yerin...»

«Yüksek Meclisi, Türk Gençliğini, vatansever aydınları Müdafaa-i Nefs-i Millî adı altında komünizme karşı birleştirmeğe dâvet ediyorum!»

Sebilürreşat'ta mı çıktı bu sözler? Hayır! Ticanilerin bildirilerinden mi aldım? Hayır! Nurcuların mı? Hayır! Çemmer sakallı şeriatçilerin ağzından mı kaptım? Yooo! Ata'nın heykelini salhyanlardan birinin cebinden mi çıktı? Hayır! Akıl hastahanelerinin arşivlerinden mi derledim? Yooo! Volkan'dan mı aldım? Hayır, hayır, hayır!

Bu sözler, 1962 yılı Aralık ayı ortalarında T. C. Büyük Millet Meclisi kürsüsünden savrulmuştur! Görüyor musunuz ne kadar yol almışız!.. 31 Mart'tan Menemen'e, Menemen'den Menderes'e, Menderes'ten Şadi Pehlivanoğlu günlerine gelmişiz! Biz gerçekten demokratız. Derviş Vahdeti'yi 1962'de milletvekili olarak konuşturacak kadar demokrat!..

31 Marrt'ın 31'ini gördük... Yakında Mart'ını da görürüz...

Mevlâna T.A.Ş.

Bazı gazetelerde Mevlâna ticareti yapalı, soğudum Mevlâna'dan. Herifler şirket kurdular: Mevlâna T.A.Ş.... Birinci sayfalarda Mevlâna, ikinci sayfalarda, beşinci sayfalarda Mevlâna... Bence bu durum, Mevlâna'nın büyüklüğünü değil, bizimkilerin açıkgözlülüğünü ispat eder.

Mevlâna ne zaman büyüktür?

Mevlâna T.A.Ş. dağıldığı, Mevlâna işporta malı olmaktan kurtulduğu gün!

Zibidiler takımı

Kulağımıza geldiğine göre, bazı aydınlarla Plâncıları öldürmek için zibidiler hazırlık yapıyorlarmış.

İtin biri, ağzını karşı dağa çevirmiş havlayıp duruyormuş. Sormuşlar:

— Ne havlıyorsun?

— Kurdu korkutacağım!.

Gülmüşler.

— Kurt orada işte... Burada böyle yırtınacağına, yanına gitsene!

— Eee, korkuyorum..

Zibidiler saldırırlar... Ama, kervan hep yürür

Hüseyin Korkmazgil

Fakir öğrenci niçin yüksek öğretim yapamaz?

Yurtlar ve Kredi Kurumunun fayda sağlamamasının nedenleri

ÖĞRENİMİ kolaylaştırmak için, Batı Üniversitelerinden örnek alınarak kurulan bu kurum, işleyiş şeklinin yanlış düzenlenmesi yüzünden, gereken fonksiyonu yapamamaktadır. Şişkin müdür ve memur kadroları ve bilhassa merkez personeline ayrılan giderler, büyük bir toplam tuttuğu için, kurum ilkönce bütçe yönünden yıkılmaktadır. 32 milyon liralık 1962 bütçesinde, sadece merkez personeline 1,5 milyon liraya yakın ayrılması dikkati çekici bir olay olsa gerektir. Bunun yanında, yolluk ve temsil giderlerine 156 bin lira ayrılması da bol bol iç gezilerin yapılacağını göstermektedir. Âdeta bu Kurum sayesinde yeni bir iş sahası açılmıştır. Öyle bir iş sahası ki okumak istiyen genç kuşağın sırtından...

Bunların yanında, bir de yönetim kurulu üyelerine kanunla 10 bin liralık ücret tesbit edilmiştir. *Oysa bu Kurum, daha* çok fahri çalışmayı gerektirmektedir. Zaten bu kurumun yönetim kurulu üyeleri dolgun maaş alan görevlerde bulunmaktadırlar Kurumun asıl amacı olan; yoksul öğrencileri okutabilmesi için yalnızca başka şehirlerde oturanlara yolluk ve yevmiye verilmesi, ayrıca diğer personel masraflarından kısılarak kredi fonu genişletilmelidir.

Kredi Dağıtımı

1962 yılı bütçesinde kredi dağıtımına 9,5 milyon liracık ayrılmıştır. Bu, Kurum henüz kuruluş devresindedir dense de azdır. 32 milyondan fazla olan bütçenin diğer kısmının sistemli olarak kullanılmayışı, bunun açık belirtisidir.

Bu Kurum, fakir öğrencilere okuma yeteneği hazırlamak için kurulmuştur. Bir fakir öğrencinin aşağıdaki teminatları göstermesi imkânı var mıdır?

Banka teminat mektubu, ipotek senedi, rehin senedi, Devlet Tahvili, Hazine kefaletini haiz diğer tahviller, Kurumca çıkarılacak diğer tahviller veya Kurumca kabul edilecek iki müteselsil kefil.

Bunların herhangi birisini, fakir bir öğrencinin göstermesine imkân yoktur.

Bu duruma göre Kurum, ihtiyacı olan öğrencilere değil, zaten bir miktar parası olan kimselere yardım yapmış olacaktır.

Müteselsil iki kefil göstermesi nispeten kolaydır. Ama bu kefilleri yeterliliği üzerinde kurumun takdir hakkı vardır. Ayrıca, kefillerin herhangi birisi ödeme gücünü kaybederse, yenileme mecburiyeti vardır.

Görülüyor ki bu teminat da yeteri kadar işliyemiyecektir. Ayrıca, çeşitli iltimaslar yapılmasına elverişlidir. Bu duruma göre, fakir öğrenciler yalnızca devlet tarafından verilen burslarla yetinmek zorunda kalmaktadırlar.

Devlet ise sadece 3242 kişiye burs vermektedir. Bunun yanında bankalar ve devlet teşekküllerinin verdiği 680 ve hususi kurumların verdiği 119 bursu da katarak hesaplasak, burs sayısı 4041 e yükselmektedir.

96 bin yüksek öğrenim gencinin yanında, yalnızca 4041 kişinin burs alması, hiç denecek kadar azdır. Ayrıca, Yüksek Öğrenim Yurtlar ve Kredi Kurumu çalışmağa başladıktan sonra, Bakanlık bursları kesilecektir. Kurumun durumu da açıktır. Sonuç olarak diyebiliriz ki asıl ihtiyacı olan fakir öğrenciler yine okuyamıyacaklardır.

Nasıl olmalı

Bir defa, Kurum kredi dağıtsa da, Bakanlık bursları devam etmeli, hattâ çoğaltılmalıdır. Kurum da kredi açarken, yukarıdaki teminatlar karşılığı değil, Devletin kefaleti karşılığında kredi vermelidir. Bu teminat en kuvvetli ve fakir öğrencilerin de faydalanabileceği bir durumdur. Öğrenci, hayata atıldıktan sonra, devletin ülkesi üzerinde yaşıyacağına göre, devlet nerede çalışırsa çalışsın, aldığı kredileri ödetebilecek durumdadır. Zaten, kefil ödemezse, yine devletin organları tarafından zorlanacaktır. Fakat bu sistemle araya vasıta girmemiş olacaktır.

Ödeme süresi

Ödeme, kredi aldığı yılın iki katı bir zamanda yapılacaktır. Üstelik faizsizdir. Yalnızca masraf karşılığı olarak yüzde 3 kesilmektedir. Büyük zorluk, ödeme müddetinin başlangıcındadır. Kredi alan öğrenci, öğeniminin bitiminden iki yıl sonra, ödemeğe başlıyacaktır. Türkiyede bu imkânsızdır. Öğrenimini bitiren öğrenci, hemen askere gitmektedir. Askerlik iki yıldır. Öğreniminin bitimi ile askerliğin başlaması arasında yarım yıllık bir zaman kaybı vardır. Birçok okullarda staj öğrenim bittikten sonradır. Bu duruma göre, öğrenci ancak 3.5 yıl sonra hayata başlıyabilmektedir. 3.5 yıl sonra hayata başlıyan bir öğrenci nasıl olur da ödemeye iki yıl sonra başlıyabilir. Kurum, kuruluş devrinde olduğu için, bu aksaklık daha kendini göstermemiştir. Önümüzdeki yıllarda ödemeler başlayınca, aksaklığın bütün kötü neticeleri ortaya çıkacaktır.

Gelecek yazı
YURTLARIN DURUMU

PROFESÖRLÜ[K]
TİCARET META[I]
DEĞİLDİR

AKADEMİLİLERİN YÜRÜYÜŞÜ

Geçen hafta içinde İstanbul İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi öğrencileri bir yürüyüş yaptılar. Ellerinde çeşitli dövizlerle okullarından Vilâyete kadar yürüyen öğrenciler, başıboş bırakılan özel teşebbüsün açtığı yaralardan birisini daha haber verdiler.

Son günlerde bazı kişiler, akademinin hocalarını da aralarına alarak Özel İktisadi ve Ticari İlimler Okulu açma yarışına girmişlerdir. YÖN'ün geçen sayısında da belirtildiği gibi Anayasaya aykırı olan bu özel yüksek okullardan İstanbulda üç tane açılmış ve 28 yeni müracaat yapılmıştır. Bu gidiş karşısında Akademinin hocalarından, ayni zamanda bir özel okulun müdürlüğünü yapan Prof. Cevat Yücesoy dahi derste öğrencilerine tehlike çanlarının çalmağa başladığını haber vermeden edememiştir.

Açılan özel okullara girenler oldukça dolgun bir ücret ödemektedirler. Bunu da yalnız parası olanlar verebildiği için okuma hakkına onlar sahip olmaktadırlar. Özel okullarda fazla ücret alan hocalar da oraya akmakta ve böylece devlet okulları boşalmaktadır. Örneğin gene ayni akademide İngilizce derslerini okutan iki hoca, derslerine devam edememektedir.

Bunlara karşılık, hükûmetler de devlet akademilerini kaderleri ile başbaşa bırakmıştır. İstanbul İktisadi ve Ticâri İlimler Akademisi binasının daha girişinde «sigara içmeyiniz, yangın tehlikesi vardır» yazısıyla karşılaşırsınız. Her basamağa ayrı bir ses çıkaran merdivenlerde en ufak bir dikkatsizlik yaralanmalara sebep olmaktadır. Devrim öncesi ve *devrim* sonrası birçok *Milli Eğitim Bakanları*nın Teknik Üniversitede veya Saraçhanede kendilerine yeni bir yer yapılacağını söylemelerine rağmen, henüz atılan en ufak bir adım yoktur.

Bu başıboş gidiş karşısında Akademi öğrencileri daha fazla durmamışlar ve durumlarını ilgililere duyurmak istemişlerdir.

ÖĞRENCİ DİSİPLİN YÖNETMELİĞİ «İNSAN HAKLARI» NA AYKIRIDIR

1951 yılında Tevfik İlerinin bakanlığı sırasında *yapılan İstanbul Üniversitesi Öğren*ci Disiplin Yönetmeliği hâlen yürürlüktedir. O zamanki gidişe ayak uydurularak yapılan bu yönetmelik, İhtilâller olmasına, Anayasaların değişmesine rağmen bir türlü değişmemiştir. Bırakınız anyasalara, insan haklarına dahi aykırı takdiri cezalar taşıdığı için suçlunun cezalandırılması yönünde değil, üniversite içinde tek yönlü bir hâkimiyet kurmak için kullanılmaktadır.

Bu durum birçok olaylarla ispatlanabilir. Devrim aleyhtarı tutumu yüzünden Ord. Prof. Ali Fuat Başgil'in fakülteden uzaklaştırılması için öğrencilerin topladıkları imzalara katılan iki asistan hakkında bu yüzden tahkikat açılmış ve diğerlerinin katılmasını önlemek istemiştir.

Oysa Prof. Başgil yalnız devrim aleyhtarı hareket yapmakla kalmamakta, yıllardır bir defa olsun derse de gelmemektedir.

1961 yılında bazı öğrenci sorunlarını konuşmak için Cemiyet yöneticileri Hukuk Fakültesi Dekanlığına çıktıkları zaman, Dekan Prof. Naci Şensoy, Cemiyetin öğrencileri temsil etmediğini söylemiş ve cemiyet yöneticilerini tanımamıştı. Bunun üstüne toplanan Hukuk Fakültesi Talebe Cemiyeti Kongresi aksi kanaatini bildirmiş ve dekanın mantığının hukuk mantığı ile bağdaşmadığını öne sürerek istifa etmesini istemişti. Bu karar verilen bir önerge üzerine kongrede oybirliği ile alınmış ve Kongre Başkanlığı tarafından dekanlığa bildirilmişti.

Dekan Şensoy'un imdadına hemen bu yönetmelik yetişmiştir. İçinde öğrencilerin bulunmadığı ceza kurulları toplanmış takdiri hükümlere dayanılarak Kongre Başkanı bir yıl okuldan uzaklaştırılmıştır. Ayrıca Kongreye katılan bir Doçent ve iki asistan hakkında da hemen soruşturma açılmıştır. Soruşturma, baskıyı devam ettirmek için hâlâ sonuçlandırılmamıştır. Prof. Kubalı olaylarında gene ayni hükümlere dayanılarak öğrenciler okuldan uzaklaştırılmıştır. Bu misaller sayılamıyacak kadar çoktur.

Bu durum bir zihniyetin mahsulüdür: Üniversitede yalnızca hocaların varlığını kabul eden bir zihniyetin... Öğrenciler arkadan gelmekte, hocalar araştırma yaparken tesadüfen onlar da öğrenim yapmaktadırlar. Açılışlarda yıllarca öğrenciye söz hakkı verilmemesi, geçen yıl öğrencinin ağır basması *yüzünden söz hakkı verilmesine rağmen* ayni mikrofondan rektörlerin konuşmaması ve ayni mikrofonda konuşmayı ilmi kariyerlerinin düşmesi olarak kabul edilmesi hep bu zihniyetin mahsülleri değil midir?

İşte bu düşüncelerini tatbik etmek için «ilim kademeleri», bu yönetmeliği değiştirmek istememektedir.

Yönetmelik şöyle başlamakta: «Ancak vazifelerinin ifası sırasında veya ifa ettikleri vazifelerden dolayı üniversite öğretim üyelerine veya yardımcılarına, fiilen veyahut sözle, yahut imâ ile veyahut yazı ve yayın suretiyle tecavüz veya hakaret edenler, böyle bir harekete teşebbüs edenler, hareketlerinin sebep ve saiki ne olursa olsun üniversiteden çıkartılırlar.»

Gene ayni zihniyeti devam ettirmek için şu maddelerle kuvvetlendirilmekte: «Merasim ve törenlerde öğretim üyelerine ve dâvetlilere ayrılan yerleri işgal etmek... Yahut böyle hareketlere teteşebbüs veya bunlara başkalarını teşvik ve tahrik etmek... Disiplin cezasını gerektiren fiillerdir.»

Bu ve buna benzer birçok maddeler taşımasına rağmen herhangi bir boşluktan korkulmakta, hâkimiyeti tam sağlıyabilmek için: «Disiplin cezalarını gerektiren yukarıda yazılı haller tahdidi değildir. Herhangi bir hareketin disiplin cezasını gerektirip gerektirmediğini selâhiyetli fakülte yönetm kurulu takdir eder» maddesi konmuş bulunmaktadır.

Oysa günün üniversite anlayışı hocanın her söylediği doğrudur düşüncesinin peşinde gitmemekte, karşılıklı tartışmalarla gerçekler bulunmağa çalışılmaktadır. Günün üniversiteleri fildişi kulelerine çekilmiş kimseler topluluğu değil, hayatın akışı içinde insanlığın hamurunu yuğuran kurumlardır. Bizim üniversitelerimizin de kısa zamanda bu eski düşünüşün kısır ürünlerini değiştirerek normal fonksiyonlarını yapacaklarını umuyoruz.

ÜNİVERSİTENİN MESELELERİ

Öğretimde Sosyal Âdalet

Doç. Dr. Mükerrem HİÇ

Öğretim yılı başlarında yapılan tahminlerin ve beslenen endişelerin aksine, bu yıl da Üniversitelerin kontenjanlarını geçen yıl nazaran çok daha arttırmaları ve bir takım yeni özel yüksek öğrenim müessesesine öğrenci olarak kaydedilebilme *imkânı temin edilmiş bulunmakta*dır. Nitekim, bu yıl resmi liselerden 11.774, özel liselerden 1.026 olmak üzere 12.800 talebe mezun olmuştur. Buna karşılık Üniversite ve yüksek okul kontenjanları ise 14.142 dir. Bu rakkamın dökümü şöyledir: Üniversitler: 11.198; Yüksek Okullar: 2.326, harigte hükûmet döviziyle veya kendi döviziyle okuyacak öğrenciler: 618 (1). 14.142 rakkamına yeni açılan özel yüksek ticaret okulları dahil değildir (2). Geçen yıl da sık sık yapılan talebe mitingleri karşısında Üniversite ve yüksek okul kontenjanları arttırılmış ve o yılki lise mezunlarının tamamen massedilebilme imkânıt temin edilmişti. Geçen yılki lise mezunu sayısı 11.205, Üniversite, Yüksek Öğretim ve *harigte* okuyacak öğrenci kontenjanı toplamı ise 11.595 idi (3). Şu halde, bu yıl Üniversitelere müracaat edenler arasında geçen yıldan Üniversiteye giremiyen yoktur. Fakülte değiştirmek için yeniden müracaat kayıt sildirmek mecburiyeti olduğundan hemen hemen hiç bahis konusu olmamaktadır. Daha evvelki yıllarda liseden mezun olmuş adayların sayısı ise çok az tutmaktadır. Demek ki, bu yıla ait kontenjan toplamı olan 14.142, yeni yüksek özel okulları da katarsak sadece bu bu yılki lise mezunlarının değil, daha genel olarak bu yıl Üniversitelere ve yüksek okullara kayıt için müracaat eden bütün adayların sayısının üstündedir.

Yama tedbirler

Bütün bu olaylar şunu açıkça gösteriyor ki, bugün için yüksek öğrenim problemi liseyi bitiren her öğrencinin hangi fakültede olursa olsun ve öğretimin kalitesi ne olursa olsun Üniversiteye girebilmesi şeklinde ele alınmaktadır (4). Ve yüksek öğretimde karşılaşılan problemlerin en basiti olan bu problem de fakülte ve yüksek okul kontenjanlarını rastgele arttırmak ve özel yüksek okullar açmak suretiyle, yani bir takım yama tedbirlerle geçiştirilmektedir. Çünkü, bugün için öğrenci ile ilgili siyasî huzur ve Üniversitenin kendi huzuru Üniversiteye giremiyenlerin sayısı ile yakından ilgilidir. Üniversiteye giremiyen talebe kalmazsa huzur temin edilecektir. Girmiyenlerin sayısı ne kadar çoksa bu sefer yapılacak nümayişler, protesto toplantıları o kadar müessir olacak: Atatürk gençliği okumak istiyor; siz mâni oluyorsunuz denecek. Eğitimde sosyal adalet isteriz; Üniversitede okumak her lise mezununun hakkıdır denecek. Giriş imtihanlarında suiistimaller, haksızlıkları yapıldığı söylenecek. Yahut bu imtihanlardaki sistem bozukluğundan dem vurulacak. Üniversite hocalarının işi ticarete döküp öğretim ve araştırma ile meşgul olmadıklarından şikâyeyet edilecek.

Buna karşı Üniversiteler, ya hükûmet tazyikiyle, ya da yiğitlik bizde kalsın kabilinden kendi inisiyatifleriyle kontenjanlarını arttırmaya devam edecekler. Bazı fakültelerde ve bazı hallerde öğrenci kontenjanlarının arttırılması.

O fakültedeki veya o fakültenin herhangi bir kürsüsündeki boş kapasiteyi *harekete geçirmiş olacak.* Yani, *daha fazla* öğrenci almakla eğitimin kalitesi bozulmıyacak, sadece boş oturan hoca ve boş duran tesisler kullanılmış olacak. Çoğu hallerde ise talebe sayısının arttırılması ile Üniversite eğitiminin kalitesi düşecek. Fakat, Üniversite eğitiminin kalitesindeki bu belirli, düşme bugün için umumî efkârı hiç harekete getirmiyecek. Dolayısiyle hükûmet ve politikacılar da harekete geçmiyecek. Öğrenci miktarının artması bazı Üniversite hocalarını kitap satmak imkânlarının genişleyeceği ümidiyle memnun edecek. Bazı Üniversite hocalarının ise dışarıda çalışmaya daha az vakit bırakacağı için, canlarını sıkacak.

Mevcut büyük Üniversitelerin öğretim kadrolarının ve tesislerinin genişletilmesi tedbirlerine gelince, içeriden birçok hocalar bu tedbiri kendi imtiyazlı durumlarını belki sarsar endişesiyle istemiyecekler. Buna mukabil, ek görev ve gelir kaynağı teşkil edecek diye, yakın yerlerde yeni Üniversiteler açılması tezini canı gönülden destekliyecekler. Başka şehirlerde yeni Üniversiteler açılması fikri esasen oy peşindeki politikacının da işine gelecek. Bu arada, belki Edirne Üniversitesinin ve benzeri birkaç Üniversitenin kurulması ergeç tahakkuk edecek.

Diğer taraftan, yüksek okul açmanın ne kadar kârlı bir ticaret olduğunu gören özel teşebbüs bu büyük eğitim dâvasını halletmek yüksek amacıyla elini fiilen Üniversite eğitim sahasına da atacak ve düşük maliyetli özel ticaret yüksek okulları *yanında yüksek maliyetli, diş hekimli*ği, teknik okullar v.s. için dahi imtiyazlar koparacak. Özel yüksek okulları savunanlar içinde en akıllısı: Canım diyecek, bu özel okullara kaydolan talebe hiç Üniversite tahsili görmıyecekti; düşük kaliteli de olsa bir eğitimden geçmeleri daha faydalı olmıyacak mı? Yahut da diyecek ki: Bu talebe mevcut Üniversitelere girerse oradaki öğretimin kalitesini bozmayacak mıydı? Şu halde, özel yüksek okullardaki öğretim kalitesi düşükte olsa, bu okulların açıması talebe sayısını azaltmak yoluyla mevcut Üniversitelerin öğretim kalitesinin yükselmesine dolaylı bir şekilde hizmet etmiş olmuyor mu? Ayni kimseler bu kabil özel okulların fikir hürriyetine *sahip olduğunu da kimbilir nasıl savun*maya çalışacaklar:

Bütün bunlar şunu açıkça gösteriyor ki, Üniversite öğretimi ile ilgili problemler eksik teşrih edilmektedir. Mesele çok sathi olarak her lise mezununa hangi fakültede olursa olsun Üniversitede yer bulmak şeklinde ele alınmaktadır. Bu proplem için alınan yama tedbirler ise Üniversite eğitiminde sosyal adaletin tahakkuku, memleketin gelecekteki yüksek tahsil gör*müş eleman ihtiyacının giderilmesi gibi* gerçeklerle savunulmaktadır. Yüksek öğretimde sosyal âdalet ve fırsat eşitliği ilkesini her lise mezununa Üniversitede yer bulmak şeklinde yorumlamaya ve bu kadar anlamsız bir hale getirmeye kimsenin hakkı yoktur. Bu yazıda bilhassa yüksek öğretimde sosyal âdalet ve fırsat eşitliği ilkesinin anlamı ve bu ilkenin tahakkuk yolları üzerinde durmak istiyoruz. Fakat bu meseleye girmeden önce hemen belirtelim ki, hangi fakültede olursa olsun Üniversiteye kapak atmak isteyen bir kısım gençlerin yüksek tahsil yapmak hususunda gösterdikleri arzunun samimiyetinden şüphe etmekteyiz.

Üniversitelerde başarısızlık sebepleri

Ne gariptir ki, gençliğin eğitimde sosyal siyaset ilkesi bayrağına sığınan okumak şevki Üniversiteye giriş hakkı kazanılır kazanılmaz hemen bir balon gibi sönmektedir. İmtihanlardaki başarı derecesini bir bakıma Üniversitelerde ciddî eğitim görebilen öğrenci adedinin bir karinesi olarak alabiliriz. Herhangi bir dersin imtihanına girenler arasında muvaffak olanların nispeti % 30 civarındadır. İmtihana fiilen giren değil, girebilecek durumda olup da giremiyeneler de hesaba katılacak olursa, ki, doğrusu da budur, nispet % 15 civarına düşmektedir.

Normal Üniversite öğretim süresi için de (Fakültesine göre 4, 5 veya 6 yıl) ve Haziran veya Ekimde mezun olanların ilk *yıl Üniversiteye giren öğrenci adedine nis*peti Üniversitede ciddî eğitim görebilen talebe hakkında —İlgili Fakülte veya Üniversitenin çeşitli sebeple bu nispeti yüksek tutmadığı haller için— tek tek imtihan sonuçlarına nazaran daha doğru fikir verebilir. Bu başarı nispeti, Üniversiteye veya Fakülteye göre değişmektedir ve çok düşüktür. Demek ki, Üniversite öğrencilerinin büyük kısmı Üniversitede geçen yıllarının hem kendileri hem de toplum bakımından heba olması bir tarafa, sınıfta ve imtihanlarda kuru kalabalık etmek suretiyle eğitimin kalitesini düşürmekten başka bir işe yaramıyorlar. Şüphesiz ki başarı nispetindeki yüz kızartıcı düşüklüğün sorumluluğunu olduğu gibi başarı gösteremiyen öğrencilerin sırtına yükleyemeyiz. Bu nispetin düşüklüğünde kısmen lise, kısmen de Üniversite eğitim sisteminin ve nihayet toplumun büyük rolü vardır.

Liselerimize kısaca göz atalım: Liselerin adedi politik cereyanlarla alabildiğine arttırılmış, hoca adedinin az olması yüzünden liselerin kalitesi adamakıllı düşmüştür. Lise eğitimi ve öğrencinin okumak hevesi ve alışkanlığı çeşitli mekanizmalarla büsbütün sulandırılmıştır. Bütün bunların yanında, az maaş verilmesi ve türlü mali ve politik tazyikler neticesinde lise hocasının sosyal statüsünün aşağıya kaydırılmasının da büyük rolü olmuştur. Bugün Üniversite kapılarını zorlayan dalgaların bir kısmı ya oy maksadıyla kurulmuş Devlet liselerinin ya da ticaret *maksadiyle kurulmuş özel liselerin zavallı* mahkûmlarıdır!

Üniversite öğrencisinin randmanının düşüklüğünde Üniversitedeki öğretim sisteminin de payı vardır demiştik. Bunun sebebi de, eğitim malzemesi ve tesislerine ve bilhassa hoca adedine nazaran öğrenci adedi çokluğu ve bunun eğitim kalitesini bozması probleminin ciddi bir şekilde ele alınmamasıdır. Üniversite hocaları eğitim kalitesi problemini halletmek için rasyonel *tedbirler teklif etmek şöyle dursun,* lâf çıkmasın diye her lise diploması alanı içeriye buyur etmek suretiyle öğretim kalitesini büsbütün bozmaktadır. Bu öğrenci kalabalıklığı neticesinde sadece okumak istemiyen veyahut lisede iyi bir eğitim göremiyen değil, bir kısım ehil ve okumaya hevesli talebe dahi doğru dürüst Üniversite tahsili yapamamaktadır.

Bir kısım Üniversite hocaları sırf para kazanmak kastıyla zamanlarının büyük bir kısmını öğretim ve araştırma dışındaki işlere hasretmektedir. Halbuki, dışarıdan alınan işler araştırma, tatbikat gibi eğitim için faydalı mahiyette olan işlere inhisar ettirilmeli ve öğretim üyelerinin bu kabil işlere ayırabileceği zamana bir tahdit konmalıdır. Gerçi şeklen böyle bir tahdit mevcuttur; fakat bu genellikle kâğıt üzerinde kalmaktadır. Kendi kendilerinin hakemi durumundaki öğretim üyelerinin bir kısmı bu tahdidi öz bakımından gerçekleştirmektedir. Bütün bu tahditlere karşı ise Üniversiteden temin ettiği gelir arttırılmalıdır. Fakat, yukarıda teklif edilen tedbirlerin tatbiki halinde dışarıdan temin ettikleri kazançlarının ve dolayısiyle toplam gelirlerinin azalacağını hesaplayan bir kısım hocalar bu tedbirleri teklif etmekten ve alınmasına önayak olmaktan kaçınmaktadırlar. Bir kısım hocalar ise bu tedbirlerin doğru dürüst tatbik edilebileceği hususunda karamsardırlar. Ve nihayet bir *kısım hocalar kanun koyucu organların* bu kabil teklifleri benimseyerek kanunlaştıracağına ihtimal vermemektedirler ve bu sebeple hiç bir teklifte bulunmamaktadırlar.

Kaç yıldır donup kalan öğretim üyesi, asistan, araştırmacı ve idareci kadrolarının da mutlaka arttırılması lâzımdır. Kanun koyucuya böyle bir teklifte bulunmak fikri de yine benzer sebeplerle ele alınmamaktadır. Halbuki sırf bu iki tedbirin alınmasıyla bugün Üniversite kontenjanlarının arttırılması neticesinde ortaya çıkan öğretim kalitesinin düşmesi problemini hal yoluna sokmak mümkündü.

Üniversite eğitimindeki bütün bu kusurlara rağmen, şayet Üniversiteye girenler hakikaten kabiliyetli, hakikaten okumaya azimli olsalar, esasen mevcut sistemdeki aksamalara göre ayarlanmış olan imtihanlarda her halde % 15'in çok daha üstünde başarı sağlayabilirlerdi (5). Yani, herşeye *rağmen* bir kısım *lise öğrencisi* bugünkü seviyedeki yüksek öğretime dahi ehil değildir. Bir kısım gençler ise ciddi eğitim karşısında kaygısızdır. Bunlar Üniversiteye öğrenmek, meslek sahibi olmak için değil, yedek subaylık hakkı almak, askerliği tecil etmek, şebeke temin etmek veya sırf vakit geçirmek için veya başkaları da okuyor diye girmektedir.

Maalesef, toplumun şartları da ciddî

eğitimin arka plânda tutulmasına vesile teşkil etmektedir. Çünkü, bugün çeşitli meslekler için dahi asıl önemli olan bilgi derecesi değil, bir diploma temin etmekten ibarettir. Bu şekilde düşünen öğrenciler için özel yüksek okullar emin bir melce olabilir. Bu sebeple, bu kabîl yüksek okulların dikkatli davranması gerekmektedir.

Sosyal adâlet Üniversitede başlamaz

Eğitimde sosyal âdalet ve fırsat eşitliği ilkesi anlamına ve bu ilkeleri sağlamak üzere asıl alınması gerekli tedbirlere gelince; herşeyden evvel müterakki vasıtasız vergiler, sosyal sigortalar ve benzeri tedbirlerle gelir ve servet dağılımındaki büyük eşitsizliklerin geniş ölçüde giderilmesi, yani genel anlamda sosyal adaleti sağlamak lâzımdır. Bu olmadan sadece eğitimde sosyal adalet ve fırsat eşitliğini sağlamaya matuf tedbirler almaya kalkmak ıa, yine meseleye belki biraz daha iyi bir yama vurmaktan ileri geçemez. Ne var ki, sosyal adalet sağlandıktan sonra dahi ilâve tedbirlerle eğitimde fırsat eşitliğini daha şumullü olarak tahakkuk ettirmek gerekir. Yani, gelir eşitsizliklerinin vergi yoluyla geniş ölçüde giderilmesine rağmen tahsil yapmak hususunda mali imkânsızlıklarla karşılaşacak olan ciddî ve kabiliyetli öğrencinin masraflarını temin etmek şarttır. Nitekim, Amerika, İngiltere gibi, «refah devletlerinde» (yani, bugünkü batılı anlamda liberal sistemde) durum budur ve Üniversite eğitimiyle ilgili tedbirler bu amaçlara yöneImiştir. Bu da Üniversite öğretimini parasız yapmak yoluyla değil, başka tedbirlerle halledilmektedir.

Bilhassa belirtmek istediğim nokta şudur: Bütün eğitim problemleri için olduğu gibi, eğitimde fırsat eşitliği problemi de Üniversite kapısında başlamaz ve problemi sosyal adalet tedbirleri çerçevesine bağlı olarak ve aynı zamanda eğitim politikası için de görmek gerekmektedir.

Parasız eğitim ve sosyal âdalet

Bizde Üniversite eğitimi imkânlarını fakir talebeleye açmak kaygısıyla çok evvelden bir tedbir alınmış: Üniversite tahsilinin parasız yapılması. Böylece, Üniversitelerin ağır masraflarının asıl yükü Üniversite hizmetinden istifade edenden, yani Üniversite talebesinden değil Devlet, yani vergi mükellefleri tarafından temin edilmektedir. Üniversite öğrencisinden alınan derslere devam ve imtihana giriş harçları Üniversite masrafları için ciddî bir mali destek olmaktan çok uzaktır. Neden Üniversite tahsili bedava yapılmıştır? Çünkü, sosyal adalet ilkesini tatbik edeceğim diye, miyoplar gibi meseleye sadece Üniversite kapısında bakılmıştır da ondan, denmiştir ki, fakir talebe parasız olarak Üniversitede okuyabilmeli.

Halbuki, bugünkü sosyal düzende Üniversitede okuyabilecek duruma gelen çocukların büyük kısmı halk çocukları değil zengin çocuklarıdır. Vergi veya enflâsyon yoluyla onların evvelâ liselerde ve sonra da Üniversitelerde okumalarını finanse eden ise fakir halktır. Eğitimde sosyal adalet bilmeyerek bu kadar soysuzlaştırılabilir!

Üniversite eğitiminin parasız olmasının Üniversite kapısına vaki hücumda bir rolü olduğu da muhakkaktır.

Üniversite eğitiminde sosyal adaleti sağlamak için, kanaatimce yapılacak şey şudur: Üniversite öğrencilerinden alınan devam harçları Üniversitenin masraflarını karşılayacak bir şekilde yükseltilmelidir.

Buna karşılık, Devlet bütçesinden burslar ve kredi fonları tesis edilmelidir. Kontrolü eğitim organlarına verilmek şartiyle özel burslar ve borç fonları tesisi de teşvik edilmelidir. Kabiliyeti ile Üniversiteye giriş imkânını kazanmakla beraber ailesi zengin olan öğrenciye burs ve borç verilmemeli, kabiliyeti ile Üniversiteye giren fakir talebe, fakirliğinin derecesine göre eğitim masraflarının tamamını veya bir kısmını burs veya kredi ile temin edebilmelidirler.

Bu yol üniversite eğitiminde sosyal adalet ve fırsat eşitliği tesisini parasız üniversite tahsili tedbirine nazaran daha iyi tahakkuk ettirecektir. Aynı zamanda, şebeke asalağı öğrenciyi de Üniversite kapısından kesip atacaktır. Burslar daha ziyade çok kabiliyetlilere verilmeli ve çalışmayı teşvik amacını gütmelidir. Buna mukabil, esas finansman yolunun talebenin borçlanması olması daha doğrudur. Çünkü, borçlanma burs dilenmeye nazaran kişiyi daha sorumlu ve daha şahsiyet sahibi kabul etmektedir. Bu teklifimize karşı Üniversite öğrencisi için bir yardım ve borç mekanizmasının esasen halen de mevcut bulunduğu iddiası ileri sürülemez. Çünkü, bu yazıda savunulan vüs'atte borç ve yardım fonu halen mevcut borçlanma ve yardım fonlarına nispetle kıyas kabul etmez (6). Anlaşıldığına göre, yeni kurulan Yüksek öğrenim ve Yurtlar kurumu ise öğrenciye kredi vermek için çeşit şartlar koşmaktadır ki bu şartları fakir ve asıl krediye ihtiyacı olan öğrencinin yerine getirmesine imkân yoktur. Neticede, bu kurumun açacağı krediler amacını kaybedecek ve ihtiyacı olana değil, tam aksine parası olana gidecektir (7).

Meselenin başka bir tarafı da, Genel Kalkınma Plânı çerçevesinde eğitimin plânlanmasıdır. Bugün için Üniversite problemi sadece bütün liseyi bitirenlerin hangi fakülte olursa olsun Üniversiteye girebilmesi şeklinde yorumlanmakta Halbuki, ortada çok açık bir hakikat vardır: Fakir ve kaynakları kıt bir memleket en kabiliyetsizine kadar herkese Üniversite eğitimi temin edemez; her Üniversitede okumak isteyene ise istediği fakültede okumak imkânını veremez.

Üniversite eğitiminde fırsat eşitliği her isteyenin her istediği fakülteye girmesi şeklindeyorumlanmamalıdır. Uzun vâdeli ekonomik ve sosyal plânın icap ettirdiği fakülte kontenjanları için zengin fakir her öğrencinin eşit şartlarla müsabakaya girebilmesi şeklinde yorumlanmalıdır.

---

(1) Mehaz Millî Eğitim Bakanlığı İstatistikleridir.dir. Daha sonra yeniden yapılan kontenjan arttırılması neticesinde son şekliyle bu rakkam 14.650 civarına çıkmıştır. Bu istatistiklerin temininde bana yardımda bulunan Türk Millî Talebe Federasyonu sekreteri sayın Yekta Eti'ye bilhassa teşekkür etmek isterim.

(2) Yeni açılan özel ticaret okulları kontenjanlarının toplamı 850 dir.

(3) Döküm şöyledir: 9391 ilk kontenjan: Kontenjan artışı: 1701. Toplam Üniversite ve yüksek okul kontenjanı: 11.092, Yabancı memleketlerde okuyacaklar için kontenjanı 503. Mehaz: Yekta Eti (T.M.T.F.) eliyle M.E.B.

(4) Maamafih, Yüksek öğrenim gençliği teşekküllerinde bazan aksi fikrin savunulduğuna da rastlanmaktadır. Nitekim, İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği Başkanı Nafiz Duru yaptığı açılış konuşmasında Üniversitenin kontenjanlarının azaltılmasını istemiştir.

(5) Doç. Dr. Nermin Abadan tarafından Ankara Yüksek öğretim Gençliği arasında yapılan anketin neticeleri bu bakımdan tetkik edilmeğe değer: Gençlik boş zamanını nasıl geçiriyor? Neticelerin özeti için bakınız YÖN, 9 Mayıs 1962, sayı 2.

(6) Bu konuda çok ciddî ve rakkamlı bir tetkik için bakınız: Süha Baykal «Üniversiteleri mutlu azınlığın tekelinden kurtarmalıyız» YÖN, 17 Ekim 1962, sayı 44.

(7) Bu iddia için yine Süha Baykal'in adı geçen etüdüne bakınız.

ANKARA ÖĞRETMENLER DERNEĞİ ANLAŞMAZLIĞI

Ankara'nın en güzel yerinde, Yenişehir Tuna caddesinde 6 numaralı gösterişli, fakat harap ve bakımsız bir yapı vardır. Bodrum ve çatıdan başka iki çok kullanışlı katı olan bu yapı, 842 metrekare, ağaçlıklı bir bahçe içindedir. Ankara Öğretmenleri Yardımlaşma Derneği ile Türkiye Öğretmen Dernekleri Millî Federasyonunun mülküdür bu yapı.

Binayı her görenin içi mutlaka sızım sızım sızlar. O güzelim bahçe perişan olmuş, boyası dökülmüş bahçe iskemle ve koltukları, üst üste bir köşeye atılıvermişler. Birinci kat kapalı. Tül perdeler, kırık camlardan giren rüzgârla, sahipsiz sahipsiz, oyana bu yana sallanıp dururlar.

Bu birinci kat, kapanmadan önce en perişan cinsinden bir içkili lokanta, uzun saatler hiç kıpırdamadan kâğıt, tavla ve satranç oynanan zevksiz bir mahalle kahvesi halinde idi. Binada açıkoturumlar yapıldığı, tartışmalı tartışmasız konferanslar verildiği sık görülür şeylerden değildir. Hayli zengince olan kitaplığı, oldumolasıya kilitlidir, bir kataloğu bile olmadığını söylersem, kim üzülmez?

Ankara'da, Devletin başkentinde, Öğretmenler Yardımlaşma Derneğinin durumu budur dostlarım. 27 Mayıs öncesinde Dernek yönetim kurulları ya millî eğitim müdürlerinin, ya da Bakanlık sorumlularının fısıltılarıyle seçilirdi. Buna inanmamak istiyecekler, bunu haksız bulacaklar çıkabilir. Ama bu, acı gerçeği değiştirmez.

Neden böyledir bu?.. Durumun böyle oluşunda, cemiyetler kanununun, bugün de, anayasaya aykırılığı apaçık iken yürürlükten kaldırılmamış bulunan meşhur 12. maddesindeki «Devlet, hususi idareler ve Belediyelerle devlete bağlı kurumlardan hizmet karşılığı maaş veya ücret alanlar, bulundukları işin sıfat ve mahiyeti ile cemiyet kuramazlar» hükmüne karşıt, bir oyalamaca gibi kurulmasının etkisi bulunduğunu düşünmek rahat bir tesellidir. Gerçek nedeni, öğretmenlerin de, bütün öteki aydınlarımız gibi, toplum ve de kendi meslek dâvalarına karşı omuz silkmeleri, korkunç bir adamsendeciliğin gayyasına düşmeleridir.

Bundan umutsuzluğa kapılmıyoruz biz. Bunda haklı olduğumuzu gösteren işaret de, Ankara öğretmenleri arasında başgösteren anlaşmazlıktır. Bu o demektir ki artık öğretmenler, mesleklerinin icrası yönünden taraf tutmaya başlamışlardır. Bu henüz bir tartışma niteliğine yükselmemiştir, çekişme halindedir. Bu durumun duygu plânından fikir plânına yönelmesi çok yararlı olacaktır. Bu çekşmeyi hiç bir yanı tutmamaya çalışarak, belgelere dayanmak yolundan yorumlayacak olursak durum olduğu gibi ortaya çıkacaktır. Sözlerimize şunu da ekliyelim ki, çekişmekte olan iki tarafın liderleri durumunda görünen öğretmenleri çocukluklarından bu yana tanırız. Biri üzerinde, az çok öğretmenlik hakkımız da vardır.

Biz 13.5.1962 den bu yana sürüp giden ve mahkeme dosyalarına giren olayları, bağırıp çağırmalı, yumruk atmalı, diş kırmalı, burun kanatmalı toplantılara yazımızda yer vermiyeceğiz. Bunları bütün öğretmenler ve Türk halkoyu gazetelerden okudular, irkildiler ve üzüldüler.

Nedir iki tarafın iddiası? Bunu saptamak için karşı karşıya gelen tarafları isimlendrmek zorundayız Bir tarafı öğretmen sayın Hürrem Arman temsil ediyor. Öbür tarafın lideri de sayın Mustafa Cura görünüyor. Hürrem Arman'ın katıldığı görüşü Türkiye Öğretmen Dernekleri Millî Federasyonu'nun bildirisinden alacağız. Türkiye Öğretmen Dernekleri Millî Federasyonunun, 25.7.1962 tarihli Yön gazetesinde, Başbakan sayın İnönü'ye eğitimle ilgili meselelere dikkati çekmek istiyen şu muhtırayı yayınlamıştır:

«Bugünkü eğitim sistemimiz ve politikamız, kalkınma çabalarına ayak uyduramamaktadır. Aynı zamanda anayasamızın istediği şekilde ve mecbur tuttuğu ölçüde ilk öğretimi dahi yüzde yüz sağlamaktan da uzaktır. Nitekim, hâlen köylerdeki okuma çağındaki çocuklarımızın 2 milyonu okuldan mahrumdur. 90 bin öğretmeni, görevini yitirmiş Millî Eğitim Bakanlığı merkez teşkilâtını, kişisel çıkarlarını düşünen, donuk ve tutucu kafalardan ve ellerden kurtarmak gerekir. Bu yapılmadıkça, yurdun en kıyı bucak köşelerinde çalışan öğretmenlerimizin hizmetleri verimli ve etkin olamıyacaktır. Atatürk devrimlerinin yayıcısı, koruyucusu ve batı uygarlığının savunucuları olan öğretmenler kitlemiz ile Bakanlık merkez teşkilâtında köprü başı tutmuş bir kısım çıkarcı, tenbel ve gerici idareciler arasındaki mesafe kapanmalı, çalışanla çalıştıran arasında ülkü birliğine dayanan münasebetler kurulmalıdır.»

Mustafa Cura'nın kendi imzasıyle 30.7.1962 de yayınladığı ve görüşünü açıkladığı bildiri de şudur: «Bu muhtıra bütünü itibariyle siyasî, mütecaviz ve hakaretâmizdir. Tezadlarla doludur. Millî eğitim amaçlarından ziyade bakanlık sandalyası uman sayın yazarının amaçları dikkate alınarak yazılmıştır. Millî Federasyon yöneticilerinin muhtırasını tasvip etmiyoruz. Bu muhtıra ikilik yaratıcıdır. Kin ve düşmanlık doğurucudur. Öğetmenlerin tamamının düşüncesini yansıtmaktan uzaktır. Amaçları ve açıklamaları memleket gerçeklerine uygun değildir. Biz kanunların ve tüzüklerin verdiği imkânlar ölçüsünde sevgiye, dostluğa, toleransa ve meslek şuuruna dayanan ve yumruk gösterileri değil, fikir çalışmaları yapan bir Millî Birliğin kurulmasını özlüyoruz. Ve bir gün bunun mümkün olacağına da inanıyoruz.»

İşte iki ayrı görüş bunlardır. Hangisi doğrudur bunların? Hangisi memleket gerçeklerine uygun? Hangisi kişisel duygudan uzak bir nitelik taşıyor? Ve bir meslekdaşın bakanlık sandalyası umması neden suç oluyor? Sevgi, dostluk, tolerans ve meslek şuurunun kanun ve tüzüklerin verdiği imkânlarla ölçülmesi ne demektir? Yumruk gösterileri değil, fikir çalışmaları özlemi taşıyan bir meslekdaş bu bildirilerden hangisinde fikir, hangisinde yumruk olduğunu farketmez olur mu? Eğitim sistemimiz ve politikamız yeterli midir? Bütün köy çocukları okula ve öğretmene kavuşturulmuş mudur? Bakanlık merkez örgütündeki işlerden ve bu işlerin sorumlularından şikâyet edilemez mi? Çalışanlarla çalıştıranlar arasında ülkü birliği kurulmasını istemek yanlış mıdır? İkilik, kin ve düşmanlık hangi bildiride sırıtıyor? Memleket gerçeklerinden yana fukara olan bildiri hangisidir? Beğenilmiyen amaç ve açıklamaların daha doğrusu ve daha güzeli neden verilmiyor?

Böylesine kısır tartışma örneklerini bu memleket çok görmektedir. Ve bunlardan artık tiksinmiştir, illâllah demis, yaka silkmiştir. Öğretmenler topluma ışık tutması gereken bir meslekin adamlarıdır. Bu memleket halkı bize döner de:

«Anlar ki verir lâf ile dünyaya nizâmat
Bin türlü teseyyüp bulunur hanelerinde»

derse, ellerimizi yüzümüze kapatmaktan başka ne yapabiliriz?

Yazımıza son vermeden önce bir noktaya işaret etmek istiyoruz. Sayın Hürrem Arman'ın katıldığı federasyon bildirisi, bir ileri atılışın, kör düğüm olmuş millî eğitim politikamızın doğru bir görüntüsünü verdiği iddiasındadır. Bunu açık açık söylemektedir. Sayın Mustafa Cura'nın bu iddianın yersizliğine inandığı, muhtırayı siyasi, mütecaviz ve hakaretâmiz bulduğu anlaşılmaktadır. Fakat bildirisinde bir karşı fikir düzeni verilmiyor.

Aslında ve bilinen anlaşmazlık Hürrem Arman'ın, başında bulunarak yıllarca başarılı hizmetler gördüğü Köy Enstitüleri Sistemi'ni savunmasından, kendi köyünün kalkınması yolunda ilginç plânları ve başarılı uygulamaları anlatılan Mustafa Cura'nın ise bu sisteme karşı koymasından ileri gelmektedir.

Dileğimiz odur ki, kötülemeye gitmeden, kişisel duygulanmalara ön vermeden bu iki görüşü açıkça tartışmak yolunu seçelim. Bunun için ön yargılara bağlanmaktan, duygusal davranışlara sapmaktan kurtulmamız gerekir.

Osman K. Akol

rekir) kolayca halledileceğine inanılmaktadır.

Almanya, demokrası geleneği çok kısa olan ülkelerden biridir. Muhalefet kavramı, meselâ Amerika ve İngiltereden çok başkadır. Doğu Almanya'da muhalefet alternatifi kaçmaktan ibarettir, şefine kızan memurdan, sistemin kendisine muhalif olana kadar herkes Batıya gelmeyi tek yol biliyordu. Batı Almanya'da aslında parti olarak Sosyal Demokratlar muhalefeti temsil etmektedirler. Fakat on üç yıldır muhalefette olan bu parti, gün geçtikçe muhalefet vasfını kaybetmiştir.

1945 te Hıristiyan Demokratlar, pek çok devletçi yönü olan bir programla ortaya çıkıp, sonradan yavaş yavaş tam kapitalizme yöneldikleri halde, Sosyal Demokratlar da aynı yolu izlemeye başlamışlardır. Hele Bad Godesberg programının kabulünden sonra, partinin sol hüviyeti gittikçe kuvvetini kaybetmeğe başlamıştır. Savunma politikası tamamen Hıristiyan Demokratlara uydurulmuştur. Dış politikada fark yoktur: atom silâhlanması konusunda görüş ayrılığı kalmamıştır. Hükûmetin bugünlerde çıkarmak istediği, fakat Spiegel olayından sonra kopan fırtına dolayısiyle şimdilik bir süre bekletmeyi uygun gördüğü, demokratik hürriyetlerin tamamen kısılması demek olan ve Hitlerin meşhur «Tam Yetki Kanunu»nu hatırlatan «Fevkalâde Hal Kanunu»nu Sosyal Demokratlar Meclis öncesi müzakerelerde kabul etmişlerdir. Hattâ bazı çevreler — tabiî şaka olarak — Sosyal Demokratların, parti sembolü olan SPD harflerinin arasına, Katoliklerden oy alabilmek için, bir «C» (Hıristiyan) harfini sıkıştırmayı düşündüklerini söylüyorlar.

Bu türlü bir gelişim karşısında, muhalefet sadece birkaç gazete ve dergiye kalmıştır. Spiegel, bu muhalefetin 1 numaralı temsilcisiydi. Militarizme, kuvvet politikasına ve Alman fikir hayatını çemberi içine alan Klerikalizme karşı savaşıyordu. Eğilimi tek kelime ile «liberal» olarak adlandırılabilir (kurucusu Rudolf Augstein Hür Demokrat Partisi üyesi ve bir ara da adayı idi). 1956 da Komünist Partisinin yasak edilmesinden, sol gazetelerin kapatılması ve Sosyal Demokratlarla sendikaların bir hizaya getirilmelerinden sonra, muhalefet organı olarak tek Spiegel faaliyet gösterebiliyordu. (Parti olarak, tek DFU. — Alman Barış Birliği» tarafsızlık propagandası yapmaktadır — Ekim ayındaki Federal Almanya, Federal Devletler İçişleri Bakanları toplantısında bu partinin de yasak edilmesi konuşulmuştur.).

Spiegel yazarlarının tevkifi, Batı Alman Hükûmetini hiç ummadığı bir protesto kampanyasiyle karşı karşıya getirmiştir. Bilhassa üniversite gençliği ve profesörler (Tübingen'de 53, Bonn'da 63 profesör) nümayişler, toplantılar ve bildirilerle Batı Almanya'da aydınlar arasında kuvvetli bir muhalefetin mevcudiyetini ortaya koymuşlardır. Bilhassa Hessen ve Hamburg gibi yerlerde açıkça, politikanın değiştirilmesi istenmiştir. Fakat Adenauer ve CDU (Hıristiyan Demokratlar) başta kaldıkça, bu politikanın değişmesi tabiî ki beklenemez. Adenauer'in istifası ise, yerini «Adenauer'in halefini tesbit etme» tartışmalarına bırakmıştır. Bilindiği gibi, geçen seçimlerden sonra, yaşlı şansölye, (86 yaşındadır) en geç 1963 te, geri çekileceğine söz vermişti. Fakat Hür Demokratların kabineden çekilmesi üzerine, derhal «Liberaller koalisyon şartlarını bozdu, o halde ben de 1965 seçimlerine kadar Başbakan olarak kalacağım» demiştir.

Liberallerin buna razı olmadıkları bilinmektedir. Fakat aslında bu şartlar altında, yeni seçimlere gidilmediği takdirde, Batı Almanya'nın politikası ve tutumunda bir değişiklik beklenemez. Spiegel, sadece politikasının kurbanı olmuştur. Onu tarafsızlık politikası taraftarı öbür ufak dergi ve gazetelerin takip etmesi beklenebilir.

NATO

NATO'nun üçüncü nükleer kuvvet hâline getirilmesi konusunda Batılılar anlaşamadı.

NATO Bakanlar Konseyinin son Paris toplantısı
Anlaşma sağlanamadı

Geçen haftanın ortasında Pariste toplanan Nato Bakanlar Konseyinin üzerinde durduğu en önemli konu, Nato'nun nükleer silâhlarla donatılması, daha doğrusu *Nato'nun bir «üçüncü nükleer* kuvvet» haline getirilmesiyle ilgiliydi. Yıllardır Batılı müttefikler arasında tartışma konusu olan bu mesele bir sonuca bağlanamadı. Fransanın kendi başına bir nükleer güce sahip olmağa azimli görünmesi, nükleer silâhlara sahip ülkeler sayısının çoğalmasını istemeyen Birleşik Amerikayı yeni tekliflerle ortaya çıkmağa zorladı. Son aylar zarfında Amerikalı resmî şahsiyetlerin yavaş yavaş batılı müttefiklerini «alıştırmağa» çalıştıkları bu teklifler Amerikan Dışişleri Bakanı Dean Rusk ve Savunma Bakanı Mc Namara tarafından konferansta resmen açıklandı: Birleşik Amerika, Nato ülkeleri arasında çok taraflı bir nükleer kuvvetin kurulmasını teklif etti. Fakat yapılan teklif, Batılı müttefikleri, özellikle Fransayı tatmin edecek nitelikte değildir. Birleşik Amerika Nato emrindeki bu kuvveti, nükleer başlık taşıyan Polaris füzeleriyle donatılmış atomla *işleyen denizaltılarından* meydana gelecek bir deniz kuvveti olarak düşünmektedir. Bundan başka, böyle bir kuvvetin meydana getirilmesi için, Birleşik Amerika 1) Bunun Natodaki müttefikleri tarafından istenmesini, 2) Bu kuvvetin ne şekilde kontrol edileceği meselesinin çözülmesini, 3) Çok pahalıya çıkacak olan bu kuvvetin masrafının Nato'lu müttefiklerce paylaşılmasını şart koşmuştur.

Bütün bunlar, aşağı yukarı, böyle bir kuvvetin kuruluşunu imkânsız kılacak hususlardır. Gerçekte Birleşik Amerikanın Nato emrine vereceği Nükleer silâhların kontrolünün sadece kendisine ait olmasından vazgeçeceğini gösterir herhangi *bir belirti yoktur. Hiç olmazsa* General De Gaulle'ün düşüncesi budur. Birleşik Amerika ile İngilterenin ortaklaşa meydana getirecekleri «Skybolt» füzesinin imalinden Birleşik Amerikanın vazgeçmesi, Fransanın bu görüşünü kuvvetlendirecek bir olaydır. Birleşik Amerikanın Milletlerarası alanda müttefikleri arasında bile üstünlüğün, son sözün kendisine ait olmasında direnişi, General De Gaulle'ü ne kadar pahalıya mal olursa olsun Fransanın kendi nükleer gücünü kendisinin meydana getirmesi gerektiği düşüncesine yöneltmiştir. İki tarafın görüşlerinin birbirine taban tabana zıt olduğu da, Mc Namaranın Nato Bakanlar Konseyindeki bir cümlesiyle açıkça ortaya çıkmıştır. Mc Namara klâsik silâhları «kalkan», nükleer kuvveti ise «kalkan» olarak vasıflandırmıştır. General De Gaulle ve onun düşüncesinde *olanlar ise bunun tam tersini* düşünmektedirler, ayrıca nükleer güce sahip olmanın Milletlerarası alanda kendilerine sağlıyacağı siyasi üstünlüğü de hesaba katmaktadırlar.

UZAK DOĞU

Brunei Halk Partisi, 34 yaşındaki başkanı Şeyh Ince'nin liderliğinde, sömürge idaresine karşı ayaklandı.

Brunei'de ayaklanma

Dünyanın huzursuzluk içinde çalkanan bölgelerine, geçen hafta adı şimdiye kadar hemen *hiç işitilmemiş biri daha* katıldı: Brunei. Brunei dünyanın üçüncü büyük adası olan Borneonun kuzeyindeki küçük bir sultanlıktır. Bilindiği gibi Borneo, siyasi bakımdan dört ayrı bölgeyi içinde barındırır. Adanın güney yarısını kaplayan Kalimantan, Endonezya Cumhuriyetinin on eyaletinden biridir. Kuzeyde ise iki İngiliz sömürgesi olan İngiliz Kuzey Borneosu ile Sarawak, bir de İngiliz himaye bölgesi olan Brunei Sultanlığı yer alır. *5.700 kilometre kare* olan bu küçük ülkede 85.000 kişi yaşar. İngiliz sömürgeciliğinin tipik davranışlarından biri olarak küçük Brunei Sultanlığı, Sarawak'a ait bir şeritle ikiye bölünmüştür. Geçen haftaki ayaklanma da yine İngiliz sömürgeciliğinin başka bir davranışından patlak vermiştir. Sömürgelerini küçük parçalara ayıran, sonra mutemet adamlarının yönetiminde bu parçaları federasyonlarda birleştirip İngiliz Milletler topluluğuna bağlamağa çalışan İngiltere, Brunei Sultanlığını, Sarawak, İngiliz Kuzey Borneosu, Malezya *ile* bir *Malezya Federasyonu* içinde birleştirmek niyetindedir. Federasyon Başkanı da Malezya Başbakanı Tunku (Emir) Abdurrahman olacaktır. Fakat Brunei milliyetçileri, 19 Ağustos 1963 te ilân edilecek bu federasyonu beklemeden şimdiden ayaklanmışlar ve Brunei'nin belli başlı şehirlerini ele geçirmişlerdir. Ayaklanma, Brunei'nin en büyük partisi olan «Resya» (Halk) partisi tarafından yöneltilmektedir. Partinin başkanı Manilla'da bulunan Şeyh İnce A. M. Ezehri adındaki 34 yaşındaki gençtir. Resya Partisi, Brunei parlâmentosundaki 55 üyelikten 54 ünü elinde bulundurmakla birlikte, federasyona taraftar olan Sultan Ömer Ali Seyfettin'e lâf geçirememiştir. Bundan dolayı, Brunei'nin biricik zenginliği olan petrolden elde edilen gelirin sultan tarafından çarçur edilmesinden zaten memnun olmayan milliyetçiler ayaklanmaktan başka çıkar yol bulamamışlardır.

Çete Savaşı: Bu son derece beklenmedik anda patlak veren ayaklanma İngilizleri gafil avlamıştır. Fakat İngilizler Singapur'da üslenen askerlerini Brunei'ye göndererek *milliyetçilerin ele geçirdikleri* başlıca şehirleri birer birer geri almağı başarmışlardır. Bununla birlikte Brunei ayaklanmasına bastırılmış gözüyle bakmak doğru olmaz. «Kuzey Borneo Millî Ordusu» adını alan milliyetçi kuvvetler, şimdi Brunei'nin ormanlık kısmına çekilmişlerdir. Bundan sonra kesin sonuç alınıncaya kadar sürüp gidecek bir çete savaşı başlıyacaktır. Öte yandan, gerek Endonezya'nın gerekse komşu Filipin'in, ayaklanma hareketine sempati besledikleri, hele Endonezyanın Kalimantan eyaletinin Brunei'ye komşu olduğu göz önüne alınınca, Brunei çetecilerin dışarıdan da destek sağlıyabilecekleri şüphe götürmez. Bu durumda kurulması tasarlanan «Malezya Federasyonu», daha çok «ölü doğmuş» bir çocuğu andırmaktadır.

ARJANTİN

Hava Kuvvetleri Komutanının hükûmet darbesi başarısızlığa uğradı.

48 saatlik ayaklanma

Geçen hafta, Arjantin'deki sayısız ayaklanmalara bir yenisi ilâve edildi, fakat hemen hemen bir sürat rekoru kırarak 48 saat içinde bastırıldı. Zaten ayaklanma, aşağı yukarı tek kişinin ayaklanmasıydı. Bununla birlikte bu tek kişinin hüviyeti, olayın önemini arttırıyordu, zira ayaklanan şahıs Arjantin Hava Kuvvetleri Baş komutanı Tuğgeneral Cayo Antonio Alsina'ydı. Ayaklanma, geçen eylüldeki «kırmızılar» — «maviler» çatışmasının sonucuydu. Seçim sonuçlarına saygı gösterilmesi ve yeni seçimlerin teminat altına alınmasını istiyen «maviler» (veya meşruiyetçiler) ile sağcı bir askerî idarenin kurulmasını istiyen «kırmızılar» (veya goriller) arasındaki mücadelede Arjantin hava kuvvetlerinin çekimser kaldığı bilinmektedir. Hava Kuvvetleri, Arjantin'i bir iç savaşa sürükleyecek istidattaki bu buhranda tutumunu açıkça belirtmemiş, ancak son anda, mücadeleyi kazanmakta olan «maviler»in tarafına geçmiştir. O vakitten beri, iktidarı ele geçiren «maviler» ordunun çeşitli sınıflarında temizleme yaptıkları halde, hava kuvvetlerine dokunmamışlardı. Geçen hafta bir yandan hava kuvvetlerinin bu kararsızlığına sebep olanları temizlemek bir yandan da hava kuvvetleri komutanın sağcı bir diktatörlük kurma teşebbüslerini önlemek amacıyla, *General Alsina görevinden* alınmış, yerine Tuğgeneral Carlos Comrseo Ormanini getirilmiştir. Ormanini'nin ilk işi, Cordoba'daki Hava üssüne bağlı Hava Okulu ile Assubay Hava Okulu komutanlarını uzaklaştırmak olmuştur. General Alsina ise, kendisinin görevden alınmasını kabul etmeyerek bir uçağa atlamış ve doğruca Cordoba üssüne giderek orada görevlerinden alınan komutanlarla birleşmiş ve hükûmete açıkça meydan okumuştur. Fakat General Alsina ve yanındakiler, Arjantin silâhlı kuvvetlerinin başka birliklerinden destek görmemiş, hatta bir zamanlar kendi komuta ettiği hava kuvvetlerinden filoların Cordoba üssü üzerinde ihtar uçuşunda bulunması üzerine teslim olmak zorunda kalmıştır.

Kemalizm nedir?

Paris Hukuk Fakültesi profesörlerinden Maurice **DUVERGER** Başbakan İnönü'nün 11 Kasım günü radyoda yaptığı konuşmada, bugünkü sistemi Atatürk'ün de istediğini ispat için şahitliğe çağırdığı ilim adamıdır.

Aslında Duverger, İnönü'den çok farklı görüşlere sahiptir ve bu görüşler, geçen yıl Türkiyede ufak bir kıyametin kopmasına yol açmıştır. Hikâye şu: Eski Paris Basın Ateşemiz Aydemir Balkan, 27 Mayısın ilk yıldönümünde, inkılâbı ve Türk gerçeklerini Avrupaya tanıtmak için 20 tanınmış Fransız kalem ve siyaset adamından, bu arada Duvergerden, yazı almayı başarmış ve bunları bir kitap hâlinde toplamıştır. Duverger'nin yazısı, göreceğiniz gibi, ilmî, hattâ akademik bir etüddür. Fakat bu makale dolayısile, seçimler arifesinde CHP ve İnönü'ye yaranmak için bazı şerbetçi münevverimiz hem Aydemir Balkan'a hem Duverger'ye çatma gayretine girişmişlerdir. Feridun Ergin, bahis konusu yazıda İnönü'ye hakaret olduğu iddiasıyla, ya kasten ters tercüme ederek veya hakikaten anlamıyarak bir yazı neşretmiş ve eseri kötülemiştir Zamanın Basın - Yayın Bakanı Cihad Baban ise, Bakanlık koridorlarında alenen bu yazı hakkında nutuklar çekmiş, işi Parti Meclisi ne, sonra da Gürsele kadar götürmüş ve alelûsul komünist tahrikinden bahsetmiştir. Durum M.B.K.'ne intikal etmiş, fakat 27 Mayısçılar bu konuda çok müsbet ve soğukkanlı davranarak, hem yazının tercümesini, hem de -ihtiyaten- tercüme edenlerin isimlerini istemişlerdir. Şamata, o tarihlerde böyle son bulmuştur. Aydemir Balkan'a gelince, Paris'te kesif ve başarılı bir çalışma yapan bu ateşe, İkinci Koalisyon Hükümeti devrinde ve hakikaten açık rejime has bir buluşla «sıhhî sebeplere binaen malûlen emekliye» sevkedilmiştir..

Böyle bir hikâyesi olan Duverger'nin yazısının, bugünkü rejimi savunmak için ondan medet umanlar tarafından dikkatle okunacağını ümit ediyoruz.

İkinci Dünya Savaşına kadar Mustafa Kemalin eseri sadece Türkiye hudutları çerçevesi içinde ölçülmekte, arkaik bir memleketin modern bir devlet olma yolundaki değişme gayreti hayranlıkla karşılanmaktaydı. Fakat 1945'ten beri Mustafa Kemalin eseri, bir örnek eser kıymetini kazanmıştır. Artık «Kemalizm» Türk tarihinin bir lâhzası değildir. «Kemalizm» şimdi bir siyasi sistem tipidir. Bu sistem, komünizm gibi veya Batı demokrasisi gibi kesin ve belirli çizgili bir şema ile tarif edilememesine rağmen çok önemli bir siyasi sistemdir. Zira, Moskovanın veya Pekinin nüfuz ve yörüngesi içinde olmayan bir çok Üçüncü Blok devleti, direkt veya endirekt olarak Kemalizmden ilham almaktadır: Kemalizm yarı gelişmiş memleketler için Marksizm karşısında gerçek bir alternatif, bir tercih imkânı olarak gözükmektedir. Zira Batı Avrupa veya Kuzey Amerika rejimleri bu memleketlerde uygun ve elverişli olmamaktadır

Aldatıcı perdeler

Çok partili hayata ve seçim yarışmalarına dayanan liberal siyasi müesseseler; ahalinin büyük çoğunluğunun okuma yazma bilmez olduğu, milletin açlık ve sefaletten ıztırap çektiği ve hayati ihtiyaçlarının asgarisinin de gerisinde, yani. «beşer altı» bir seviyede bulunduğu memleketlerde işleyemezler. Bu müesseseleri, bu memleketlere alıştırma iddiasında bulunulsa bile, bunlar sahte ve aldatıcı karakterleriyle kalmaktadırlar. Bu siyasi müesseseler birer boyalı perde olarak gözükmekte, fakat gerilerinde gerçek iktidarı yine eski feodaliteler muhafaza etmektedirler. Yine ayni şekilde, özel teşebbüs ve kapitalizm, az gelişmişlik devresinden kurtulamıyan bu memleketlerde, hızlı ve âhenkli bir iktisadi kalkınma da sağlayamazlar.

Siyasi demokrasinin gerçek bir şekilde işlemesi ancak belirli bir iktisadi gelişme seviyesinden sonra mümkün olabilmektedir. Doğu ve Batı blokunun dışındaki memleketler ise, kapitalizm yoluyla ve süratle bu seviyeye erişemezler. İşte bu iki husus Anayasa, Afrika ve Güney Amerikadaki gelişmelere hâkim olan en esaslı iki unsurdur. Bunlardan komünizm direkt olarak yararlanmaktadır, onun cazibe gücü de budur. Fakat komünizmin vaad ettiği çözümler, göründüğünden daha az güçlüdür. İntikal devresi denen bir devrede bütün siyasi hürriyetleri sanayileşme uğruna feda etmek, bütün milletlerin arzu ettiği, hem ekonomik hem de siyasi olan «topyekûn demokrasi» ye erişmek için, muhtemelen, en kestirme yol değildir. Zira, diktatorya cihazını ve onun getirdiği alışkanlıkları bertaraf etmek, bir kere yerleşti mi, Batıdaki kapitalist sistemi bertaraf etmek kadar zordur. Üstelik komünizmin istihsal artımı için kullandığı sert metodların en iyileri olduğu da kesin değildir: Fazla plânlanmış bir ekonominin, kayıp, israf ve hatâları, herhalde, fazla liberal bir ekonomininkiler kadar büyüktür.

«Cumhuriyetçi idealizm»

Bütün bunları, yeryüzünün az—gelişmiş veya yarı—gelişmiş milletleri az çok görüp hissedebilmektedirler. Yine, az çok şuurlu bir şekilde, işte bu kemalizmin ilk taslağını verdiği politik bir sisteme, yani hem siyasi hem de iktisadi modernleşme için, karma politik bir sisteme arzuyla yönelmektedirler. Gerçi Kemalizm, ekonomi sahasında müphem kalmaktadır, Çünkü Atatürk tecrübesi 20 inci asrın ilk yarısında cereyan etmiştir ve o zamanlar, Sovyet Rusyanınkiler hariç, siyaset adamları ve diplomatlar iktisadi meselelere daha az önem atfederlerdi. Fakat siyasi sahada Kemalizm daha vazıhtır. Tek partiye ve serbest yarışmalı olmayan seçimlere dayanan Kemalist sistem gerçi demokratik değildi. Fakat totaliter de değildi. Cumhuriyetçi ve hürriyetçi ideali ile, içinde bütün eğilimlerin kaynaşıp çarpıştığı supl bünyesi ile Atatürkün Halk partisi komünist ve faşist partilerden derin surette ayrılmaktaydı. Kendisi de daimî bir prensip olarak kabul edilmekten uzak, milletin eğitimi için geçici bir zaruret olarak takdim edilmekteydi. Serbest seçimlerin içinde bir çok partinin yarışması varılacak ideal olarak kalmaktaydı. Atatürk buna çabuk varmak istiyordu. Hayatı müddetince iki defa çok partili rejim tecrübesine teşebbüs etti; başarı elde edemedi. Olaylar daha olgunlaşmamıştı.

«Kaybolan hayâller»

Nihayet 1950 de Türkler, ve bütün dünya, durumun olgunlaştığına inandılar. Tarihte ilk defa olarak, bir diktatorya hakikaten serbest seçimler yaparak muhalefetin kayıtsız olarak kendi karşısına dikilmesine müsaade etti. İlk defa olarak, sandık neticeleriyle mağlûp olan bir diktatör, herhangi paremanter bir devlet başkanı gibi, iktidarı sükûnetle terketti. Bir kaç sene müddetle, Türkiyenin, nisbeten kısa bir intikal diktatoryasından sonra, hâdisesiz ve hasarsız demokratlaşmanın birinci misalini verdiği düşünüldü. Heyhat! Çok geçmeden hayallerden ayrılmak icab etti. İktidara bir kere yerleşince Demokrat Parti, tedricen, hürriyet oyununun kaidelerini reddetti. Gittikçe diktatoryayı yeni baştan ve bu defa kendi çıkarına ihya etti. Demokrat Parti, yeniden kurduğu bu diktatoryayı, Atatürkün kullandığı gibi ekonomik ve siyasi terakkiyi temin etmek maksadının tamamen tersine olarak, irticaî bir yönde kullandı.

Bu inhirafın sorumluluğu, sadece Demokrat Partinin şeflerine düşmektedir. Zira, 1950 de kurulan Türk demokrasisi ,eğer yaşamadıysa, bu, kaidelerinin, bilhassa sosyal ve iktisadi bakımdan çok zayıf olmasındandı. Kemalizm, nisbeten İngilizvari bir parlâmento hayatı yaşayacak bir siyasi kadrolar formasyonunu temin etmişti. Ancak bu aydın sınıf, çok daha az inkişaf etmiş bir milletin içinde küçük bir azınlıktı. Bu şartlar içinde demagojinin cazibesine tahammül etmek idareciler için insan üstü faziletler isterdi. Üstelik milletin kültür seviyesi ne kadar aşağı, yaşama şartları ne kadar çetin olursa demagoji o kadar başarı sağlayabilmekteydi.

«Otoriter sistem zarureti»

Türkiyenin yeni idarecileri, bugün, başka cazibelerin eşiğindedirler. Kemalizmden ilham aldıklarını söylemekte, ve doğru olarak, memleketin iktisadi inkişafı için plânlama yollarını ve, sosyalist ve kooperatif kesimlerin gelişmesinde aramaktadırlar. Yine doğru olarak, bu neticelere varmak için, otoriter ve disiplinli bir siyasi sistemin zaruretinde ısrar etmektedirler. Fakat Atatürk öğretiminden elde edilen başlıca bir kaide de demokratlaşma yolunda hiç bir zaman geriye dönüş ve rücu olmayışıdır. Sonradan daha geniş ve daha derin hürriyetlere gelmek üzere, ekonomik bünyeleri değiştirme vesilesiyle, gerçekten yaşanmış ve tatbik edilmiş hürriyetlerden vazgeçme ise, bir komünist metodudur ve Kemalizm ruhuna tamamen aykırıdır.

Ancak, bu kaidenin tatbiki, bilhassa nazik bir iştir. Çünkü son on senenin seçim ve parlemento tecrübeleri oldukça derin izler bırakmıştır. Türkiyenin siyasi gelişmesi ise, sosyal ve iktisadi gelişmesine nazaran açık bir şekilde ilerdedir. Bu bakımdan, ayni maddi seviyede olan diğer memleketlere uygun gelecek olan bir diktatorya tipi, Ankarada bir gerileme sayılmalıdır. Bunun içindir ki, 1960 askeri ihtilâli, Orta Doğu memleketlerindeki benzer hareketlere nazaran daha farklı bir ambivalans göstermektedir. Bu memleketlerde ordunun iktidarı alışı, 1923 te Osmanlı İmparatorluğunda olduğu gibi, çok defa, ilerici bir mana taşır. Fakat meselâ Fransa gibi çok gelişmiş memleketlerde ise, tersine olarak, gerici bir anlam taşıması zaruridir. Bu seviyedeki memleketlerde subayların politikaya müdahalesi, iyi niyetleri ne kadar olursa olsun, faydalı sayılamaz.

1960 Türkiyesinde ise, mutavassıt bir sosyolojik durum vardır. Ordu, şeflerinin arzu ettiği gibi, Atatürkün eserine devam ve demokrasiye doğru ilerleme gayretini tekrar eline alabilir. Ancak yerleşmiş demokratik elemanları tahrip etme ve Kemalizme tezat halinde gerici bir eser meydana getirme tehlikesi de vardır. Henüz şimdiye kadar kesin olarak bir şey oynanmış değildir.

Bu mağrur ve cesur Türk milletini seven ve onu 20 inci asra dahil eden fevkalâde insana hayran olan herkes, Mustafa Kemalin yeni haleflerinin, emanetlerini daha da verimli kılacaklarını ümid edebilirler...